

UNITED STATES **in kan in don**

**Ralzaam
Lamhruaitu Cauk**
Chin Version

CAL

OR Cultural Orientation
Resource Center

UNITED STATES in kan in don

Ralzaam Lamhruaitu Cauk

Avoilinak Chuah Mi

2013

Cultural Orientation Resource Center Nih Timlamh Mi

Center for Applied Linguistics

Washington, DC

Hi cauk chung i a um mi pawl hi Bureau of Population, Refugees, and Migration, United States Department of State, nih tanpinak in chuah mi a si, asinain mah zung i a phungphai a si tinak a si lo, cun a hmangtu zong nih a cozah pi nih a dirhkamh mi a si tiah ruah sual lo ding.

Atu i chuah mi United States In Kan In Don chungah a um mi cu: A tang lei mibu pawl nih Center for Applied Linguistics sin ah ruahnak an pek mi hna chung in khan Raalzaam Lamhruaitu Cauk cu chuah a si:

Church World Service

Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families,
Office of Refugee Resettlement

Department of State, Bureau of Population, Refugees, and Migration

Episcopal Migration Ministries

Ethiopian Community Development Council

Hebrew Immigrant Aid Society

International Catholic Migration Commission

International Organization for Migration

International Rescue Committee

Lutheran Immigration and Refugee Service

U.S. Committee for Refugees and Immigrants

United States Conference of Catholic Bishops

World Relief

Hmanthlak theihngalhternak:

Center for Applied Linguistics

Jibril Mohamed Hirsi

Lutheran Social Services of Fargo, North Dakota

Mike Stanley, Mike Stanley Productions

Resettlement Support Center Africa (Church World Service)

Resettlement Support Center East Asia (International Rescue Committee)

Resettlement Support Center South Asia (International Organization for Migration)

Resettlement Support Center Turkey and the Middle East (International Catholic
Migration Commission)

Sichan Siv

Tri-Cities World Relief Office, Richland, WA

Youth Co-Op, Inc.

Zohra Daoud

Hi cauk chuahnak ah a kan telpitu an zaate cungah lunglawmhnak kan ngei. A bik in Resettlement Support Centers le Cultural Orientation Working Group chungtel hna cungah kan i lawm.

Tuanvo Hruaitu: Michal Panner

A remhtu: Donald A. Ranard

A phaw zuk: Suaitu cu Ahmad Alkarkhi

A phaw le chunglei suainak & chuahnak: SW Creatives

ISBN: 978-0-87281-082-2

Hi cauk chungah cawlcanghnak i hman mi min pawl hi phuachawm long te an si. A lengah min aa lo mi minung a um sual sicun aa tawng sual mi a si.

NUN PHUNG CAWNNAK IN KAN IN DON!

Hi *United States in kan in don* timi lamhruaitu cauk nih hin United States ah na phak kaa thla tlawmpal chung cu timhlahnak ah an bawmh lai. Hi cauk nih an chimh mi cu inn thar ah siseh, rian kawlnak ah siseh, mithar tonnak le American miphun nunphung le zatlang chung hmunmathar an khuarnak ah zeibantuk dah an i ruahchan ding kha a langhter.

Chungum

CAWNNAK PAKHATNAK: Hmunthar Thialnak Lamthluan	6
CAWNNAK PAHNIHNAK: United States le America Nunphung	14
CAWNNAK PATHUMNAK: United States lei Khuatlawnnak	26
CAWNNAK PALINAK: Hmunthar Thialnak Tlangtlaknak Zung	44
CAWNNAK PANGANAK: Inn	56
CAWNNAK PARUKNAK: Mipi Ca Riantuannak	68
CAWNNAK PASARIHNAK: Umkalnak	80
CAWNNAK PARIATNAK: Ngandamnak	90
CAWNNAK PAKUANAK: Phaisa Tawlrelnak	108
CAWNNAK PAHRANAK: Nunphung Mersannak le Thlennak	126
CAWNNAK HLEIKHATNAK: U.S. Upadi Tang Covo Le Tuanvo	144
CAWNNAK HLEIHNIHNAK: Rian	160
CAWNNAK HLEITHUMNAK: Mirangca Cawnnak	182
CAWNNAK HLEILINAK: Fimthiamnak	196
CAWNNAK HLEINGANAK: Pehzulh Lamthluan	212
BETCHAPMI PAWL	220
A. A PHI HMAN	220
B. HMUNTHAR THIALNAK AH HMAN TAWNMI BIAFANG HRILHFIAH	223
C. HMITHMAI ZUK SULLAM	226

Cawnnak Pakhatnak HMUNTHAR THIALNAK LAMTHLUAN

Ralzaam tampi bantuk in U.S. ram ah thial i nunthar thawk ding in biachahnak na ngeih. Hmunthar thialnak hi zungzal umnak nawl a ngeimi si ding in a dot khatnak a si i mi tampi bantuk in nikhat khat ah U.S. rammi si khawh nak ding zong a si ve. Hmunthar thialnak cu na nunnak a thleng ding a caan a rau mi lamthluan a si i harnak tampi le caantha zong na ton lai. Mi zapi nih an hmuhtonmi pakhat cio hi a dang dih. Na lamthluan karhlan na timh nak ah i ngeih le thinphan cu a phung a si ko.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Na lamhruaitu hmunthar thialnak zung riantuantu tuanvo
- » Na hlawhtlinnak muru cu mah tein hngatchannak

Hmunhma thar khuar cu harnak le caantha he caan a rau mi lamthluan a si. U.S. ram na phak hramthawk thla tlawmpal chung cu hmunthar thialnak riantuantu hi a hrampi lam an hruaitu a si lai.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. ram hmunthar thialnak kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>ralthat</i>	courage	<i>Courage a sullam cu ralthat le tihnak asiloah tihnungmi doh.</i>
	determination	
	goals	
	independent	
	journey	
	resettlement	
	self-reliance	

**Hmunthar thialnak riantuantu
hi nangmah lamhruaitu a
si lai caah biahal na duh mi
le na ruahnak chim hna.**

RUAHCHANNAK LE LUNGRETHEIHNNAK

A tanglei cakuang pawl hin hmailei caah na ruahchan mi le na lungretheihmi tial hna, asiloah zuk in suai hna.

WISH

CONCERN

WISH

CONCERN

America nun khuasak nak kong he pehtlai in zaidah na theihmi a um? A tanglei ah na theihmi pawl cu tial hna asiloah zuk in suai hna. Mah cauk hi na rel dih tikah mah cahmai hi rak kau than law a hman rih mi cu kulh hna, cun a hman ti lomi cu that hna.

America ram i nun khusak cu a fawi hrim lai lo, a bik in a hramthawk ah, asinain na thawk nak ah bawmtu minung an um ko lai. U.S. ram na phak thla hramthawk chung cu hmunhma thialnak riantuantu hi a hrampi an hruaitu a si lai. Mipi ca riantuannak a si mi rian kawl piaknak le Mirangca cawnnak pawl ah an in pehtlaih lai. Nangmah bawm ding in theihhngalhnak le hmuhtonak an ngeih caah biahalnak na ngeihmi le na lungretheihnak cu chim hna.

Chikhat cu na nun a har lai, nain a thatnak leiin cohlan izuam law thil hi a tha te lai tikha philh hlah!

Na hmunthar thialnak ah nangmah hi a bik in na cawlcang lai. Nangmah hlan in a rak phan cang mi ralzaam million pathum nak tam deuh nih an nunnak an ser i U.S. ram mibu caah thazaang an chuah bantuk in nang zong nih na tuah ve lai! A tanglei hin a hlawhtlingmi America miphung cheukhat an si i U.S. ram ah ralzaam in an rak phan ve:

Madeleine Albright: U.S Cozah Secretary, Czech Republic ram (a hlan Czechoslovakia ram) in a ra mi a si.

Zohra Daoud: U.S ram Afghan nu pawl bawmtu bu a dirhtu, Afghanistan ram in a ra mi a si.

Albert Einstein: Noble laksawng a hmu mi, Germanyram in a ra mi a si.

Gloria Estefan: Hlasak minthang, Cuba ram in a ra mi a si.

Jibril Mohamed Hirsi: America miphun thar a si mi pawl amiak la loin bawmtu bu lutlai, Somalia ram in a ra mi a si.

Wyclef Jean: Hlasak le hlatial minthang, Haiti ram in a ra mi a si.

Sichan Siv: U.S. Ram Palai, Cambodia ram in a ra mi a si.

Kumar nih hmunthar thialnak tlangtlaknak zung a kes tlaitu (case manager) le rian kawltiam sinah ruahnak a hal hna i mah tein rian kawltiam a cawng. Krishna cu inn ah le hmunthar thialnak tlangtlaknak zung ah thu in rian an kawltiam piak mi a hngak. A ho nih dah rian a hmuh hmasa lai tiah na ruah? A ho dah hmailei ah a hlawhtling deuh lai tiah na ruah?

Hlawhtlin khawhnak dingah minthang na si a hau lo. Ralzaam tampi cu an chungkhar him tein le ngandam tein chiah, mah tein zohkhenh khawhnak dingah rian kawl, Mirangca cawn, le an fale le an pawngkam dirhkamh tibantuk pawl an i tinhmi leiah fak piin i zuam in nifatin an hlawhtling cio ko. Na pahrang, na theihngalhnak, na ralthatnak, le na biachahnak pawl in na hlawhtling kho ve ko.

Naw Paw cu an ram ah cazi a si ko nain a fale pathum he U.S. an phak ka cu zung thianh rian a si. A rian cu a duh lo nain a chungkhar zohkhenh hauh ruangah a tuan. Mirang holh tlawmpal a thiam ko nain tha tein mi a chawn kho rih lo. Nihin kum 6 hnu ahcun kum tampi zung thianh rian a tuan nak hmun ah micohlangtu a tuan i cazi tuan ding in ca a cawng lio. Nikhat khat ah zung lutlai si ding aa ruahchan. A hlawhtling mi si ding in Naw Paw nih zeidah a tuah?

NA TINHMI

Atu cu nangmah pumpak tinhmi pawl ruahnak caantha a si. Khuazeidah na rak phak i khuazeidah na phak lai kha ruat. Atanglei cakuang pawl hin na lamthluan pawl cu zuk in suai hna.

Ahodah na si?	Nan ram na ngakchiat lio ah zeidah na rak tuah?	Nan ram na upat hnu ah zeidah na rak tuah?	Na rak i dornak ram ah tah zeidah na rak tuah?
Na hmunthar thialnak a thlakhatnak ah zeidah ngah na duh?	Na hmunthar thialnak kumkhat hnu ah tah zeidah ngah na duh?	Na hmunthar thialnak kum 5 hnu ah tah zeidah ngah na duh?	Na hmunthar thialnak kum 10 hnu ah tah zeidah ngah na duh?

BIATLANG KOMH*

*A hman le a palh? U.S. hmunthar thialnak kong he pehtlai in zeitlukdah na theih? Atanglei catlang pawl hin na theihhngalhnak i san. Catlang cu rel law catlang cu a hman tiah na ruah asiahcun **A Hman** timi kha kulh, cun catlang cu a palh tiah na ruah asiahcun **A Palh** timi kha kulh.*

1. A Hlawhltngmi hmunthar thialnak ah nangmah cu biapi in na cawlcang lai.	A Hman	A Palh
2. Vawleicung hmun zakip in miphun tling U.S. ram ah an um.	A Hman	A Palh
3. U.S. ram khua zakip hi an i lo ngai.	A Hman	A Palh
4. U.S. ram i na mersannak a fawi deuh nak dingah na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he hmunkhat ah nan tuanti lai.	A Hman	A Palh
5. Nan khua ah mipi ca riantuannak le a cozah bawmhna pawl an um lai.	A Hman	A Palh
6. U.S. ram na phak ni a thaizing ah mawtaw na cawk a hau, cuticun na tlongleng kho lai.	A Hman	A Palh
7. U.S. ram ah cun upa nu he pa he rian an tuan a hau.	A Hman	A Palh
8. Mirang holh na cawn a hau lai lo.	A Hman	A Palh
9. Mipi sianginn cu a lak in kai a si i ngakchia kum 6-16 kar cu upadi ning in kai hrim a herh.	A Hman	A Palh
10. Siibawi nih na ngandamnak kong cu nangmah nawlonh loin mizeihmanh a chim kho hna lo.	A Hman	A Palh

*A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

11. U.S ram mi vialte, ralzaam telh in, nuhrin covo a hrampi an ngeih dih. **A Hman** **A Palh**
12. Na nunphung le na sunsakmi cheukhat cu hlauh in U.S. nunphung le sunsakmi pawl ah na mersan a hau lai. **A Hman** **A Palh**

A phi hman na theih dih lo zong ah a poi lo. Mah cauk nih U.S. ram nun khuasaknak ah zeibantuk pawl dah i ruahchan ding le hmunthar thialnak kong he pehtlai in a biapi mi pawl an theihter lai.

2

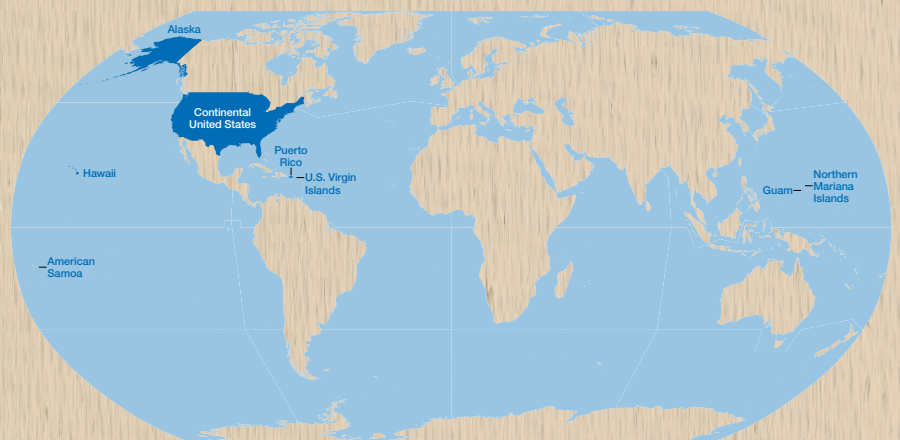

Cawnnak Pahnihnak UNITED STATES LE AMERICA MIPHUN NUNPHUNG

U.S. ram cu a hmet-ngan le a milu in vawleicung ah a ngan bik pathumnak a si. Vawlei muisam le khuacaan a phuntling mi ram a si i an ram minung hna cu miphun dang, phun dang, biaknak dang le holh phun dang cio in aa cawh dih mi an si. Asinain a ram cu ram khat: America miphun ram a si. America miphun hna cu vawleicung ram zakip in an ra ko nain, America miphun tam deuh nih an i hrawm mi a hrampi zumh ning le a cheukhat an thil tuah ning cu an um. Cu zumh ning le umtu ziaza hna cu nangmah na ziak tawn mi zumh ning le umtu ziaza he cun aa dang kho men.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Hmunhma le khuaram pakhat le khat i dannak
- » America miphun nunphung le sunsak mi

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. le America miphun nunphung pawl ceikhkan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
nunphung	culture	<i>Yahya chungkhar nih an Darfuri nunphung cu an i uang tuk cun Ameirca nunphung zong cawn an duh tuk.</i>
	community	
	customs	
	diversity	
	identification	
	language	
	newcomers	
	population	
	tradition	

U.S. ram mipi ca riantuannak pakhat cio hi an i dang dih. Midang sin in U.S. kong na theih mi pawl hi na caah a hman lo kho men.

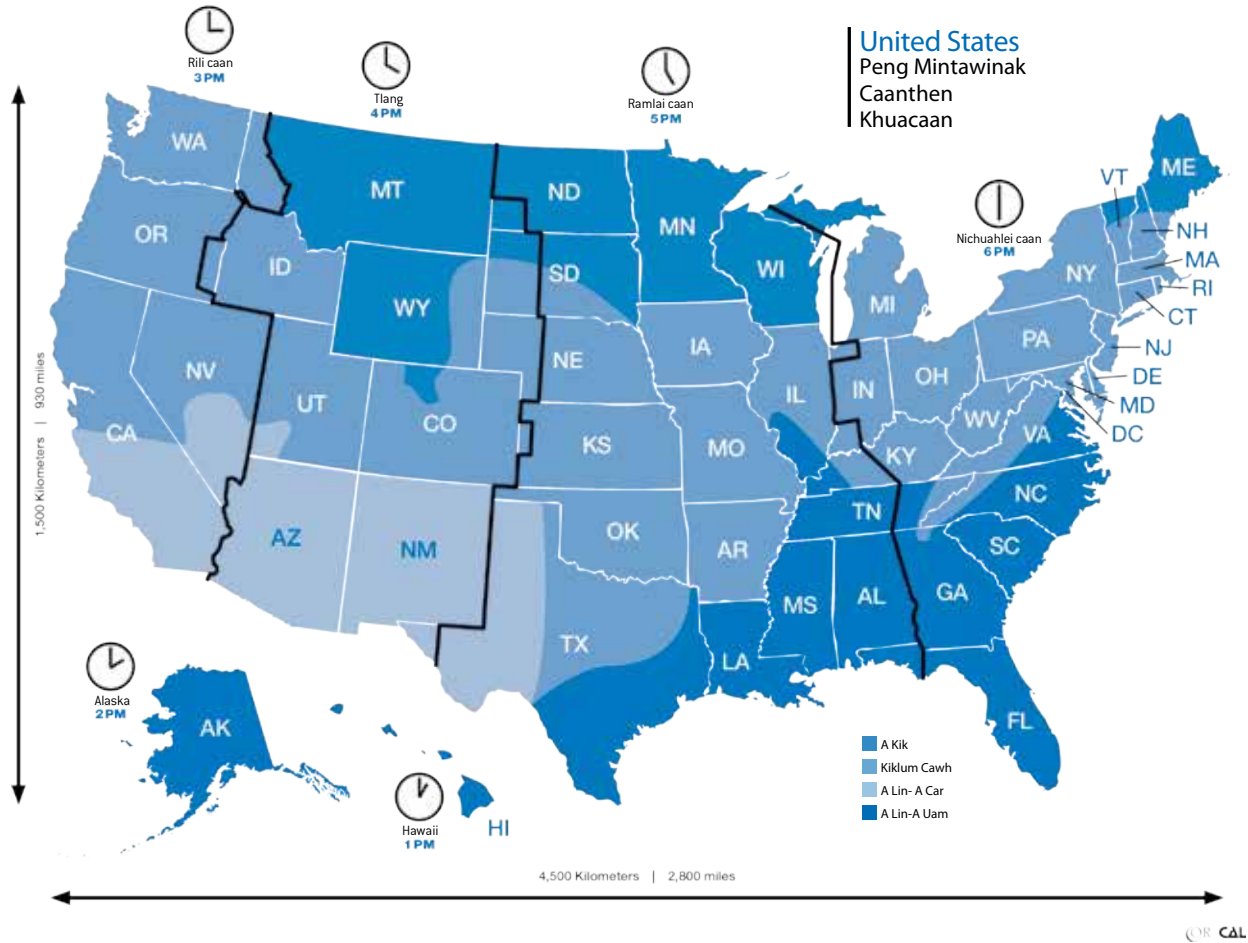

HMUNHMA LE KHUARAM PAKHAT LE KHAT I DANNAK

U.S. ram ah hmunhma le khuaram pakhat cio a lam tampi in an i dang. A lam pakhat an i dannak cu phun le miphun an i cawh hi a si. Khuaram upadi pawl zong hi hmunhma pakhat in hmunhma pakhat hnu an i dang. Cun hmunhma pakhat cio nih a phanthar pawl riantuan piak ning an ngei cio. Hi ruangah hin, U.S. ram a um cia mi na chungkhar le na hawile sinin na theih mi U.S. kong hmanh hi na caah a hman lo kho men. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na hmunhma thar kong cawn le zaidah ruahchan awk naa fian ding an in bawmh lai.

A luancia kum 3 ah Dina a chungkhat unau le a chungkhar U.S. an rak i thial in inn nganpi ah an um. Dina cu amah thirual nu pahnih he ihnak khan khan 3 inn ah an umter ruangah a nuam lo. A chungkhat unau umnak inn bantuk ah um ve ding a ruah. Dina inn le a chungkhat unau inn cu zeiruagah aa dan? Zeidah a theihfian a hau?

UNITED STATES RAM ZUK

Na nunphung le a luancia na konglam pawl kha ruat.

- Zei holh dah na hman?
- Zei rawl dah na ei?
- Na inn cu zeibantuk dah a si?
- Na phung le lam vialte lak ah zeidah a biapi bik?

Atangah hin na nunphung le a luancia konglam, phung le lam asiloah rawl tibantuk kong pawl tial asiloah zuk in suai.

America miphun hna nih mah tein a ngatchan mi le a zuam mi le biahal a hmangmi cu an upat hna.

America miphun hna cu hawikom le theih lo mi zong hmaipanh tein an chawnh hna.

U.S ram ah na ton mi cheukhat nih na nunphung le a luancia konglam pawl cawn an duh men lai. A cung cahmai ah na tial mi le zuk in na suai mi pawl cu na hawi chimh in cinh hna.

AMERICA MIPHUN LE AN NUNPHUNG

America miphun nunphung pakhat lawng a um lo. U.S. ram cu vawleicung ram kip in minung hna nih an nunphung le an thil tuah ning pawl an rak i rat pi nak ram a si. Asinain, America miphun tam deuh nih an i ruahchan mi le an cohlan mi umtu ziaza pawl cu a um ve. Cu pawl cu nangmah nunphung le nan ram umtu ziaza pawl he aa dang kho men. U.S. ram ah na pawngkam thil si ning kong na zoh le thil thar an tuah ning in na tuah le na lung an buaitertu umtu ziaza pawl kong na theih lomi na hal asiahcun na hlawhtling deuh lai.

Atanglei hi America miphun sunsak mi, lungput le ziaza pawl theih ding cheukhat an si:

MAH LE MAH I RINHCHAN.

America miphun tam deuh nih mah le mah i rinhchan le i zuam hi an sunsak mi a si. A phanthar pawl nih rian an hmuh zawk le anmah le an chungkhar an zohkhenh dingah ruahchan an si. Mirang holh a thiam lo mi a phanthar pawl nih mirangholh an cawn zawk ding zong hi ruahchan an si.

BIAHAL. America miphun hna nih biahal a hmang mi cu an upat hna. Biahal nih thil cawn le fian ding na zuam tikha a langhter tiah an zumh. Pakhat khat tuah ding na fian lo tikah biahal ding tih hlah. America miphun tam deuh nih bawmh cu an in duh tuk ko lai.

Bikash cu piahteih ah zaanghleicawi a si. Piahteih ah zaanghleicawi a si ve mi America miphun tarnu a ton. Mah nu cu hawikomh a duh tuk mi a si i Bikash kong le a nunphung kong cawn a duh. Asinain mah nu a hal mi biahalnak cheukhat cu Bikash caah pumpak kong deuh an si. Bikash nih tah zeitindah a khansa tiah na ruah? Bikash si law zeidah na tuah lai?

Na hawi he pakhat le pakhat kong bia i hal in biahal cu cinh ti uh. Atangah hin hal ding biahalnak cheukhat an si:

- Khuazei in dah na rat?
- Hi kaa ram ah zeicandah na um cang?
- Aho he nan umti?
- Fa na ngei ma?

Na hawi kong adang zeidah theih na duh rih? Nangmah tein hal na duh mi pawl hal chap!

Atanglei hi America miphun sunsak mi, lungput le ziaza pawl theih ding cheukhat an si:

NINGCANG LONAK. America miphun pawl cu ram dang miphun hna nak in ningcang loin thil an tuah deuh tawn. Hawikomh ah, an min hmasa in an auh tawn hna. Chawlehhrawl ah, an min donghna pawl (Mr., Ms., le Dr.) telh chih in ningcang tein mah le mah theihternak tuah hlan ah an hman tawn, asinain rian hruaitu le riantuanti tam deuh nih an min hmasa in auh an duh deuh tawn.

Maung Thein cu an ram ah an bu hruaitu a si. A hmunthar U.S. ahcun amah nak in kum tampi a no deuh mi a kes tlaitu nih a minfak in a auh, a mit ah a zoh i amah thirual chawnh in a chawnh. Maung Thein si law zeitindah na khansa lai? Zeidah na tuah lai?

TONNAK. America miphun pawl cu an mithmai aa panh, cun an hawile le an hawi a si lo mi zong an ton tik hna ah hmaipanh tein an chawnh hna. Cun nu le pa zong nih pakhat le pakhat theihternak an ngeih tikah le midang theihternak an ngeih tikah an kut an i tlai.

America miphun hna caah caan hman hi a biapi tuk, cun a tu le a tu rian na hnut lengmang a si ahcun rian in an in phuah khawh.

A leng na chuah tikah hmatpungtin bantuk catlap pakhatkhat i ken zungzal. Mirang holh na thiam lo asiahcun na phone namban le umnak inn catial i ken.

CAANUPATNAK. America miphun nih caanupat hi biapituk ah an ruah. America miphun hna cu caanupat an i zuam, cun midang zong caanupat ding in an ruahchan hna. Mi ton ding ngeih tikah ni le caan khiah hmasa le cu ton ding tloh lo hi a biapituk. Zungah mi pakhat khat na ton hlan in a ni le caan nan khiah hmasa lo ahcun na tong kho men hna lai lo. Mi ton ding na ngeih mi ni le caan ah na kal khawh lo le minute 15 na hnut ding asiahcun na chawnh ding a si, cun zeiruanga hda na hnut kha chim law ngeihthiam hal. Cun nifatin rian caanupat tein phak zungzal hi a biapituk i atu le atu na hnut tawn asiahcun na rian in an in phuah kho men.

PUMPAK KONGKAU. America miphun hna nih mah pumpak kongkau hi a sunsak tuk. Mi tampi nih chawnh hmasa lo le sawm loin an i lengkai lo. Tangka kong cu pumpak kongah an ruah, cun America miphun hna nih mi thlahlawh le an inn man asiloah an mawtaw man zeizatdah an pek hal hi dawhcah lo ah an ruah. America miphun hna nih atu te lawng ton mi le theih theng lomi tangka, kum le pumpak kong hal cu dawhcah lo ah an ruah fawn.

Anna cu an sang innpa pawl he hawikom ser a duh mi a si. Nikhat cu zaanlei sang ah inn tin pah in an innpa len ding in an kutka darkhing a va tum, an innpa nih zaanriah kan ei lio a si caah len awk kan tha rih lo tiah an rak ti tikah Anna cu a khuaruahhar i a lungfak. A innpa hna nih Anna cu komh an duh ti lo ma? Anna si law zeitin na tuah lai?

TANGKA CHAP. America miphun hna nih rawldawr rawlpetu, taxi mawngtu, le samtamhtu hna cu tangka 100% ah 15% in 20% tiang an chap tawn hna. Na bek thir an in bawmh asiahcun bek pakhat ah \$1 tel pek ding an i ruahchan. Palek le a cozah zung riantuan pawl cu tangka na pe hna lai lo, zeiruanga ticun ziknawh ah an ruah lai.

ZU DIN LE KUAK ZUK. U.S. ram ah zu din le zuar kongah upadi tampi a um. Zu din le din lo ding biachahnak cu mah pumpak thimnak a si i mi nih zu din ding pek ah el cu dawhcah lo a si lo. Zu na rit hnu mawtaw mawng cu upadi nih an onh lo. Inn chungah kuak zuk khawh a si lo, cun a cheukhat mipi hmunhma a si mi rawldawr te pawl ah le a cheukhat khuapi le khua pawl ah inn kam ah kuak zuk khawh a si lo. America miphun tampi cu kuak an zu lo, cun an inn ah midang zong nih kuak zuk lo ding an i ruahchan (Cawnnak 11 ah U.S. upadi kong tam deuh in zoh te).

Moe Aung cu kum 19 a si. Nikhat cu Smith te chungkhar nih zaanriah ei an sawm. Moe Aung cu misurzu din ding an pek i zeitin tuah awk a thei lo. Misurzu cu ding seh law upadi a buar a si hnga ma? Moe Aung nih misurzu cu a din ding a si ma?

HIM TEIN UM. Khuazei hmun na um paoh ah him tein um khawh nak ding caah a hrampi tuah awk a si mi inn tawh le mawtaw tawh hrenh, tangka tam tuk in ken lo ding, nan umnak pawngkam khuazei hmun ah dah zaan ah chawh lo ding hngalh te pawl hi nangmah nih na tuah ding an si.

PUMPAK HMATPUNGTIN KEN. America miphun hna nih a cozah zung an kal tik le chawlehhrawnak ah hmatpungtin an hman ton. Na I-94 le EAD kad ku mi le na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung min, umnak hmunhma, le phone nambar i ken zungzal. Mirangholh na thiam lo asiahcun nangmah na phone nambar le umnak hmunhma asiloah na lennak hnga ding phone nambar le umnak hmunhma catial mi cu i ken zungzal. Na mipi humhimnak kad tak tak cu i ken hlah, inn a himnak ah chia zungzal.

PHUNGLAM ZULH. America miphun hna nih phunglam zulh hi a biapituk tiah an zumh. A tlang tein hngah, cun mawtaw mawng tikah dirnak catar pawl ah dir te pawl aa tel.

Cahmai 18, 19, 20 le 21 hna i sunsak mi, lungput le umtu ziaza pawl hi a hlan na hmuhton mi he aa dang mi pawl cu kulh hna.

Cahmai 18 in 21 tiang ceihhmai mi sunsak mi pawl na caah zeidah mersan a har bik lai tikha ruat. Atanglei catlangah hin tial hna. Na caah tahchunhnak zong a um.

U.S. ram ah zei sunsak mi, phunglam le umtu ziaza dah mersan a har bik lai?

Hi thlennak pawl i mersan nak ah zeitindah na bawmh lai.

Nu he pa he ka ton tik hna ah an kut ka tlaih hna lai.

Mi ka ton tik ah hmaipanh tein ka chawnh hna lai i ka min le khuazei in dah ka rat ka chimh hna lai.

Maryam cu U.S. phunglam le sunsak mi pawl i ziak ding aa zuam. A zalongmi, caan hman tein phak asiloah tuan deuh ah phak le innpa pumpak kong upat mi si ding aa zuam. Asinain nifatin a ngeihchia i a ram a ngai tuk tawn. Zeiruangahdah Maryam cu a nuamh hnga lo tiah na ruah? Maryam si law zeidah na tuah lai?

Na hawi he U.S. ram ah lungretheih tuk te pawl zeitindah kan hrial khawh lai timi kong i ceih uh.

BIATLANG KOMH*

A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.

Hikaa hin tahchunhnak kan langhter.

U.S. ram ah minung tam deuh nih zeih holh dah an hman?

- a. Tuluk holh
- b. Mirang holh
- c. Germany holh

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirangholh a si.*

1. U.S. ram i khuaram vialte hi an i lo dih ma?
 - a. A si
 - b. A si lo
2. A tanglei zeibantuk in dah America mipun hna nih an theih lo mi an ton tikah an chawnh hna?
 - a. Kuh buin
 - b. Hmaipanh tein
 - c. Kuttlah in
 - d. An biang ah hnamh in
 - c. b le c pahnih in

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. A tanglei zehidah America miphun hna nih sunglawituk ah an chiah?
 - a. Mah le mah rinhchannak
 - b. Biahhal
 - c. Thang piin holh
 - d. Caanhman
 - e. a, b le d pathum in
4. A tanglei tahchunhna ah mizei hidah amah le mah aa rinhchan lo?
 - a. Mirangholh cawn a thawk colh mi.
 - b. A chungkhar le a hawile nih an umnak hrawngah rian a lawng mi an theih le theih lo a haltu?
 - c. Rian kawh a huam lo mi le hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih zeizong vialte a kan tuah piak dih lai tiah a ruat mi?
 - d. Pawngkam zoh in le biahhal in America nunnak kong cawn aa zuam mi?
5. America miphun na innpa nih an inn ah len an sawm i zu din ding an pek tiah ruat hmanh. Nang zu na din lo tikah hihi na caah a poi ngai mi a si. U.S. ram ah zu din ding pek mi el hi dawhcah lo a si ma?
 - a. A si
 - b. A si lo

3

Cawnnak Pathumnak UNITED STATES LEI KHUALTLAWNNAK

U.S. ram luh ding in cohlan na si hnu khual na tlawn hlan ah tuah ding a dot tlawmpal a um rih. Cu a dot hna ah ngandamnak chek le humhimnak chek (security clearances) pawl aa tel. Hi hngah lio caan hi Mirangholh cawn thawknak ah a si khawh ahcun hmang.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Ngandamnak chek le humhimnak chek
- » Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih thimpiaknak
- » Khualtlawn ding timhtuahnak
- » U.S. lei na khualtlawnnak a dikthlir

U.S. ram na tlawn hlan ah ngandamnak chek le humhimnak na thian hmasa a hau.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. lei khualtlawnnak kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
bek	bags	
	departure	
	identification	
	luggage	
	medical	
	occupation	
	passport	
	travel	

U.S. ram ah thlopbul a hau mi ngandam lo nak na ngeih asiahcun ngandamnak an chek tu nih hmunhma timh piaknak bu sinah na konglam a pek hna lai.

U.S. na phak hlan in na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na min, na kum, na phun le holh na hman mi an theih lai.

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na konglam hmang in na hmunhma khuarnak ding an thim lai.

NGANDAMNAK CHEKNAK

Ngandamnak chek cu nan chungkhar zapi caah a herh. Ngandamnak chek man cu a lak in a si i Hmunthar thialnak dirhkamhnak zung riantuantu nih a ni le a caan an in khiah piak lai. Na ngandamnak kongkau pawl cu hmunthar thialnak lamthluan ah an bawmtu pumpak pakhat cio sin lawngah theiher a si lai.

Ngandamnak chek hnawhchan a ruang pathum a um:

- Nangmah le na chungkhar pakhat khat nih thlopbul a hau mi ngandam lonak nan ngeih le ngeih lo hlathlai.
- Nan chungkhar pakhat khat nih mi a chawn kho ding zawtnak a ngeih le ngeih lo le U.S. ram luh ding in a donkhantu zawtnak nan ngeih le ngeih lo hlathlai.
- U.S. ram ah thlopbul a hau mi ngandam lonak konglam na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung theiher ding caah a si.

NUNPHUNG CAWNPYAKNAK

U.S. ram an rat hlan ah ralzaam tapi nih Hmunthar thialnak dirhkamhnak zung riantuantu nih timh piak mi Nunphung Cawnpyaknak (Cultural Orientation [CO]) an kai. CO nih hi cauk chung in konglam pawl hmang in U.S. ram nunnak kong cu an chimh hna. CO a um hnawhchan cu U.S. ram nunnak kong a tak tak in ruahchan khawh ding le U.S. ram phak thla hramthawk hmuhton ding fiannak ding caah a si.

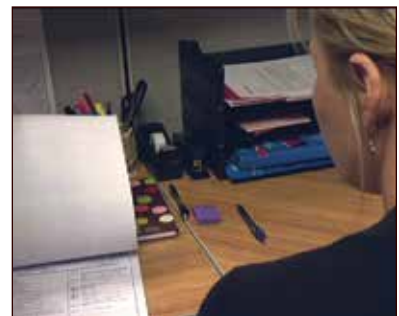
HUMHIMNAK CHEKNAK

Ralzaam paoh nih U.S. ram khual an tlawh hlan ah U.S. cozah nawlIngeitu nih tlangtlak mi humhimnak cheknak tuah dih hmasa a hau. Asining ahcun, humhimnak chek cu Ram Humhimnak Zung (Department of Homeland Security) biahalnak tuah hlan ah tlangtlak mi a si. Acaancaan ah khualtlawn hlan ah adang humhimnak chek hmasa a hau mi a um.

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG THIMPIAKNAK

U.S. ram ah cohlan cang mi ralzaam vialte an kal hlan in hmunthar thialnak tlangtlaknak zung thimpiak a si. Hmunthar thialnak dirhkamhnak zung nih a tanglei na konglam pawl cu hmunthar thialnak tlangtlaknak zung sinah a pek lai.

- Na min, na kum, na catang, le na rian.
- Nangmah he a ra hnga ding na chungkhar an min, an kum, an catang, le an rian.
- Na miphun, na ram, na holh, le na biaknak.
- U.S. ram na phak tikah thlopbul a hau mi na ngandam lonak.
- U.S. ram ah a um cia mi na chungkhar le na chungkhat an min, an umnak hmunhma, le an telefon nambar.

NA HMUNTHAR THIALNAK HMUNTHIMNAK

Ram hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na konglam pawl hmang in na hmunthar thialnak hmun an thim lai. U.S. ram ah na chungkhar (na nupi, na fa, na nulepa, na unau tbk) an um cia cang i Hmunthar thialnak dirhkamhnak Zung sinah an fon nambar le an umnak hmunhma na pek asiahcun anmah umnak khua ah phak ding in an in zuam piak lai. Na chungkhar sinah phak loin na hawile sinah phak na duh deuh asiahcun hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih cu hmunhma ah na herh mi riantuan piaknak a um le um lo le rian na hmuh khawh lai le hmuh khawh lai lo an in tuaktan piak lai. Na chungkhar a si lo mi na chungkhat sinah U.S. hmunthar thialnak caah na tuaktan asiahcun an umnak khua ah thial ding in na hal khawh, asinain na phan hrim hrim lai tiah aamahkhan a si lo.

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na chungkhar asiloah na chungkhat a hnu bik an konglam an ngeih lo asiahcun anmah he aa hlatnak khua ah na phan kho men.

U.S. ram a um mi na chungkhar le na hawile he a naihnak ah phak na duh asiahcun an konglam chim phuan a bia pi.

Khualtlawn ding na hngah lio ah na chungkhar konglam a thleng mi a um cun IOM asiloah Hmunthar Thialnak Bawmhnak Zung riantuantu cu chim hna. Na chimh hna lo asiahcun caan hman tein na kal kho lai lo.

Na IOM bek chung um mi catlap pawl an biapi tuk. Khualtlawn lio ah na bek cu a zungzal in na sin ah chia peng.

Hmunthar thialnak dirkamhnak zung sinah na chungkhar le na chungkhat konglam na pek khawh chung in pe hna law cuticun hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na caah a tha bik hmun an in thim piak khawh lai. An konglam pek mi nih na lahwahkah dirhmun le na kal lai ding nithla aa thleng lai lo. U.S ram khuazei khua ah na phak lai ti lawng a thlen khawh. Cu konglam pawl pek cu na caah a miak an si.

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na phak nak ding khua an thim hnu ah Hmunthar thialnak dirhkamhnak zung nih na khualtlawn nak ding an in timhtuah piak lai. Na kal hlan in U.S. ram khuazei hmun ahdah na um lai tikha an in chimh cia lai.

Na phaknak ding hmunhma na theih cangka in atanglei konglam pawl hi tial hna. U.S. ram na phak hlan lo hi konglam pawl hi na thei ti lo kho men.

Ka khua/khuapi thar: _____

Ka peng thar: _____

Ka hmunthar thialnak tlangtlaknak zung: _____

Ka hmunthar thialnak tlangtlaknak zung pehtlaihna konglam: _____

KHUALTLAWN DING TIMHTUAHNAK

Vawleicung Hmunthar Thialnak Tlangtlaknak Zung (International Organization for Migration [IOM]) nih U.S. lei khualtlawn ding an in timhtuah piak lai. Khualtlawn ding na hngah lio ah na chungkhar konglam (thitumhnak, thihlohnak, le nau ngeih, tbk) aa thleng mi a um asiahcun IOM asiloah Hmunthar thialnak dirhkamhnak zung sinah theihter hna. Na theihter hna lo ahcun caanhman tein na kal kho men lai lo. Na kalni cu an thawn than kho men.

KHUALTLAWNNAK LEIBA

U.S. ram khualtlawnnak ding liam awk ah nan chungkhar nih leiba nan ngei lai. Chungkhar kum 18 cung pakhat cio nih anmah tein leiba an ngeih lai. Hi caahhin biakamnak ca (promissory note) ah min nan thut lai. Hi biakamnak ca cu U.S. ram ka phak hnu kum 3 chung ah ka khualtlawnnak leiba vialte ka cham than dih lai timi biakamnak a si.

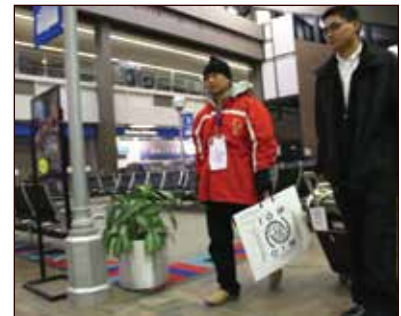

Thla tlawmpal hnu ah Pooja te chungkhar nih IOM leiba chamnak an hmuh. Pooja nih pakhat khat caah min an rak thut cu an cinken nain zeicaah min an rak thut a hngal ti lo. Mah bill kong hi Pooja cu zeitindah na hrilhfhah lai? Mah leiba cham a biapit nak kong zeitindah na chimh lai? Pooja nih biahal duh mi tam deuh ngei sehlaw mizeidah a hal ding a si?

U.S. ram na phak hnu thla tlawmpal ah na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na bat mi leiba chungin tlawmpal cham ding bill asiloah ca thlafatin an in kuat lai. Na cham mi tangka cu U.S. ram khualtlawng ding adang ralzaam pawl bawmhnak caah an hman lai. Hi leiba na cham than tikah leiba chamnak tuanbia tha ser hram na thawk a si (Leiba chamnak tuanbia kong tam deuh theih na duh ahcun Cawnnak 9 ah zoh). Leiba cham ding na tloh asiahcun leiba chamnak tuanbia chia na ngah lai. Pakhat khat ruangah leiba na cham khawh lo ding asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung theiher colh hna.

IOM BEK LE PHAKNAK CA

Naa thawh hlan ah, IOM riantuantu nih khualtlawnnak ca cabawm le adang a hme deuh mi cabawm pawl aa telmi IOM plastik bek an in pek lai. Cu cabawm pawl ah na I-94, thilri langhternak ca, ngandamnak cheknak ca, le X-ray asiloah CDs, hmunthar thialnak ca taktak, vanlawng cung kainak ca, le na tiket aa tel lai. U.S. ram luhnak caah le adonghnak hmun na tlawnnak dingah hi thilri pawl hi na herh lai. Na IOM bek le ca pawl cu ralring tein keng hna. Nangmah sinah a zungzal in chia. Cabawm pawl cu ong hna hlah, cun na IOM bek le cabawm pawl cu na kutput bek le na ap ding pek chungah sanh hlah. U.S. ram chung luhnak vanlawngtual na phak tikah IOM riantuantu nih an rak don lai i lahwahkah lamthluan vialte ah an bawmh lai. IOM riantuantu le U.S. lahwahkah riantuan lawng nih na ca pawl an kau khawh tikha philh hlah.

U.S. ram ah ken khawh lo mi thilri pawl an um. Na bek na timh hlan in cu thil pawl cu i ralring hna.

Atanglei zuk pawl hi na ken hnga ding ca tahchunhna cheukhat an si. Na IOM bek chung ca pawl telh in na chungkhar nih nan ken hnga ding adang ca pawl cu kulh hna.

Siibawi catial piak mi sii

Catang awnnak caleh

Buaih le Lehmah

Zawt kham siichunh cazin

Chuahnak lehhmah

Thitumnak lehhmah

Mirangca in leh cia abiapi mi ca

Ngandamnak ca

Adang biapi ca pawl na herh mi a um rih asiahcun tial hna asiloah zuk in suai hna.

Na kutput bek ah a biapi mi catlap pawl timh kha philh hlal!

BEK

Minung pakhat nih bek pa zeizatdah a ken khawh, ahmetngan le arihzan zeizat dah ken khawh ti cu vanlawng kampani nih rikhiah mi a um. Cu rikhiah mi ahcun na kalnak hnga ding hmun le ze i vanlawng in dah na zuan timi cungah aa hngatchan. Na thawh hlan in bek pa zeizatdah na ken khawh tikha an in chimh lai. Kutput bek pakhat hi ken khawh a si tawn. Kutput bek cu vanlawng cungah na kai pi ding bek a si. Cun ap ding bek pakhak zong ken khawh a si fawn. Ap ding bek cu vanlawng thilri phorhnak hmun ah kalpi mi a si. Na bek cu him tein hrenh hna, cuticun na khualtlawn chungah zehmanh a tlaw lai lo.

Pray Meh nih a bek ralring tein a timh ko nain a fale nih vanlawng cung a kihnak kong an phunzai tikah zeidah ka tuah lai ti awk a hngal lo. A fale vanlawng cung ah an khuasih lo ding in Pray Meh nih a kutput bek chung ah zeidah a timh ding a si?

U.S. RAM AH KEN KHAWH LOMI THILRI

U.S. upadi nih U.S. ram chungah thilri cheukhat kennak nawl a onh lo. Hriamnam naa ken lai lo. Na kutput bek chungah namte asiloah cehrep naa ken lai lo, asinain na ap ding bek chungah cun ken khawh a si ko. U.S. ram ah adang ken khawh lomi thilri pawl cu thing, thingthei, hanghnah, le sahring le rithaisii an si. Siibawi catial sii cu ken khawh a si, nain catial ummi a bawm in naa ken lai. Sii naa ken mi paoh siibawi nih catial piakmi sii lawng a si lai.

Farah nih a puantahnak thim pawl a kutput bek chung ah a timh, vanlawngtual nawlgeitu pawl nih vanlawng cung ah na ken kho lo an ti tikah an lungrawk tuk. Farah nih hi ti a ton lo nak hnga zeitindah a tuah ding a si?

U.S. ram ah naa ken khawh ding thilri kong hal na duh ahcun IOM riantuantu kha hal hna.

*Atu cahmai le atu dih cahmai ah hin thilri phu thum then mi hmanthlak kan rak piah. Na ap ding bek chungah na ken ding thilri pawl cu nambar 1 tiah tial hna. Na kutput bek chungah ken ding thilri pawl cu nambar 2 tiah tial hna. Na ken khawh lomi thilri pawl cu nambar 3 tiah tial hna.**

1. Hi thilri pawl cu na ap ding bek chungah ken ding an si.
2. Hi thilri pawl cu na kutput bek chungah ken ding an si.
3. Hi thilri pawl cu naa ken kho lo.

a.	 Rawl, thol le nau ekdanh	 Lamhruitu cauk	 Ngakchia lentecelhnak
 Fimthiamnak ca, ngandamnak he a pehtlaimi ca, le adang a biapi mi ca pawl	 Angki lum	 Kuak, sahdah tlawmpal	 Cauk le mekazin
 A thiangmi plastik bek in ti tlawmpal	 Tangka	 Siibawi catial sii	 Suimilam
 Changreu	 Nithong	 Sui le ngun	

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

b.

Hriamnam le
hriamnam ah hman
khawh mi zeithilri
paoh

Thing le saram

Software, hla le
video, tbk ku mi

Thingthei le
hangnah

Phung onh lo
rithaisii

Meitek le meilah

Amin um lomi sii

Ti le zu

Thlaici

c.

Ringawn thilri

Tuam mi le min
tialmi zu a tambik
thol 2

Hmanthlak le philh
lo ding thil

Cauk

Thilpuan

Takpum kholhnak

A haarmi thil

Radio

Khuasik angkileng

Vanlawng cung ah kuak na zuu lai lo.

U.S. na thial tikah zeilri pawl dah naa ken lai tikha ruat. Atanglei biahalnak pawl hi zuk in suai asiloah tial, asiloah a pahnih in let hna.

Vanlawng in khualtlawn lio rawl pek caan ah ei le din philh hlah, cuticun na thazaang um lai i na ngandam lai.

Zeilri pawl dah na kal pi lai?	Zeilri pawl dah na kal tak lai?

NA KHUALTLAWNNAK

VANLAWNG IN KHUALTLAWN

Atu hi vanlawng in na khualtlawn a voikhatnak a si kho men.

Khualtlawnnak kong he pehtlai in nangmah le na chungkhar nih nan lungretheih mi pawl ruat tuah. Vanlawng cung nan kai hlan in nunphung cawnpiaknak nan kai lio ah cu nan lungretheinak cu nan chim ding a si.

Atanglei ah hin a biapi mi i cinken ding pawl an si:

TAISAWM. Vanlawng a zuan caan, a tum caan le taisawm mei a ceu caan paoh ah taisawm sawmh ding a si lai.

KUAK ZUK. Zei vanlawng hmanh ah kuak zuk khawh a si lo.

VANLAWNG CUNG RIANTUANTU. Vanlawng cung riantuantu nih khualtlawng pawl an him ding le an siarem ding in an zohkhenh hna. Vanlawng cung riantuantu nih an in chimh mi tuah ding pawl kha tha tein ngai. Ti le puan tbk zeï na herh mi paoh vanlawng cung riantuantu kha hal hna.

Win Tun cu U.S. lei a zuan lioah vanlawng cung ah a lak in pek mi rawl cu a ei balmi a si lo ruangah ei loin a um. U.S a phak tikah a pawtam tuk? Hi bantuk thil hi zeitindah na hrial khawh lai? Vanlawng cung ah na pawtam asiloah na tihal sehlaw mizeidah na hal lai?

RAWL. Rawl le din ding cu ramleng vanlawng pawl ah a lak an si. Vanlawng in saupi khualtlawn lio ah voi tam nawn rawl an in pek lai. Na khualtlawn lio ah an in pek mi rawl cu ei philh hlah, cuticun na tha thawng lai i na ngandam lai.

TI. Vanlawng cungah thli cu a rocar tuk, cucaah ti tampi na din ding a biapituk. Ti na din lo asiahcun na zaw lai i na ba deuh lai.

ZU. Vanlawng cungah zu din ding na cawk khawh men, asinain vanlawng cung zu din cu a tha lem lo zeiruangah ti cun na pum chung ti a zor lai i a car lai.

CAWLCANGHNAK. Vanlawng cungah caan sau tuk na thut lai caah dir pah, i samh pah, cun vanlawng chungah atu le tu i chawk zungzal.

THILTHA THLENNAK. Na hnakhaw cu a pit bantuk in na khansa lai. Cu a pit mi cu a dam deuh nak hnga cekcek khai, na hahamh law ti ding.

THUTDEN THLEN. Vanlawng cungah mizeipoah thutnak pakhat cio pek a si caah na khualtlawn chung vialte na thutnak ah na thut ding a si. Na chungkhar le na hawile nih an lungtlin asiahcun nan i thleng kho.

Ralzaam a zaw tuk mi le a kal kho lo mi cu IOM aiawhtu nih an zulh men lai.

A donghnak vanlawngtual na phak tikah na chungkhar, chungkhat asiloah hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih an in don lai.

BAWHTE. Kum 2 tang ngakchia pawl cu an nulepa nih an khualtlawn chung vialte an cawi hna asiahcun vanlawng man tamtuk a tlo. Na khualtlawn lioah nau rawl le nau ekdanh tampi i ken ding philh hlah.

ZUUNPUT. Vanlawng cungah zuunput a um. Zuunput chungah zuunput caku lawng hlawnh ding a si lai. Kuttawlnak ti cu nan ding lai lo, kuttawlnak lawngah nan hman lai.

RIT. Vanlawng cungah na rit i luak na duh asiahcun na hmai thutden a hnulei zal ah bek a um lai. Na luak dih hnu ah bek cu zuuninn hmunthurpung ah hlonh.

VANLAWNG THLENNAK

Ralzaam cheukhat cu U.S. ram an phak hlan ah vanlawng thlennak hmun khat leng an kal kho men. Vanlawng thlennak cu i dinhnak, vanlawng pakhat in adang vanlawng pakhat ah i thlennak a si. Vanlawng thlennak ah lahwahkah cheknak pawl na kal pah a hau men lai. IOM aiawhtu asiloah vanlawngtual riantuantu nih adang na vanlawng lei ah an in hruai lai. U.S. ram ah IOM riantuantu nih ramchung luhnak vanlawngtual ah an in don lai i phaknak lamthluan ah an in hruai lai. Zaan riah a hauh asiahcun zaanriahnak an in timhtuah piak lai i na hmunthar thialnak hmun lei khualtlawnnak ah an in bawmh lai. Na ngandam lo asiahcun IOM nih na khualtlawn chung vialte an bawmtu pakhat khat an in timhtuah piak lai.

LAHWAHKAH LAMTHLUAN

U.S. lahwahkah riantuantu nih na phaknak cabawm cu a kau lai i ca pawl cu a chek lai. Zeimaw caan ah ramchung luhnak vanlawngtual ah min tial palh tibantuk palhnak tete a um soal tawn. Ca pawl ah a palh mi pakhat khat na hmuh asiahcun na phaknak hmunhma ah hmunthar thialnak tlangtlaknak zung cu theihter a tha bik, cuticun cu zung riantuantu nih a palh mi an in remh piak khawh lai.

I-94 le EAD Kad

Na I-94 kad cu tazeih an cumh lai i an in pek than lai. Na Riantuan Nawlonhnak Ca (Employment Authorization Document [EAD]) caah hman an in thlak lai na kut an in namter lai. Na EAD kad cu an tuah dih hnu ah na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung sinin an in kuat than lai. I-94 le EAD kad cu a biapi tuk mi kad an si zeiruangahticun U.S. ram ah ralzaam dirhmun na sinak tette le riantuan nawlonhnak an si.

THILRI CHEKNAK

Lahwahkah lamthluan na dih hnuin bek hlam ah na kal lai cun thilri cheknak lei ah na kal lai. Thilri cheknak riantuantu nih na thilri langhternak ca cu an zoh lai cun na bek cu an chek lai. Na bek chung thilri vialte cu thilri cheknak in a luat hnu cun na khaulawlawn donghnak lei kal ding in timhcia na si cang.

ZAANTLAI DINHNAK

Adang na vanlawng in na zuan manh lo asiahcun ramchung luhnak vanlawngtual ah zaan riah a hau men lai. Hihi a can asiahcun IOM nih a thaizing vanlawng in a donghnak hmunhma lei na zuan hlan tiang hotel khan le rawl an in timhtuah piak lai i a man an liam lai.

A DONGHNAK HMUN

Ramchung luhnak vanlawngtual ah, nangmah kong le bawmh na herh soal ah chawnh ding fon nambar aa telmi IOM kad cu an in pek lai. Cu kad cu a hri um lai i na hngawng ah naa awih lai. A donghnak na hmunhma vanlawngtual na phak tikah na chungkhat, na hawi, asiloah hmunthar thialnak tlangtlaknak zung aiawhtu nih bek hlamnak hmun in an in don lai. Mi zeihmanh nih an rak in don lo asiahcun vanlawngtual riantuantu pehtlaih colh hna. Cu riantuantu nih cun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung, na chungkhat le IOM pawl cu IOM kad cung i a ummi fon hmang in an pehtaih piak lai.

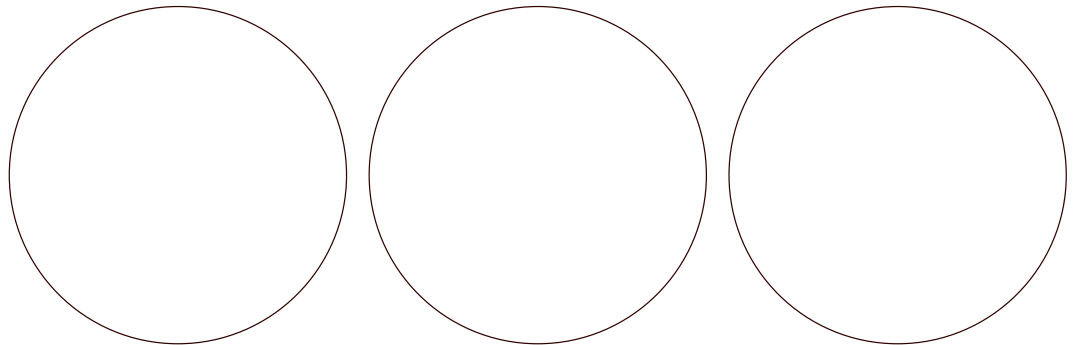

Rai te chungkhar cu an khuathar vanlawngtual an phak ah an ba tuk ko nain an i ngeihtuk fawn. Asinain vanlawngtual ah ahohmanh nih an rak dong hna lo? Rai te chungkhar nih zeidah an tuah ding a si?

Vanlawngtual ah mi zehmanh nih an in don lo zongah na thingphang hlah, na lung dai tein chia law palek sinah bawmh hal.

Adonghnak hmun na phak tikah zeitindah na khansa lai ruat hmanh. Betchapmi C ah zoh: Cahmai 226 i mithmai zuk sullam cu zoh law ze i mithmai nih dah na khansa mi a langhter lai. Atanglei i a kulh ah hin suai hna.

- Na ba lai ma? Na pawtam lai ma asiloah na tihal lai dah?
- Na nuam lai ma? Na thadih lai dah?
- Na ngeih lai ma? Na lungrethei lai dah?
- Na pawngkam thar ah na pum nih a ziak nak ding zeicandah a rauh lai tiah na rauh?

Caan saupi na khualtlawn hnu ah na ba kho men, nain nikhat nihnih ah a dam colh ko lai!

BIATLANG KOMH*

A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi thim hna. Hikaa hin tahchunhnak kan langhter.

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh
- b. Mirang holh
- c. Germany holh

U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b. Mirangholh a si.

1. *Na hawi cu ngandamnak chek le humhimnak chek a dih cang i U.S. ram lei ah khuattlawng ding in timhcia a si cang. Cu lio caan ah an nu cu nau a ngei. Zeidah ka tuah lai tiah a lungrethei. An chungkhar ah minung an karh nak kong cu IOM asiloah Hmunthar thialnak dirhkamhnak zung ah thawng a thanh ding a si ma?*
 - a. A si, thawng a thanh hna lo ahcun, an kalni an thawn khawh mi a si.
 - b. A si lo, thawng a thanh hna ahcun, an kalni an thawn khawh mi a si.
2. *Na ap ding bek chungah na IOM bek na sanh ding a si ma?*
 - a. A si.
 - b. A si lo.
 - c. Na IOM bek khuazeiah na timh ticu a poi mi a si lo.

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Na bek na timh tikah U.S. ram ah ken khawh a si lo mi zeithilri pawl dah na timh lo ding a si?
 - a. Thing.
 - b. Meilah.
 - c. Phung onh lo rithaisii.
 - d. Siibawi catial piakmi sii (sii din ning langhtermi he)
 - e. a, b, le c a pathum ning in.
4. Ramleng zuang vanlawng cung pek mi rawl pawl cu a man na liam a hau ma?
 - a. A hau.
 - b. A hau lo.
5. Na donghnak vanlawngtual na phak tikah nangmah ton ding in mizei nih dah an hngah hnga?
 - a. Na hawi.
 - b. Na chungkhat.
 - c. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu.
 - d. A cung an zapi in (asiloah pakhat lawng).
6. Biakamnak ca minthut nih U.S. ram phak hnu kum zeizat chung ahdah khualtlawnnak leiba cu cham ding in na lungtlin?
 - a. Kum 1.
 - b. Kum 3.
 - c. Kum 5.
 - d. Kum 10.

Cawnnak Palinak HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung cu na khuathar ah a hrampi an hruaitu a si lai. An chimmi kha tha tein ngai law nangmah kong le na chungkhar kong a si khawh chung in chim hna. Ralzaam pawl U.S. ram an phak hramthawk zarh tlawmpal le thla tlawmpal chung thihruai ding in hmuhtonnak a ngeimi an si i na khua thar i nun khuasaknak kong a dik bikmi konglam an in chimh khawh.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung an rian
- » Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih an in timhtuah piak ding asiloah an in tuah piak hrim ding
- » Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he rian nan tuanti tikah na covo le na tuanvo

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih an chimh mi kha tha tein ngai. U.S. ram konglam a dik mi cu an in chimh khawh.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi hmunthar thialnak tlangtlaknak zung an rian kong ceikhkan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
zung	agency	<i>Agency timi cu adang kampani le minung a bawmtu kampani asiloah zung tinak a si.</i>
	assistance	
	case manager/ caseworker	
	help	
	responsibilities	
	rights	
	services	
	staff	

Ralzaam pawl hmunhma khuarnak ding caah a cozah nih hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he an tuan ti.

Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih U.S. ram na phak hramthawk ni 30 chung hman ding phaisa le na herh mi thilri an in bawmh lai.

Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung sinah nangmah le na chungkhar konglam a biapi mi zeipawldah na chimh hna lai? Tahchunhnak ah, na min, na kum, tbk.

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG AN RIAN

U.S. ram ah ralzaam thialnak ding caah a cozah nih hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he rian an tuan ti. A cozah nih tlangtlak ningcang le ralzaam hna nih

a hrampi an ngah ding riantuannak pawl caah tangka a chuah piak hna. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung le adang zung pawl nih cu riantuannak cu an tuan lai i adang bawmnhnak zong an pek hna lai. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih U.S. na phak hramthawk zarh le thla chung a hrampi na herh mi bawmhnak pawl an in tlangtlak piak lai. Na nunthar thawk nak ding caah na herh mi adang riantuannak pawl zong an in pehtlaih lai.

Nungak Janet cu U.S. a phak nak thla 1 leng a si cang. Hi caan chung ahhin hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih ralzaam pawl ca an tuan mi rian vialte an tuah piak dih. Nikhat cu Janet nih a kes tlaitu cu eidin dawr kalpi ding in a chawnh. A phanthar ralzaam chungkhar sii-inn kalpi ding ka si caah ka ra kho lai lo tiah kes tlaitu nih Janet cu a chimh. Cun eidin dawr cu voi tam nawn kan kalpi cang caah rawl cawknak in nangmah tein na cawk khawh cang ko tiah a chimh chap. Dawr cu an inn he aa naih ko caah ke in na kal kho ko lai tiah a chimh fawn. Rawl cu nangmah tein na cawk ding a si cang, cun an inn pawng ah a ummi a upa zong bawmh na hal khawh ko tiah a chimh. Janet cu a thinhung i a kes tlaitu nih a ka daithlanh tiah a ruah. Zeiruangahtdah Janet nih a kes tlaitu nih ka thlah seh tiah a duh? Zeiruangahtdah a kes tlaitu nih Janet cu eidin dawr ah a kalpi khawh lo? Janet nih a kes tlaitu kong na sinah rak phunzai sehlaw zeidah na chimh lai?

A HRAMTHAWK NI 30

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih U.S. ram na phak hramthawk ni 30 chung a hrampi hmanmi liam ding le nunkhuasak man pawl an in bawmh lai. A cheukhat zung nih liam ding pawl cu anmah nih an liam lai. Adang zung nih tangka an in pek lai i na hmanmi cu nangmah tein na liam lai.

NI 90 TIANG

Hmunthar thialnak tlangtlak mi pawl cu na phak hnu in ni 30 chung ah an tuah dih lo asiahcun a hramthawk ni 30 caan cu ni 90 tiang an karh kho. Asinain philh hlah, America miphun pawl nih mah tein rinhchan cu an sunsak caah na nunnak caah nangmah tein riantuan le tuanvo na lak khawh zawk ding cu an in ruahchan.

Atanglei hmanthlak pawl ah U.S. ram nunnak kong he pehtlai in na cawn ding a biapi bik mi 5 in kulh hna.

Covo le tuanvo

Umkalnak

Mirangca cawnnak

Inn

Tangka tawltreling

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung an rian

Mipi ca riantuannak

Rian

Fimthiamnak

Ngandamnak

U.S ram nunphung mersannak

**Hmunthar thialnak
tlangtlaknak zung
riantuantu cu zaanghleicawi,
na chungkhat le a dang
mibu chungtel he rian an in
tuan piak kha na hmuh lai.**

*Na hawihe na kes tlaitu (case manager) chawnh
bantuk in i canter uh law cawn na duh mi kong pawl cu
i hal uh. Atanglei catlang pawl hi a dih tiang peh uh:*

- _____ kong tam deuh in na ka chim kho lai ma.
- Mah _____ kong nih ka lung a ka buaiter.
- _____ na ka bawm kho lai ma
- _____ kong tam deuh in cawn ka duh
- Mah _____ hi a sullam ka thei lo

A cung catlang pawl hi a hal i chang uh!

Phurba le Sita Maya nih U.S. an phak hlan ah biahal an duhmi inn kong, an fale fimthiamnak kong, Mirangca cawnnak kong le rian kawlnak kong an rak tial. U.S. ah caan sau nawn an um hnu ah an biahal duhmi aa thlen kha an hun i fiang. Atu cu rian thanchonak kong, tangka tawltrelning, mipi ca riantuannak le nunphung thlen lungnuamh lo nak zeitindah kan tei khawh lai timi kong theih an duh deuh cang. Zeiruangahtah an biahalnak aa thlen tiah na ruah? Nangmah biahalnak tah aa thleng ve te lai tiah na ruat ma? Cawn na duhmi pawl i thleng hna sehlaw na caah an har lai ma?

RIANTUAN PIAK DING A HERHMI

Atu cahmai le tu dih cahmai ah langhter mi hmanthlak pawl hi hmunthar thialnak tlangtlaknak zung vialte nih ralzaam pawl U.S. ram an phak hramthawk ni 30 chungah an timhtuah piak hrim ding asiloah pakhat khat nih an timhtuah piak ding in tuanvo an lak ding a si. Na ca riantuan piak dingah hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih zaanghleicawi, na chungkhat le adang khua chungtel pawl he rian an tuanti cu na hmuh lai.

Vanlawngtual ah an in don lai i na inn ah an in thlah lai.

Khuacaan he a tlak ning in a herh mi thilpuan an in timhtuah piak lai. Thilpuan cu a thar an si a hau lo, nain a thiang mi le a tha mi an si lai.

A him mi, a tha mi le a thiang mi inn an in timhtuah piak lai.

Nangmah le na chungkhar upa paoh paoh pumpak hman ding tangka an in pek lai.

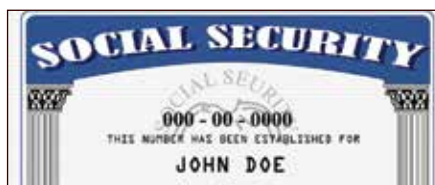
A hrampi thutden cabuai le innchung thilri an in timhtuah piak lai. Cu thilri pawl cu a thar an si a hau lo nain a tha mi le a thiang mi an si lai.

Rawl cawknak asiloah nanmah tein rawl nan i cawk khawh hlan cu nan chungkhar zat zoh in rawl asiloah rawl cawknak an in timhtuah piak hna lai.

Tangka bawmhnak le ngandamnak bawmhnak sok an in bawmh lai.

Mipi Humhinnak Kad sok an in bawmh lai.

4

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG

U.S. na luh hnu caan tlawmpal in na hman awk liam ding ah rian kawl na thawk a hau lai.

A caanrem asiahcun Mirangholh cawnnak ah ap an in bawmh lai.

Rian biahalnak le rian cawnnak kalnak umkalnak an in timhtuah piak lai.

A caanrem asiahcun rian kawlpiknak ah ap an in bawmh lai.

A herh nak ah umkalnak le holhlet an in timhtuah piak lai.

Ngandamnak chek le na herh mi adang ngandamnak riantuan piaknak paoh ah an in bawmh lai.

Pa na si i kum 18–25 kar na si ahcun Ralram kal ding thimnak ah mincazin ap an in bawmh lai.

Na fale sianginn ap le mincazin khumh.

U.S. ram nunnak le khua thar kong cawnpiknak an in timhtuah piak lai.

Shada le a chungkhar cu an inn thar an phan i thutden cabuai pawl cu hmancia an si an hmuh tikah an i nuam lo. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih rian an rak chiah piak cia lo tikah Shada cu a khuaruahhar. Rian kawltiam he rian an kawltiam a hau. Zeiruangahdah Shada cu a khuaruahhar? Shada si law zeidah na cinken hnga?

Hi riantuan piaknak pawl cu na nunnak thar lamthluan na thawknak bawmtu dingah an timh mi a si. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih an in timhtuah piak mi riantuan piaknak pawl cu tha tein hmang hna, zeiruangh ticun hi riantuan piaknak pawl cu na phak hramthawk ni 30 chung ca lawng ah a si. Hi riantuan piaknak pawl cu ni 90 tiang an kai kho men, asinain ni 30 chung i an tuan dih manh lo lawng ah a si lai.

U.S. ramchung na luh cangka in nangmah le na chungkhar caah tuanvo ngeitu na si cang. Asikhawh chung in rian na kawltiam a hau lai. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih rian an in kawltiam piak ding cu a herh mi a si lo. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih fon, TV, mawtaw, computer, le na khualtlawnnak leiba le adang na liam ding pawl an in timhtuah piak a hau lo. Hi thilri pawl cawknak le na hmanmi pawl liam dingah nangmah tein riantuan i tangka na hlawh a hau lai.

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG HE RIAN NAN TUANTI TIK NA COVO LE TUANVO

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he rian nan tuanti tikah covo le tuanvo na ngei. Atanglei hi na covo pawl an si:

- U.S. na phak hramthawk ni 30 chung riantuan piaknak pawl ngah.
- Hmunthar thialnak tlangtlaknak riantuantu (resettlement worker) nih upatnak le a dik tein an in chawnh lai.
- Na kes kong a dikthlir in an theih lai.
- Na kes konglam pawl mi theih lo ding in an fim lai. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih nangmah asiloah midang kilvennak caah a herh ti lo paoh ahcun nangmah nawlonh loin mizei sin hmanh ah a chim kho lo.

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu he ton ding na ngeih tikah caan hman tein phan, cun na biahal na duh mi le na ruahnak chim hna.

A cheukhat hmunhma timh piaknak bu cu biaknak hrambunh in dirh mi an si nain an biaknak ah ralzaam luh ding in forhfial khawh a si lo.group.

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he rian nan tuanti nak ah tuanvo na ngeih mi zong a um ve. Cu tuanvo hna cu

- Ton ding ni le caan ah caanhman tein phak.
- Rianrang in tuah a hau lomi pawl na hal tik ah na lungsau.
- Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu cu upatnak he chawn.
- Na konglam pawl (tahchunhnak ah, rianthar ngah asiloah fak tuk in zawt, tbk) a um tikah theihter hna, asiloah biahal in le na lungretheihnak chimh in hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu cu pehtlaih hna.

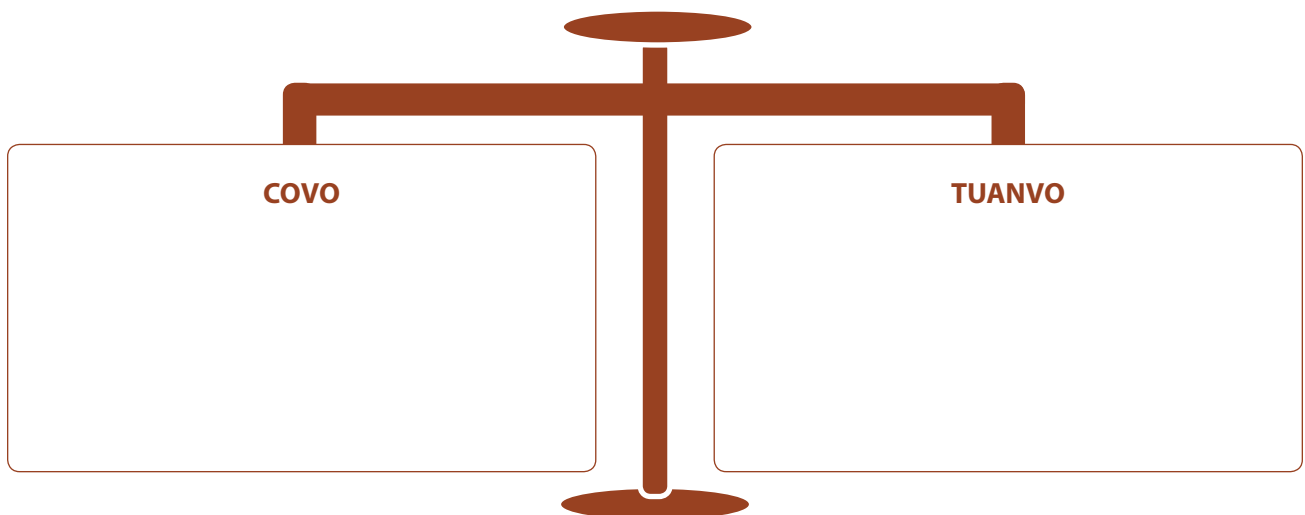

U.S. ram ah ralzaam dirhmun in na caah a thar a si mi cahmai 52 nak i covo le tuanvo pawl hi kulh hna.

Nangmah le na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih pakhat le pakhat cungah nan ngeihmi covo le tuanvo pawl cu na hawi kha chim.

Na covo le tuanvo pawl nih hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he a ngandam mi le a remcang mi pehtlaihna a ser. Atu cahmai zaya ah hin U.S. ram i na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung cungah na ngeih mi covo le tuanvo pawl cu zuk in suai hna asiloah tial hna.

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG A PHUNPHUN

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung pawl cu biaknak nih dirhmi bu, pumpak nih dirhmi bu, asiloah phun in dirhmi bu pawl an si men lai. A cheukhat hmunthar thialnak tlangtlaknak zung pawl cu biaknak in dirhmi an si ko zong ah an biaknak cawlcanghna pawl ah i teltum ve a hau lo. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung pawl nih an biaknak bu chung ah ralzaam luh ding in forhfial nak nawl an ngei lo.

Atanglei hi hmunthar thialnak tlangtlaknak zung hmanthlak a si. Zeidah na hmuh? Zeidah naa fian mi a um?

Hmunhma an in timhlahm piaknak ah um a thatnak a ruang tampi a um.

Hmunhma dang thial na timh asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung theih ter hna.

ADANG KHUA THIALNAK

Na hmunthar thialnak khua ah a tlawmbik thla 6 in kum 1 tiang um a thatnak tampi a um. Nangmah le na chungkhar nih a herh mi riantuan piaknak vialte cu nan hmuh lai, cun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung i bawmhnak le lamhruainak zong na hmuh lai.

Hi nih hin U.S. ram nun cawn na thawk nak ah na herh mi caan an pek lai. Asinain, khua dang ah thial naa timh asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na thial nak ah tuanvo an ngei lo, cun na thialnak hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih an in bawmh a hau lai lo. Thial na timh asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung cu theih ter hna. Thial na timh asiahcun na thialnak caah na khuathar i na herh mi bawmhnak pawl caah nangmah tuanvo na ngei. Na thial hnu ni 10 chung ah na umnak hmunhma thar cu U.S. a cozah thawng na thanh hrim a hau.

Aung Chit cu U.S. a phak thla 1 hnu tiang rian a hmu kho lo. Peng dang ah a ummi a hawi Tun Kyaw nih an peng ah rak i thial sehlaw a tuannak ah rian a hmuh lai tiah a chim. Tun Kyaw nih a umnak inn ah Aung Chit le a chungkhar cu an um kho ve ko tiah a chim fawn. Aung Chit le a chungkhar cu an bek an timh i Tun Kyaw sinah an i thial. Tun Kyaw inn hmete cu minung an i tet, an khua hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih Aung Chit cu an bawm kho lo, cun Tun Kyaw a tuannak ah Aung Chit caah rian a lawng colh lo. Aung Chit nih a hmanmi biachahnak aa thim tiah na ruat ma? Aung Chit si law zeitindah na tuah hnga?

Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih an in timhtuah piak ding dirhkamhnak pawl cu ruat hna.

- Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung cu zeitindah thahnem santlai an si lai?
- Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung i dirhkamhnak loin na khuathar thial nak cu zeiruangahdah a har lai?

BIATLANG KOMH*

A hman le a palh? Atanglei catlang pawl hin i san tuah. Catlang pawl cu rel law a hman tiah na ruah ahcun **A hman** cu kulh law a palh tiah na ruah ahcun **A palh** cu kulh.

1. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih a herh mi na hman mi pawl le a hrampi khuasak man pawl ni 30 chung an in bawmh a hau?	A hman	A palh
2. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih thutden cabuai a thar pawl an in timhtuah piak ding a si.	A hman	A palh
3. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih rian an in kawl piak hrim ding a si.	A hman	A palh
4. Na kes kong a dikthlir in theih nak nawl na ngei.	A hman	A palh
5. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu cu na khuathar ah na lamhruaitu an si caah biahalnak na ngeih mi pawl cu siarem tein na hal hna ding an si.	A hman	A palh
6. Khuathar ah thial na timh asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na thial nak an in bawmh a hau i na khuathar ah riantuan piaknak pawl he an in pehtlahi ding a si.	A hman	A palh

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

5

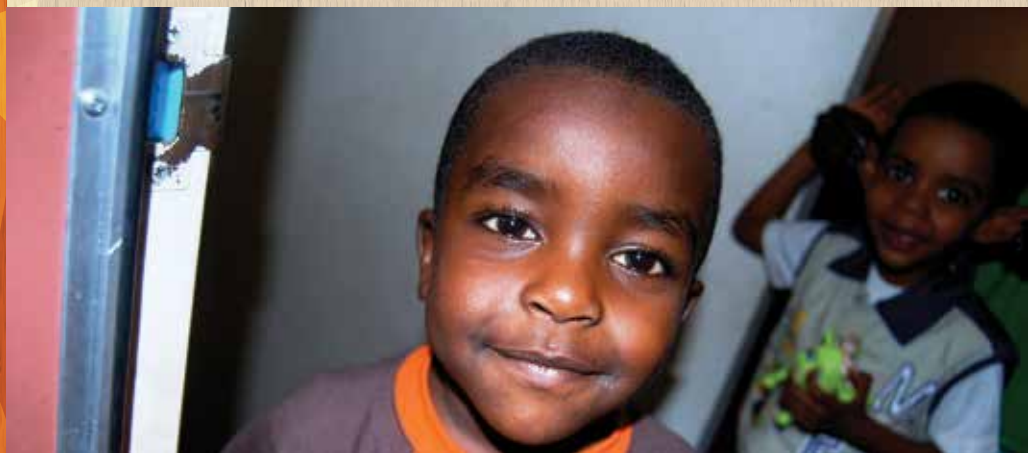
Cawnnak Panganak INN

America ram i inn cu a man fak kho, i mah umnak caah a rembik inn kawl hi a fawi lai lo. A hramthawk ahcun na hlawhmi a tlawm rih caah a hmasa bik na inn cu na duh phun inn cu a si lai lo. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih U.S ram na phak thlakhat chung cu umnak inn na ngeih ding an timhtuah lai. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na caah a thiangmi, a man pek khawh ding le pawngkam a himnak inn an in kawl piak lai.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Innhlannak biahrenca, asiloah innhlan hnatlaknak
- » Inn himnak le zohkhenhnak

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih U.S. ram na phak thla khatnak na umnak ding inn an tlangtlak lai.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S ram inn kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>innkhan</i>	apartment	
	bathroom	
	cost	
	furniture	
	home	
	house	
	landlord	
	lease	
	rent	
	room	
	safety	
	utilities	

Na phak hramthawk cu U.S. ram ah hmunhma a khwar cang mi na chungkhat sinah na um kho men. Asiloah innkhan, hotel, le hmunthar thialnak tlangtlaknak donnak zung ah an in umter khawh men. Nupi/va ngeilo na si ahcun adang nupi/va ngeilo he an in umter kho men.

Amal cu U.S. kal ding in timhcia a si cang. U.S ah a theihmi pahnih an um. Pakhat cu a chungkhat unau a si i adang pakhat cu a hawi a si. A chungkhat unau nih Amal cu U.S. na phak tikah inn ah na um lai tiah a chimh, nain a hawi nih innkhan hme ah na um lai tiah a chim. Zeiruangahdah Amal nih U.S. ummi minung pahnih sinin bia dang veve a theih ning si?

A hlan na inn kong cu ruat hmanh.

- Na inn cu zeibantuk inn dah a si?
- Zeinihdah na inn cu na caah a biapit ter?
- Zeiruangahdah na inn tiah na sak?

Na inn (asiloah inn pawl) zeinihdah na caah a biapit ter ticu zuk in suai.

Na suai mi inn kong cu na hawi kha chim. A hlan na inn kong U.S. ram ah na ton mi pawl chimh ding ah cinh caan rem a si.

INN A PHUN PHUN

America miphun tam deuh nih inn a phun phun an ngeih hna.

*Inn a phun pawl le a hmanthlak cu an mah le zawn cio thim hna.**

1. Innkhan

a.

2. Pumpak chungkhar inn

b.

3. A pehmi inn

c.

4. Inn asiloah innkhan i khankhat

d.

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih thutden cabuai le inn thilri timhlahm ding tuanvo an ngei.

Hmunhma pakhat in hmunhma pakhat hnu inn-hlan man aa dang cio.

Inn-khan na hlan tikah inn-hlan hnatlaknak, asiloah biahrenca minthut hmasa a hau.

Inn-hlan hnatlaknak minsen na thut tikah thla zeimawzat chung hlan ding le caan hman tein inn-hlan man pek ding na hnatlak a si.

U.S. ram i minung hna caah inn asiloah innkhan hlan hi a tam ngai mi a si. Inn asiloah innkhan ah rawlchuannak, kuttawlnak le rawl kihternak a ummi coka; innpi le rawl einak hmun; ihnak khan pakhat asiloah pakhat nak tam deuh; tikholhnak le thilpuan chiahnak hrawl pawl an um tawn.

THILRI TIMHCIA INN

Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih nangmah le na chungkhar caah an in thim piak mi inn asiloah innkhan ah thutden cabuai le innchung thilri pawl chiah ding in tuanvo an ngei. Cu thilri pawl cu thutden cabuai le ihkhun, puan, coka thilri, le pumpak thianhnak pawl an si. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih thilthar pawl an in timhpiak a hau lo. Thilri pawl cu hman awk a tha mi an si ding a si i a thar an si a hau lo.

Hadeel te chungkhar cu an inn thar an phak tikah thutden cabuai a phun aa khat lomi an hmuh tikah an khuaruahhar. Thutden cabuai a thar a si lai lo cu an hngalh ko nain zeiruangaahdah a phun aa khat lo?

INN HLAN MAN

Inn hlan man cu peng khat le peng khat, khua khat le khua khat an i dang, cun sang khat le adang sang hmanh an i dang cio. Khuazeihmun na um paoh ah inn hlan man hi na hman ding vialte lak ah tangka a dih bik a si lai.

Nan ram asiloah na dornak ram i inn hlan man kha ruat hmanh.

- Inn man ah tangka na hmang bal ma?
- Inn man ah zeizatdah na rak hman?
- Ti man, gas man, asiloah mei man te pawl na liam bal ma?
- Inn caah adang zeidah liam ding na ngeih rih?

INNHLAN HNATLAKNAK (INNHLANNAK BIAHRENCA)

U.S. ram i inn asiloah innkhan na hlan tikah innhlannak biahrenca timi catlap minsen na thut a hau. Innhlannak biahrenca cu innhlangtu (nangmah) le innngeitu i nan covo le tuanvo pawl a hrilhfiyah mi phungning catlap a si.

Innhlannak biahrenca nih inn asiloah innkhan i thlafatin hlan man a zat a langhter. Inn hlan man ah gas, mei, ti le hmunthur hlonh man pawl aa tel kho men, asilole adang tein liam chap a hau kho men. Innhlannak biahrenca minsen na thut hlan ah inn hlan man ah ti, mei le gas man aa tel le tel lo innngeitu cu hal a biapi.

INNHLANGTU TUANVO

Innhlannak biahrenca minsen na thut tikah atanglei pawl hi na lungtling ti nak a si:

- Inn asiloah innkhan ah a um ding minung a zat.
- Thlafatin inn hlan man.
- Thlafatin inn hlan man liam ding a hnu bik ni.
- Innkhan sining (zeidah thiang tein chiah ding le hrawh lo ding).
- Na um caan a thla zat (thla 12 a si tawn).
- Innhlannak biahrenca zulh lo ahcun zeidah a cang lai timi phunglam.

Durga cu U.S. ah a phan i hmailei kong ah a thingphang. Innkhan a hlan tikah hnatlaknak biahrenca minthut ding a si kha a hngalh, cun ca pakhat khat minthut tikah a konglam zapi fian ding a si timi kha nunphung cawnpiaknak a kai hnu in a rak hngalh. Asinain innhlan biahrenca konglam pawl cu a tam tuk hringhran. Zeitindah a fian dih khawh lai? Durga nih innhlan biahrenca a fian ding in zeidah na chimh khawh? Cun khuazeiahdah inn hlan biahrenca a fian ding in bawmhnak a hal khawh?

Meikhu ralrinnak seh kha phong hlah. Nangmah le a dang khuasa kilvengtu an si.

THAWLNAK

Innhlannak biahrenca i hnatlaknak na zulh lo asiahcun an in thawl khawh (innkhan in na chuah a hau lai). Tahchunhnak ah, inn hlan man na pek khawh lo asiloah inn fak tuk in na hrawh asiahcun an in thawl khawh mi a si.

INNGEITU TUANVO

Innhlannak upadi cu innngeitu le innhlangtu an pahnih in zulh ding a si. Innngeitu nih an inn hlanh ding cu himnak le thurhnawmh thianhhlimehnak rikhiah a tlinh hau. Innngeitu nih mei, tipet le inn lumternak a tha mi a si ding an tuanvo a si. Meikhu ralrinnak an chiah ding a si i rungrul le cirik um lo ding in tuanvo an lak ding a si. Innhlannak upadi nih a langhter rih mi cu innngeitu nih innhlangtu cu miphung, biaknak, asiloah ram dang mi asiruangah inn hlanh loin a um kho lo.

A innkhan i thla tlawmpal a um hnu ah Kyaw Oo nih a kuttawlnak kam hrawng ah phihlik a hmuh. A innkhan cu a thurhnawm tuk cang. Inn thiang tein chiah cu a ho tuanvo dah a si? Phihlik um lo ding in a hodah tuanvo a ngei? Kyaw Oo nih a innngeitu sinah ze i bawmhak dah a hal ding a si?

U.S ram i innhlangtu le innngeitu an covo le tuanvo cu a hlan na hmuhton ning he aa lo mi le a dang mi zeidah an si ti kha ruat hmanh.

- Cu hlan ah inn na hlang bal ma?
- Cu hlan na innngeitu nih ze i tuanvo pawl dah a rak ngeih?
- Cu hlan nang innhlangtu nih ze i tuanvo pawl dah na rak ngeih?
- Cu hlan nang innhlangtu nih ze i covo pawl dah na rak ngeih?

INN HUMHIMNAK

Na inn humhim tein chiah cu a biapi.

*Atang lei i humhimnak catlang pawl le a zuk pawl hi an mah le zawn cio in thim hna.**

1. Innka le thlangawng

a. Na inn i meikhu ralrinnak seh cu phit hlah, phawih hlah. Na inn ah meikhu a um tikah na inn a kang kho ti theihternak ah ralrinnak seh cu a awn tawn.

2. Mi

b. Mei a kang kho mi puan pawl cu rawllumnak he a hlatnak ah chia hna. Rawlchuan lio ah rawlchuannak asiloah rawllumnak cu kal tak hlah.

3. Meikhu Ralrinnak seh

c. Na innchung ah na theih lo mi luhter hna hlah. Na theih lo mi na kutka an rat tikah na innchung na luhter hna hlan ah mizeidah an si le zeicaahdah an rat tikha hal hmasa hna. Bia nan i chawnh khawh lo i siarem loin an in tuah asiahcun luhter hna hlah.

4. Mei Hmihnak

d. Inn na um hmanh ah na kutka hrenh zungzal. Innleng na chuah tikah kutka le thlangawng khar zungzal.

5. Rawllumnak

e. Na inn ah mei a fa mi (tahchunhnak ah rawlchuan lio tbk) a kangh sual ahcun meikhu hmihnak hmang. Mei a kang cang mi zeitikhmanhah ti in hmit hlah. Mei a ngan in a kangh sual ahcun innleng ah chuak colh, cun lakhruak ton tik bawmh halnak 9-1-1 au colh. (Cawnnak 6 nak ah 9-1-1 auh ning kong zoh.)

A cunglei i humhimnak langhter mi pawl chung in a luancia caan ah na rak tuah ve mi a um cun kulh hna. Cu humhimnak pawl cu zeitindah na rak tuah ning si tikha na hawi cu chim ve. Cu na caah a thar an um cun chim chap.

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

Rawl fun law kuangkik ah chia hna. Rawl a leng ah na chiah asiahcun rungrul le zuu a lem hna lai.

INN ZOHKHENHNAK

Na inn thiang tein le tha tein chiah hi a biapi.

- ❑ Rawl cu a chin ching law rawlkihternak ah chia. Rawl a chin ching loin na chiah i cabuai cung ah na kal tak asiahcun lungrul le zuu a lem hna lai.
- ❑ Hmunthur vialte cu hmunthorpung ah plastik bek in tuam law chia hna. A leng ah hmunthur kuang a um ahcun na hmunthur cu nifatin hlonh zungzal. Na innchung hmunthur nih rungrul, phihlik le zuu pawl a lem hna lai.
- ❑ Coka kuttawlnak ah arti hawng, saruh, thingthei hawng le hanghnah pawl tlak ter hlah asiloah hlonh hlah. Na sam a tlong mi pawl tikholhnak tichuahnak kua chung ah le kuttawlnak ah le zuunput kua chung ah tlak ter hlah. Na sam cu hmunthorpung ah hlonh hna.
- ❑ Zuunput kua chung ah zuunput caku tidahlocun adang thil (thidenh le nau ekdanh tbk) pawl hlonh hlah. Na fale cu zuunput kua chung ah zuunput caku tidahlocun adang zehmanh thlak chih lo ding in cawnpiak hna
- ❑ Tikholhnak khan kutka cu khar dih, tikholhnak puanzar cu tikholhnak kuang chung ah zar, cun ti na kholh dih tik caah tikholhnak a leng ah kehnawhnak chia.
- ❑ Meikhu um loin na meikhu ralrinnak seh a onh asiahcun bethari a dih tinak a si, cucaah bethari a thar a hau. Bethari cu thleng colh. Meikhu ralrinnak seh cu zungzal in a nun le a that le that lo zoh philh hlah.

Taw Meh cu rian in a tin ah coka leiin a nam mi a rak chuak. Khuazeiindah a nam mi a rak chuah tikha ze i pawl dah a chek ding a si? Hmailei a coka a nam lo nak hnga Taw Meh ze i pawl dah a tuah ding a si?

U.S. ram i na innthar le cu hlan na inn karlak ah zeidah a lo mi le adang mi a um hnga? Atanglei cakuangah hin aa dannak le a lawhnak cu tial hna asiloah zuk in suai hna – tahchunhnak ah, innkhan zat le a phun, tikholhnak pungsan, ti rat ning asiloah tisa, le a thianh ningcang pawl.

AA LAWHPANAK	AA DANNAK

Hi aa dannak le aa lawhnak pawl nih hin na mersannak a fawiter deuh lai ma a har deuh lai dah?

Tenti hawi he, na innthar kong theihnak dingah innhlangtu le innngeitu biaruhnak i canter ding. Hun hal tuah:

- Innhlanman zeizatdah a si?
- Zeitik ahdah innhlanman pek ding a hnu bik ni a si?
- Ti, mei le gas man aa tel chih ma?
- Buaibainak kan ton tikah mizeidah kan auh lai?
- Innhlannak biahrenca hi zeicantiang dah a si?

Nangmah tein biahalnak pawl chuah ve!

BIATLANG KOMH*

Atanglei biahalnak pawl hi a hmanmi thim in a thabik mi bialehnak pawl thim hna. Tahchunhnak ah:

U.S. miphun tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b. Mirangholh a si.

1. A tanglei zeibantuk tuahsernak nih dah na inn ah rungrul le zuu a lem hna lai?
 - a. Rawl a chin ching lo in cabuai cung ah chiah tak.
 - b. Rawlkihternak seh ah rawl chiah.
 - c. Coka hmunthurpung ah ni tampi hmunthur chiah.
 - d. a le c an pahnih in.
2. U.S ram i inn na hlan tikah innhlannak biahrenca asiloah innhlan hnatlaknak minsenthut a hau ma?
 - a. A hau.
 - b. A hau lo.

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Na theih lo mi minung na inn kutka ah a rat ahcun zeidah nan buah ding a si?
 - a. Kutka ong i a innchung ah luhter.
 - b. Mirangholh tlawmpal na thiam asiahcun mizeidah an si le zeidah an herh hal.
 - c. Siarem loin an in buah a si cun innchung ah luhter lo.
 - d. b le c an pahnih in.
4. Innhlannak biahrenca minsen na thut tikah zeidah na lungtlin tinak a si?
 - a. Thlafatin innhlanman a zat.
 - b. Na um lai ding a thla zat.
 - c. Inn asiloah innkhan ah a um hnga ding minung zat.
 - d. Acung a zapi in.
5. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih thutden cabuai a thar an in timhtuah piak a hau ma?
 - a. A hau.
 - b. A hau lo.

6

Cawnnak Paruknak MIPI CA RIANTUANNAK

Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung leng in nan khua ah adang riantuan piaknak pawl an um rih. Riantuan piaknak le a um/um lo cu hmunkhat le hmunkhat an i dang cio.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » A cozah riantuan piaknak
- » Pumpak bawmhnak riantuan piaknak
- » Mipi ca riantuan piaknak

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang le catlang pawl hi U.S. ram i mipi ca riantuannak kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang le catlang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
ngakchia zohkhenh	child care	<i>Fatimah nih ngakchia zohkhenh aa tim, cuticun ESL a kai kho lai.</i>
	community	
	emergency	
	library	
	parks	
	public	
	recreation	
	translation	

A cozah zatlang zohkhenhnak bu cu a hlei in bawmh a herh mi hna caah a si.

A cozah nih rawl bawmhna cu chungkhar tlawm tam zoh in le thlahlawh a tlawmni chungkhar hna a pek hna.

Nan ram le na dornak ram ah na hmuh khawh hnga ding bawmhnaq phun pawl kong cu ruat hmanh.

A COZAH BAWMHNAK

A cozah mipi riantuan piaknak zung nih an khuaram mipi caah rian an tuanpiak hna. Ahlei in bawmhchanh a hau mi thlahlawh tlawm chungkhar, innngeilo, le pumtlanmling lomi tbk pawl an bawmh hna. A cozah riantuan piaknak cu caan rikhiah a um i teltumnak caah lamhruainak pawl zong a um. Khua pakhat le khat nih an pek mi riantuannak phun le a zat aa dang cio. Hi kaa hin ralzaam a bawm mi cozah riantuan piaknak cheukhat an si.

TANGKA BAWMHNAK

Rian kawl a harh mi hna caah caantawi tangka bawmhnaq phun hnih a um: fa a ngeimi nulepa hna caah Bawmh a herhmi chungkhar caantawi bawmhnaq (Temporary assistance to Needy Families [TANF]), le nupi/va ngeilo le fa a ngei rih lomi a thiummi ralzaam pawl caah Ralzaam Tangka Bawmhnaq (Refugee Cash Assistance [RCA]) an si.

MATCHING GRANT BAWMHNAK

Ralzaam riantuan a duh nain a hramthawk ah tangka bawmh a hau mi pawl caah tangka bawmhnaq si lo in hi bawmhnaq hi hmunthar thialnak tlangtlaknak zung tampi nih an ngeih. Hi bawmhnaq ah ap mi ralzaam pawl nih a si khawh chung in rian kawl ding bia an i kam. Cucaah, ralzaam nih U.S. ram an phak hramthawk thla 4 in thla 6 tiang tangka bawmhnaq, rian lei ruahnak pek, le rian kawl piaknak pawl an ngah.

NGANDAMNAK CAAH A THA MI RAWL BAWMHNAK (SNAP) A cozah bawmhnaq nih U.S. ram i thlahlawh tlawm chungkhar pawl rawl cawk nak ding caah tangka bawmhnaq a pek hna. Hi bawmhnaq a ngah mi nih thlafatin rawl cawk nak ah hman khawh mi kad a ngah lai. Ralzaam pawl nih an umnak khua a cozah zung ah rawl bawmhnaq cu an sok ve lai. Bawmhnaq a zat cu chungkhar tlawm tam le an thlahlawh cung ah aa hngatchan.

HUMHIMNAK TANGKA BAWMHNAK (SSI) A mitcaw mi, pumtlamtling lomi, asiloah kum 65 cung le thlahlawh tlawmte a ngei mi asiloah a ngei lomi hna caah pek mi a cozah tangka bawmhnaq a si.

NGAKCHIA ZOHKHENH BAWMHNAK Khua cheukhat nih thlahlawh a tlawmni chungkhar hna caah a man loin asiloah man fawi tein ngakchia an zohkhenh piak hna, cuticun rian an tuan kho lai asiloah rian an kawl kho lai (Cawnnak 12 i ngakchia zohkhenhnak kong tam deuh in zoh).

Abbas nih U.S. aa thial tikah a cozah bawmhnaq ka ngah lai tiah a zumh. Vanlawngtual i a kes tlaitu a ton tikah phaisa asiloah phaisa chuahnak a ka pek lai tiah aa ruahchan, nain zehmanh a hmu lo. Zeiruandah mah tihin a can? A cozah bawmhnaq cu zeibantuk ningcang indah na hmuh lai?

PUMPAK BAWMHNAK

Pumpak bawmhnaq bu pawl nih ralzaam pawl caah riantuannak an timhtuah piak hna. Hi riantuan piaknak a tlawm tam cu hmunkhat le khat a dang cio, nain khua tam deuh nih atanglei pawl hi an tuan piak hna:

- Ruahnak pek.
- Lahwahkah Dirhmun Bawmhnaq.
- Mirangca Cawnnak.
- Rian Kawl Bawmh (rian ruahnak pek le rian cawnpiaq)
- Ca le holh leh piaknak.

Gopi nih Mirangca cawn ka thawk a hau cang tikha a hngalh. A hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih Mirangca cawnnak an ngei lo tikha a hngalh, asinain an khua hmunkhat khat ah Mirangca cawnnak an kawl piak lai. Khuzeiahdah Gopi cu Mirangca a cawn hnga?

Biaknak bu pawl nih bawmhnak le dirhkamhnak an pek hna lai. Ralzaam hna nih bawmhnak ngah nak ding caah biaknak bu pawl cawlcanghnak ah i teltum a hau lo.

U.S. ram chung ah lakhruak poipang riantuannak phunthum an um: mei zung, palek, le sizung mawtaw an si.

Pumpak bawmhnak bu phun hnih hna cu khuaram hngatchan in dirhmi bu le zumhnak hngatchan in dirhmi bu an si.

KHUARAM HNGATCHAN DIRHMI BU

Hi bu pawl cu an mah le khua chung cio ah an tuan mi a si i an khua chungtel pawl caah tharchuahnak, zatlang hawikomhnak, le fimthiamnak pawl an tuan piak hna. Nan khua ah CBO bu phunkhat na hmuh ding cu miphun hngatchan in dirhmi bu (ethnic community-based organizations [ECBOs]) an si. Hi bu pawl cu a phan thing ralzaam le ram a rak i thial mi pawl nih dirhmi an si i an khua a phan thar pawl an bawmh hna. A cheukhat nih upa fimthiamnak, nubu, le nunphung le tharchuahnak pawl an timhtuah piak hna.

ZUMHNAK HNGATCHAN IN DIRHMI BU

Khrihfa biakinn, muslim biakinn le jew biakinn le adang biaknak pawl nih riantuan piaknak a phunphun an ngeih. A cheukhat nih upa caah ESL cawnnak le a cheukhat nih hmancia thilpuan le thutden cabuai an pek hna. Hi bantuk bawmhnak a ngah mi pawl nih an biaknak pawl ah i teltum ve a hau lo. U.S. ram ahcun zalong tein na duh mi biak nak nawl na ngei i na duh asiahcun biaknak ngei lo zong in na um kho ko.

Khrihfa bu pakhat nih Zaw Min le a chungkhar cu rawl zarhfatin an pek hna. Zaw Min le a chungkhar nih rawl cu an herh, nain Khrihfa an si lo i Khrihfa si zong an duh lo. Zaw Min nih rawl cu a cohlan ding a si ma? Zeiruanga a cohlan ding le a cohlan lo ding a si?

MIPI RIANTUAN PIAKNAK

Khua kip nih an khua chung mipi caah riantuan piaknak an ngei cio. Cu riantuan piaknak pawl cu na theih ding an si i cuticun thathnemnak na hmuh ve lai. Hi kaa hin mipi bawmhnak cheukhat an si:

LAKHRUAK BAWMHNAC LE 9-1-1 AUH NING. Khua kip nih meithat zung le lakhruak ngandamnak bawmhnak an ngeih dih. Lakhruak bawmhnak na duh asiahcun telefon in 911 cu hmet law phone tlaitu cu (“Palek”, “Mei” le “Siizung Mawtaw” [“Police”, “Fire” or “Ambulance”]) chung in na herh mi chim, cun na umnak zong chim chih. Na poipang cu Mirangholh in chim na thiam lo asiahcun “Help” asiloah “Emergency” ti lawng in chim ko, cun na fon cu thla hlah. Fon na thlak lo asiahcun fon tlaitu nih na umnak an kawl khawh lai.

Gori Maya nih phazawngdan a vang mi tuang cungah a thlak sual i tuang cu a kang. Mirang holh cu a thiam rih lo nain 9-1-1 auh cu a philh lo. Fawn an rak tlaih tikah Gori Maya nih “No English. Fire.” tiah a chim. Zeiruanga hdaah Gori Maya nih “fire” tiah a chimh ding cu a biapit? Adang zaidah Gori Maya nih a philh lo ding a si?

U.S. ram ah lakhruak bawmhnak phun thum a um.

*Atang i zung min pawl le cu zung nih an hman mi mawtaw pawl cu anmah le zawn cio ah catlang rin hna.**

1.

a. Meithat zung

2.

b. Palek

3.

c. Siizung mawtaw

*A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

Palek nih mipi hna caah kilvennak le bawmhnak a pek hna. Tuah an in fial mi na tuah ding a si i na tih hna ding a si lo.

*Atanglei thil sining pawl hi lakhruak an si le si lo biachahnak tuah. Lakhruak an si ahcun zeibantuk lakhruak bawmhnak dah kan auh lai zong biachahnak tuah.**

Mah thil sining hi lakhruak a si ma?*	A si, 911 auh ding			A si lo, 911 auh lo ding
	Meithat	Palek	Siizung mawtaw	
1. Zaanthim ah naa thang i nan inn hmai inn mei a kang mi na hmuh. 				
2. Nan inn thlang ah a ummi kum 8 nu te nih na fapa bawlung an inn ah a tinpi. 				
3. Na fanu thingkung cung in a tla i a taksa a fak tuk. 				
4. Nan meikhu ralrinnak seh cu a awn, na va zoh tikah mei a kang fawn lo. 				
5. Na innpa an um lo zaankhat ah an inn mifir nih an bauh na hmuh. 				
6. Hanghnah na tan lio ah na kut namte in na ah sual, cun puan in na tuam i a thichuak mi a dam. 				

* A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

** Atu bantuk tuahsernak hi Nichuahlei Hmunthar Thialnak Dirhkamhnak Zung (International Rescue Committee) nih an tuah mi United States Nunphung Cawnnak Sianghngakchia Ukpi chung in chuah mi a si.

PALEK. Palek cu mipi ca riantuantu, mipi a kilvengtu le a bawmtu an si. Palek nih tuah an in fial mi na tuah ding a si i na tih hna ding an si lo. Palek cu na sin a rat i an dir ter ahcun dir ko. Na tlik tak hna asiahcun palhna pakhat khat na tuah tiah an ruah lai i buaibainak na tong lai. Palek he bia nan i chawnh khawh lo ahcun holhlet hal hna, asiloah na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung pehtlah hna.

Tee Reh nih lam a tan i dawr ah a kal. Lamtannak cu a hmuh tikah cuka hmun cun lam a tan ding a si kha a hun i fiang. Palek nu cu Tee Reh sinah a ra thluahmah i Tee Reh nih a tlik tak. Palek nu nih Tee Reh cu a dawr i a tlah. Lamtan lo nak in a kal caah le a tlik ruangah Palek nu nih tiket a pek. Tangka liam ding a hrial khawh nak hnga Tee Reh nih zeithil pahnih dah a tuah khawh? U.S. ram palek kong zeidah Tee Reh cu na chimh khawh?

CARUUK. Mipi caruuk nih cauk le adang thilri CDs le DVDs tibantuk pawl zong an ngeih i khuachung khuasa pawl nih a man loin hlan khawh a si. Caruuk cauk pawl hlan i inn tinpi na duh asiahcun caruuk kad na sok a hau lai. Caruuk pawl nih Mirangholh cawnnak le computer in catial ning cawnnak te pawl an ngeih tawn i mipi hman awk computer te pawl zong an ngei tawn.

PANGPARDUM LE LUNGHRIMHNAK. Khuachung pangpardum pawl nih mipi caah mipi hmunhma, lentecelhnak, le hmunrawn te pawl an timhtuah. Pangpardum tampi nih pangpardum a leng mi hna tuah khawh mi le tuah khawh lomi zulh ding phunglam pawl an ngeih. Acheukhat pangpardum cu a man lo in len khawh a si nain acheukhat cu luhman pek a hau.

Amina le a fale cu innkhan ah an um. Asinain a fale lentecelh nak ding dum a um lomi innkhan a si. Lam ah a fale lentecelh ter khawh a si lo kha a hngalh. Amina fale cu khuazeiahdah lente an i celh khawh?

U.S. ram i a um mi riantuan piaknak pawl le nan ram le na dornak ram i riantuan piaknak pawl hei cuaithlai tuah.

- Zeibantuk riantuan piaknak pawl dah a lo?
- Zeibantuk riantuan piaknak pawl dah a dang?

Cu aa dannak pawl le a lawhnak pawl cu tial hna asiloah zuk in suai hna.

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hi kaa hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirangholh a si.*

1. A tanglei zeibantuk minung hi dah a cozah mipi ca riantuan piaknak nih a bawmh hna lo?
 - a. Thlahlawh tlawm pumpak/chungkhar.
 - b. Pum tlamtling lo mi.
 - c. Inn ngei lo.
 - d. Pumpak mirum pawl.
2. U.S. ram ah nan innpa he nikhat ah nan phanti. Nan umnak innkhan cu hmunkhat ah asinain an nih chungkhar 5 nih nan mah chungkhar 3 nak in a cozah sinin tangka bawmhnak tam deuh an ngah. A cozah nih an palh mi a si ma?
 - a. A si.
 - b. A si lo, zeiruangahticun a cozah mipi riantuan piaknak nih chungkhar zat le adang konglam tampi zoh in an then hna.

*A phi hman cu cahmai 220 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Biaknak bu sinah Mirangca na cawn asiahcun an biaknak ah na luh a hau.
 - a. A hman.
 - b. A palh.
4. America mipahun tampi nih palek an hmuh tik hna ah zeitin an um?
 - a. An hnangam.
 - b. An tih.
 - c. Palek cu an volhpamh.
 - d. An tlik tak.
5. Mipi caruuk pawl cu cauk, hla CDs, le DVDs pawl a man loin hlan khawh nak hmun a si ma?
 - a. A si.
 - b. A si lo.

Cawnnak Pasarihnak UMKALNAK

U.S. na phak hramthawk ahcun kal na herh nak hmun pawl ah ke in na kal a hau lai. Cun a rauhhlan ah mipi umkalnak pawl hman hram na thawk lai. Mipi umkalnak pawl cu hmunkhat in khat an i dang tuk. A cheukhat hmunhma ahcun na kal duh nak hmun paoh an phan dih lai. Adang cheukhat hmunhma ahcun mipi umkalnak cu hmun tampi an phan lai lo asiloah an um lo kho men. Na phak cangka in na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih na khua thar i mipi umkalnak konglam pawl cu an in chimh lai.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Mipi umkalnak a phun phun
- » Lam zuk pawl le lam humhimnak
- » Mawtaw ngeih le mawng

Mipi umkalnak cu hmunhma pakhat le pakhat aa dang cio. A cheukhat hmunhma ahcun a tam i a kau kho nain a cheukhat ahcun a um lo kho.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. ram i umkalnak kong ceikhkan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
saikal	bicycle	
	bus	
	car	
	driver's license	
	road	
	street	
	traffic light	
	transportation	

Caan tam deuh ahcun mipi umkalnak hman ding ah tiket cawk a hau.

MIPI UMKALNAK A PHUN PHUN

Mipi umkalnak pawl nih khuapi chung um mipi pawl cu mawtaw hau lo in a tlawhlen ter hna. U.S. ram ah mipi umkalnak phun thum an um: bus, vawleitang tlanglawng, le vawleicung tlanglawng an si. An mah le caan khiah ning cio in an kal i aa cit mi pawl an tum le an kai khawh nak hnga hmunhma cheukhat ah an dir tawn. Caan tam deuh cu mipi umkalnak hman na duh asiahcun tiket na cawk a hau. Taxi zong an um ko nain a man an fak tuk.

Nan ram le na dornak ram ah zeitindah na tlawhlen kha ruat hmanh.

- Na ke in ma na kal, saikal ma na cit, asiloah a dang umkalnak dah na hman?
- Adang umkalnak na hman asiahcun, mah pawl cu mipi umkalnak ma an si pumpak umkalnak dah?
- Zeitindah kal na duh nak cu na phak khawh?

Atanglei a kulh pawl ahhin nan ram le na dornak ram ah na tlawnlen ningcang pawl cu tial hna asiloah zuk in suai hna.

**Zeitindah
bazaar ah na
kal?**

**Zeitindah
na hawi na len?**

**Zeitindah
na chungkhar
pawl na len hna?**

**Zeitindah
rian na kal?**

**Zeitindah
lam a hlatnak
deuh pawl na tlawn?**

**Lam catar le lam mei
pawl cu tha tein zoh hna,
cuticun pawngkam na
chawh tikah na him lai.**

Mipi umkalnak ningcang pawl hi a hramthawk ahcun a har ko lai, nain caan na pek asiahcun na thiam te ko lai. Cun a cheukhat hmunhma ahcun hmunkhat in adang hmunkhat phak nak ding caan saupi kal a hau asiolah mipi umkalnak phunkhat leng in kal a hau tawn.

***Hmunhma thar chawhvah thiam cawn cu caan
a rau, cucaah lungnuam loin um hlah. Nikhat cu
chawhvah na thiam ko lai!***

LAM ZUK PAWL LE LAM HUMHIMNAK

Nan khua mipi umkalnak pawl na hman le na chawh tikah lam zuk pawl le lam mei pawl na hmuh hna lai. Cu lam zuk le lam mei le lam zuluh ding phunglam pawl nih mipi mawtaw an mawng tik le ke in an i chawh tikah an himnak dingah a bawmh hna.

*Zuk pawl le zulh ding phunglam an mah le sullam ning cio in thim hna.**

1.

a. Mah zuk cu lam tan tikah a himnak hmun tinak a si.

2.

b. Mah a sullam cu "Dir" tinak a si. Lam tan ding a him lo.

3.

c. Mah a sullam cu "Kal" tinak a si. Lam tan ding a him.

4.

d. Peng tampi ah ngakchia nih saikel an i cit tikah saikel luchin chinh a hau.

5.

e. Mawtaw na mawng h tikah taisawm sawmh cu a biapi. Peng kip ah ngakchia pawl caah ngakchia ralrinnak thutden hman a hau.

*A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

Mawtaw ngeih cu tangka a dih tuk. Mipi umkalnak hman i zuam.

Zurit bu mawtaw mawng cu phung ngan pi buar a si. Na laisen na sung lai, phaisa na liam lai, asiloah thawngthlak na si lai.

A luancia caan ah lam humhimnak ah na rak hman mi pawl cu ruat hmanh, cun U.S. ram i na himnak hnga ding zeidah na mersan a hau lai.

- A luancia caan ah lam humhimnak caah zeitindah na rak tuah?
- Lam cungah zeitindah na rak him?
- America lam humhimnak pawl ah zei pawl dah aa dang lai tiah na ruah? Zeiruangah?

Na kalnak hnga ding na theih lo asiahcun dir law a kal ningcang hal hna. Na hawi he lam kal ningcang hal cu cinh uh. Hi kaa hin na hal khawh mi biahalnak pawl an si:

- Zeitindah hi kaa hin bazaar ka phak khawh lai?
- Khuazeidah a naih bik nak bus dirnak a si?
- Mah bus hi bazaar a phan ma?
- Hikaa he a naihna ah cakuatnak zung a um ma?

Nangmah tein biahal ding pawl ruat chap!

MAWTAW NGEIH LE MAWNGH

U.S. ram na phak hnu a rauh hlan ah mawtaw mawng na duh men lai, nain mawtaw ngeih le mawng cu

tuavno le tangka hman ding tam tuk a um. Rian na ngeih hlan le mawtaw ca tangka hman ding na ngeih hlan cu mipi umkalnak pawl hman i zuam.

Henri cu U.S. ram a phak hlanah kum tampi mawtaw a mawng cang mi a si. U.S. ram a phak hnu thla tlawmpal ah mawtaw hmancia a cawk. Nikhat cu a mawtaw hnu leiin mawtaw dang nih a rak pah. Henri palh cu a si lo nain laisen lo le amahkhan loin a mawng caah buaibainak tam tuk a tong. U.S. ram mawtaw mawng nak kong he pehtlai in Henri nih zeidah aa cinken ding a si?

MAWTAW MAWNGHNAK LAISEN

Mawtaw mawng h ding in timhcia na si tikah a hmasa bik na herh mi cu khuachung mawtaw mawng hnak laisen a si. Laisen na ngah hlan ah mit sannak, ca in sannak le mawng h sannak na awn hmasa a hau. Mawtaw mawng hnak laisen loin mawtaw na mawng h an in tlaih asiahcun tangka dantat mi na liam a hau lai, cun hmailei laisen ngah nak ding a har lai. Laisen na ngah hnuah mawtaw mawng h upadi pawl na zulh a hau. Upadi na zulh lo asiahcun na laisen an in chuh lai. Tahchunhna ah, zurit buin mawtaw na mawng h an in tlaih asiahcun na laisen an in chuh lai. Tangka tampi dantat na ton khawh lengah thawnginn zong an in thlak khawh men.

MAWTAW NGEIH MAN

Mawtaw ngeih man a dih mi tampi a um. A hmasa bik ah, peng tam deuh ah mawtaw ngeih ahcun amahkhan na cawk a hau. Mawtaw amahkhan na ngeih asiahcun thlafatin caanhman tein amahkhan kampani sinah tangka na liam a hau. Khawndennak na ton sual le pakhat khat hma an put sual le mawtaw a rawh asiahcun siizung man le mawtaw remh man cu amahkhan kampani nih an liam lai. U.S. ram i mawtaw mawng hnak tuanbia a ngei lomi hna caah amahkhan man hi a fak khun. Na mawtaw a phun, na kum le na mawtaw a mawng hnga ding minung a zat pawl nih amahkhan man hi a danter khawh. Mawtaw ngeih le mawng h man adang liam ding tampi an um rih – datsi, dirman, ngunkhuai, mawtaw cazin khumh le zohkhenh le remh man pawl an si.

U.S. ram ah mipi umkalknak hman le pumpak mawtaw hman aa dannak pawl ruat hmanh.

- Mawtaw ngeih nak in mipi umkalknak hman a thatnak zeidah an si?
- U.S. ram le nan ram le na dornak ram pawl i mawtaw ngeih le mawng h covo le tuanvo pawl aa dannak zeidah an si?

Yin Nyo cu bus in nifatin rian kal le tin nih a neng tuk. Mawtaw cawk a duh cang. Cucu ruahnak tha a si ma? U.S. ram mawtaw ngeih le mipi umkalknak hman a dannak zeidah Yin Nyo cu na chimh lai?

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hi kaa hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirangholh a si.*

1. Atanglei zeibantuk hi dah mipi umkalnak a phun pawl an si?
 - a. Khuachung bus.
 - b. Vawleitang tlanglawng.
 - c. Na hawi mawtaw
 - d. Vawleicung tlanglawng
 - e. a, b le d a pathum in.
2. U.S. ram ah mawtaw mawngnhnak ding caah laisen na ngeih a hau.
 - a. A hman.
 - b. A palh.

*A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Zurit buin mawtaw na mawng h an in tlah a hcun atanglei zeibantuk dah na ton lai?
 - a. Caan zeimawzat na mawtaw mawng hnak laisen na sung lai.
 - b. Tangka tampi na liam lai.
 - c. Thawnginn na tla lai.
 - d. Acunglei a zapi in.
4. Peng tam deuh ah mawtaw cu amahkhan tuah a hau?
 - a. A hman.
 - b. A palh.
5. Atanglei zeibantuk hi dah mawtaw ngeih man a dih mi pawl cu an si?
 - a. Mawtaw amahkhan.
 - b. Mawtaw cazin khumhna k.
 - c. Datsi.
 - d. Mawtaw zohkhenh le remh.
 - e. Acunglei a zapi in.

8

Cawnnak Pariatnak NGANDAMNAK

U.S. i ngandamnak zohkhenh ningcang cu a phun tam tuk, cun a man zong a fak tawn. A hramthawk ahcun U.S. ngandamnak zohkhenh ningcang lungfian hi a har ngai lai, nain lungsau tein le caan a rauh tikah na theih te ko hna lai. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih na biahalnak pawl an leh khawh lai i na herh mi konglam pawl zong an timhtuah piak khawh lai.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » A hramthawk na ngandamnak chekñak
- » Ngandamnak zohkhenhna tlangtlatu
- » Ngandamnak zohkhenh man liamnak
- » America miphun nih ngandamnak an hmuh ning

U.S. ram i ngandam zohkhenh ningcang a buaibai i a man fak tawn.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. ngandamnak kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>Haa siibawi</i>	dentist	<i>Dentist tiku haa le kam dam lo nak a thloptu siibawi a si.</i>
	doctor	
	doctor's office	
	health	
	hospital	
	immunization	
	insurance	
	interpreter	
	medicine	
	nurse	
	sick	

**Ngandam lo nak na ngeih
asiahcun siibawi theih ter,
cuticun thlobul khawh na si lai.**

**U.S. ram ah ngandamnak
tlangtlatu phun tam pi an um.**

A HRAMTHAWK NGANDAMNAK CHEKNAK

U.S. ngandamnak zohkhenhnak he a hmasa bik na pehtlaihnak cu a hramthawk bik na ngandamnak cheknak hi a si lai. Na phak hnuin a rauh hlan ah na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih a man lo cheknak cu an in timhtuah piak lai. Cu cheknak nih cun na ram thialnak ah riantuan kho lo in le na fale sianginn kai kho lo ding in a donkhantu ngandam lo nak pawl cu an theih lai i an thlop khawh lai. Cu chek lio ah na fale cu zawtkhamsii an chunh hna lai, zeiruangahticun mipi sianginn ah ap mi ngakchia paoh zawtkhamsii chunhnak tette langhter a hau.

Ngandam lo nak asiloah a zual lo mi ngandam lo nak na ngeih asiahcun siibawi sin theihter hi a biapi, cuticun an in thlop khawh zau lai. Na phak hramthawk zarh tlawmpal chungah a kau piin ngandamnak zohkhenhnak cu zohkhenh colh a hau mi na si lo paoh ahcun a ngah rih lai lo.

Na siibawi chimh a hau hnga ding ngandam lo nak na ngeih le ngeih lo ruat hmanh.

A hramthawk ngandamnak cheknak a dih hnuah nangmah le na chungkhar nih nan herh tikah zeitindah ngandamnak zohkhenhnak nan hmuh lai tikha na ruat a hau lai. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih thim ding pawl an ruah pi khawh lai.

A luancia caan ah na ngandam lo nak pawl zeitindah na zohkhenh tikha ruat hmanh.

- Na dam lo caan ah zeidah na rak tuah?
- Na khawnden caan ah zeidah na rak tuah?
- Zeitik caan ahdah siibawi sinah naa piah?

NGANDAMNAK ZOHKHENHNAK TLANGTLATU

U.S. ah ngandamnak zohkhenhnaк tlangtlatu a phun phun an um. A tanglei hi ngandamnak zohkhenhnaк tlangtlatu cheukhat an si:

MIPI NGANDAMNAK ZUNG. Mipi ngandamnak zung nih zawtnak khamhnaк zawtkhamsii chunh le TB zawtnak (tuberculosis) chek le thlop tibantuk adang kham khawh mi ngandamnak riantuan piaknak pawl zong an tlangtlak. Kham khawh mi ngandamnak riantuan piaknak cu a can hlan in zawtnak khamh riantuan piaknak a si. A ni le caan khiah hmasa hi a herh theo tawn. (Atu caawnnak “Ngandamnak amahkhan” timi a tlangpi ah ngandamnak amahkhan kong tam deuh in cawng te)

KHUACHUNG SII-INN LE NGANDAMNAK HMUN. Hi nih hin a hrampi ngandamnak riantuan piaknak le ngandamnak ruahnak peknak pawl an tlangtlak. Acheukhat nih ha zohkhenhnaк le mit cheknak te pawl an tlangtlak. Acheukhat khuapi sii-inn pawl nih nau a pawl mi asiloh HIV/AIDS a ngei mi tibantuk mizaw pawl theng tehi an thlop hna. Khuachung sii-inn le ngandamnak hmun pawl ah ni le caan khiah hmasa a hau kho men, asiloah a hau lo kho men. Acheuhkhat sii-inn pawl nih pumpak amahkhan le Medicaid (thlahlawh tlawm minung hna caah a cozah amahkhan) an cohlan, cun sii-inn tampi nih mizaw an pek khawh ning zoh in a man an lak tawn hna.

PUMPAK SIIBAWI. U.S. ah a hram piin siibawi phun hnih an um: a tlangpi siibawi le thiamhle i siibawi an si. A tlangpi siibawi nih a tlangpi ngandamnak zohkhenhnaк an tlangtlak i kum khat voikhat ngandamnak chek zong hi aa tel. Thiamhle i siibawi nih an mah le siilei an thiamnak hmun khat cio ah an tuan. A cheukhat thiamhle i siibawi pawl nih nu le ngakchia tibantuk pawl an thlop hna. Adang thiamhle i siibawi nih minung pum a si mi thinglung, mit le ke tibantuk pawl ah an thiam khun. Pumpak siibawi ton na duh ahcun a ni le caan khiah hmasa a hau. Pumpak siibawi na ton hlanah riantuan piaknak man na liam khawh le amahkhan na ngeih na langhter hmasa a hau.

Lakhruak thlobulnak khan cu ruah lo piin ton mi le a fak mi ngandam lo nak poipang caah a si.

SIIZUNG. Siibawi le sii-inn pawl nih mizaw hlai le chek a hau mi cu siizungpi ah an kalter tawn hna. Siizung zohkhenh man cu a fak tawn i thlobul man ka liam khawh lai ti asilole amahkhan ka ngei ko ti kha na langhter hmasa a hau.

LAKHRUAK KHAN. Hi siizung i hmunhma asiloah adang hmunhma cu ruah lo piin le ngandam lonak a fak mi pawl caah a si. Lakhruak khan pawl kal ding ah a ni le caan khiah a hau lo nain a manh lo tuk mi hmun a si caah na ngandam lo nak a fak mi a si lo ahcun caan sau pi na hngah a hau lai. Lakhruak khan zohkhenh man cu a fak tuk. Na ngandam lo nak cu lakhruak a si lo ahcun sii-inn asiloah siibawi zung pawl ah a ni le caan na khiah ding a si.

Lubna nih anhringsor a tan lioah a kutdong fak tuk in a ah sual. An pa Emaad nih taxi a hlan i a naih nak bik sizung lakhruak khan (emergency room) ah an kal. Lubna le Emaad nih Mirang holh le carel an thiam lo caah sizung ca pawl an tial thiam lo. Nang Lubna asiloah Emaad si law zeitindah na khansa hnga? Lubna le Emaad nih zeidah an tuah ding a si?

LAKHRUAK ZOHKHENNAK SII-INN. Acheukhat khua pawl ah lakhruak zohkhenhnak pawl a um. Hi sii-inn pawl cu dam lo nak le hmaputnak pawl lakhruak in zohkhenh a hau mi a si nain lakhruak khan kal ding tiang in a fak lo mi pawl caah a si. A ni le caan khiah hmasa a hau lo.

Ngandamnak zohkhenhnak he pehtlai in a luancia caan na hmuhton mi pawl ruat hmanh.

- Zeidah tuah ding tikha zeitindah bia na rak chah?
- Ngandamnak zohkhenhnak thim awk na rak ngei ma?
- Ngandamnak zohkhenhnak tlangtlatu kong he pehtlai in a tha mi asiloah a chia mi hmuhtonak na rak ngei ma?

Atanglei i kehlei kam lungretheihnak pawl hi orhlei kam zaidah tuah ding a si timi he aa tlak ning in thim hna*

1. Ni 3 chung na tak a lin.

2. Kik nih an tlaih i na hnapduk a chuak.

a. Nangmah tein i zohkhenh.

3. Thla 2 chung na lungrethei i na ngeihchia.

4. Na thaba.

b. Siibawi sinah kal.

5. Na ruh a kiak rua tiah na ruah.

6. Na paw kha zualhma ngai in a fak.

c. Siizung lakhruak khan ah kal.

*A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

Ngandamnak thlopbul man cu a fah tuk caah America miphun tam deuh nih ngandamnak amahkhan an i hngatchan.

*Cahmai 95 nak i ngandamnak sining pawl hi dam lo nak sawh sawh an si ma (cun amah tein asiloah inn i zohkhenhnak in a dam lai ma), sii lei in thlopbul a hau ma, asiloah nunnak tlerhkhongtu dah an si. Hi thil sining pawl pakhat cio hi atanglei hmanthlak he an mah le a tlak ning cio in thim hna.**

**Hi bantuk na ton
ahcun:**

Na tuah ding:

1. A sawh sawh

a. Siizung lakhruak khan ah kal.

2. Sii lei in thlopbul a
hau kho mi

b. Inn ah thlopbul.

3. Ruah lo le fak piin
ton mi

c. Siibawi va tong.

Na lungawtawm caan ah na hawi asiloah na kes tlaitu sinin ruahnak hal.

*A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

*Atanglei zuk pawl hi U.S. ngandamnak kong he pehtlai in hman lengmang mi an si. A cung tlang i zuk pawl hi atanglei a hmanmi sullam pawl he aa tlak ning in thim hna.**

1.

a. Siizung

2.

b. Sii Dawr

3.

c. Siivai

4.

d. Lakhruak Khan

5.

e. Lakhruak Thlopbulnak

6.

f. Tihnung

NGANDAMNAK ZOHKHENH MAN LIAMNAK

Nan ram le na dornak ram i ngandamnak zohkhenhnak kong he pehtlai in atanglei biahalnak pawl hi tuaktan hna.

- Ngandamnak zohkhenh man cu zeitindah liam a si?
- A man a fak ma?

U.S. i ngandamnak zohkhenhnak cu a man fak, cun caan tampi ah mitlawm te lawng nih an mah le an ngandamnak zohkhenh man an liam khawh. A cozah tlangtlaknak nih cu tlangtlaknak tingco ding dirhmun a si mi thlahlawh tlawm minung hna caah an ngandamnak zohkhenh man cu a liam piak hna. Adang minung hna nih an ngandamnak zohkhenh man liam nak ding caah ngandamnak amahkhan an i hngatchan.

NGANDAMNAK AMAHKHAN

Ngandamnak amahkhan a ngei mi minung hna nih amahkhan kampani sinah thlafatin caanhman in an liam, cu lehrulh nak ah amahkhan kampani nih an ngandamnak zohkhenh man cu an liam piak hna. Rianngaitu tampi nih an riantuantu hna caah amahkhan an pek hna, cun amahkhan thlafatin man tlawmpal an liam piak tawn hna. Atang mi amahkhan man cu riantuantu hna thlahlawh peknak ca in ngunkhuai he an zuh chih tawn. Riantuantu mithar pawl nih ngandamnak amahkhan a tingco ding an si nak hnga ding caan tlawmpal an hngah a hau tawn. Nangmah tein na ngandamnak amahkhan cu cawk khawh a si, nain a man fak tawn.

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

Thlahlawh tlawm riantuan mi hna caah a cozah nih caan rikhiah in thlopbul man liam piaknak a um.

U.S. ram ah holh leh piaknak nawl le na konglam chimphuan piak lo nak nawl na ngei.

Maria cu suimilam 1 ah \$9 pek mi le chungkhar ngandamnak thathnemnak pek mi caancheu rian a tuan. An pa Luis cu thathnemnak pek lomi caantling rian a tuan. Maria cu suimilam 1 ah \$13 caantling rian an pek, asinain ngandamnak thathnemnak a um lai lo. Nang Maria si law zeitindah na tuah lai? Zeiruangahdah ngandamnak thathnemnak hi a biapit?

RALZAAM NGANDAMNAK BAWMHNAK, MEDICAID LE MEDICARE

Ralzaam pawl cu RMA asiloah Medicaid (thlahlawh tlawm minung hna caah timhtuah mi a cozah ngandamnak amahkhan) sok kho ding dirhmun an si. Hi tlangtlaknak pahnih nih thlahlawh tlawm riantuan - kum minung pawl ngandamnak zohkhenh man a liam piak hna, nain cu minung hna nih an rianngaitu hna sinin asiloah an mah tein amahkhan an ngeih khawh hlan tiang ca lawng ah timh mi an si. Kum 65 cung ralzaam pawl cu Medicare (kum 65 cung minung hna an sii lei liam ding pawl a bawmtu a cozah tlangtlaknak a si) ngah kho dirhmun an si.

*Atanglei amahkhan a phun pawl le bawmh ding an timh hnawhchan mi minung pawl hi an mah le zawn cio in chia hna. Bawmhnaak: A phi pakhat cu amahkhan phun hnih ning in aa pehtlai.**

1. Medicare

2. Ralzaam
Ngandamnak
Bawmhnaak (RMA)

3. Medicaid

a. Hi bantuk amahkhan cu riantuan-kum minung hna an rianngaitu sinin amahkhan a ngah kho lo mi pawl caah a si. Ralzaam pawl zong a ngah kho dirhmun an si.

b. Hi bantuk amahkhan cu kum 65 cung minung hna caan an sii lei liam ding pawl a bawmtu a si. Ralzaam pawl zong a ngah kho dirhmun an si.

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

NA NGANDAMNAK ZOHKHENHNAK COVO

U.S. ram ah a biapi tuk mi ngandamnak zohkhenhnaк covo pahnih na ngei. Holhleh piaknak covo le na ngandamnak biathlithuhnaк covo na ngei. Ngandamnak biathlithuhnaк covo timi cu na siibawi le sii sazamah pawl nih nangmah nawlonh loin na ngandamnak kong mizeihmanh an chim kho hna lo.

HOLHLEH PIAKNAK

Na siibawi chim mi na lungfian i bia nan i ruah khawh a hau, cuticun a dik mi thlopbulnak na ngah lai. Na siibawi he biaruahnaк ah holh in bawmh na herh asiahcun holhlettu nih bawmhnaк nawl na ngei. Na hmunthar thialnaк tlangtlaknaк zung nih siizung le siinn cu holhlettu timhtuah piak ding in an in pehtlaih piak lai.

Paw Mu cu hmaizarh ah siibawi ton ding a ngei. Mirang holh tlawmpal a thiam nain a hnuvik siibawi pa a ton lioah siibawi pa chimmi tam tuk a hngal lo. Nang Paw Mu si law zeitindah na ruah? Paw Mu nih zeidah a tuah ding a si?

Na hawihe holhlet hal ningcang cinh uh. Hi ka hin hal ning cang phun hnih an si:

- Mirang holh ka thiam lo. Holhlet na kan timh piak kho lai ma?
- _____ holh ka hmang. Mah holh a thiammi pakhat khat he chawnh ka duh?

BIATHLITHUH

Nangmah le na ngandamnak tlangtlatu karlak a cang mi zeizong vialte cu upadi ning ah biathlithuh an si. Na ngandamnak tlangtlatu nih na ngandamnak kong cu nangmah nawlonhnaк loin na chungkhar, na hawile, asiloah na rianngeitu hna sinah a chim kho lo.

Umma cu naupawi a harh ngai. An pa nih siibawi sin naupawi khawh lo nak kong ceih cu a duh lo. Siibawi nih mi sinah a chim ah tah zeitin? Hi bantuک hmunhma ahhin nang si law zeitin na ruah? U.S. ram siibawi kong he pehtlai in Umma le an pa nih zeidah an hngalh ding a biapit?

America miphun tam deuh nih kum khat voikhat siibawi sinah an i chek, cuticun an dam lo nak a zual hlan ah an theih lai.

Na siibawi he biathlithuh cu zeiruangahdah a biapit tikha na hawihe i ceih uh.

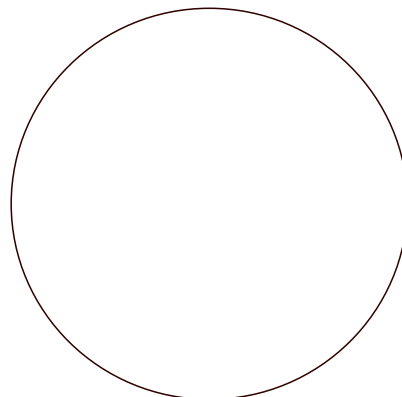
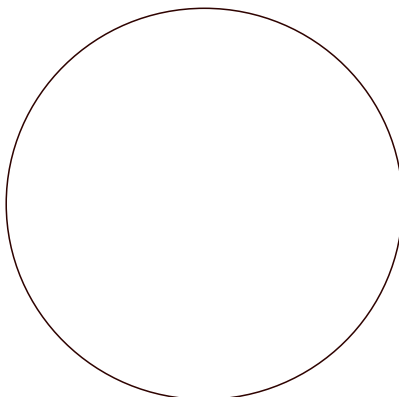
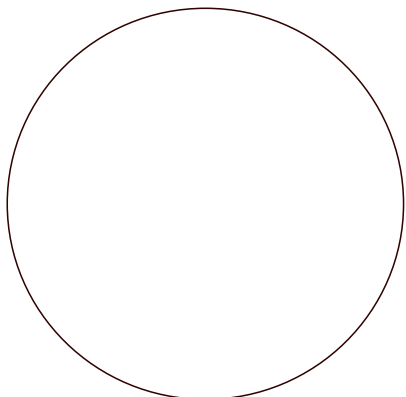

Pumpak thianhhlimeh cu rian ngahnak le rian himnak ding caah a biapi ngai kho.

AMERICA MIPHUN NIH NGANDAMNAK AN HMUH NING

Atanglei a kulh pawl ahhin ngandamnak caah a tha mi nunzia pawl zuk in suai hna.

America miphun pawl nih zawtnak tampi hi thianhhlimeh, thazaangca a tha mi eidin, cawlcanghnak le mitkuh vuai tein ih in kham khawh a si tiah an zumh. Khuasik caan ah an khualum tertu thilpuan an i hruk i khualinh caan ah a dai mi thilpuan an i hruk. Minung tampi cu kum khat voikhat siibawi sinah an i piah, cuticun an zual hlan in an ngandam lo nak an theih khawh. An haa a fah lonak hnga haa siibawi sinah kumkhat voi hnih an i thianh.

U.S. ram siibawi pawl nih ramdang zawtnak thlopbul ningcang an thei lai lo. A luancia caan ah nangmah le na fale nih nan rak i thlopbul ningcang, sii le nan hman ningcang pawl cu na siibawi sinah chim hna. U.S. ram siibawi le sii sazama pawl nih ramdang sii cheukhat le an hman ning pawl hi a him lo tiah an ruah hi na theih ding a biapi. Cu a cheukhat sii le hman ning pawl hi U.S. ram ahcun phung onh lomi zong a si kho men.

Soe Naing hi pawfah a ngei, cucaah an ram in sii cheukhat a din tawn. Caan tlawmpal a rauh hnuah Soe Naing cu a dam hlei lo, cucaah siibawi a ton. Soe Naing nih an ram sii a dinnak kong siibawi sin a chimh tikah siibawi cu a khuaruahhar tuk. Siibawi nu nih an ram sii din ti lo ding a fial. Zeiruanga hda siibawi nih an ram sii din ti lo ding in a fial? Nang Soe Naing si law siibawi nu ruahnak pek mi cu na ngai lai ma? U.S. ram nunphung ning ngandamnak thlopbul kong he pehtlai in zeidah Soe Naing nih a cinken ding a si?

THIANNAK LE PUMPAK THIANHHLIMHNAK

America miphun tampi cu nifatin ti an i kholh, nikhat ah voihnih an haa an tawl, an lu an tawl, nikhat voikhat zakkehsi an i thuh, i an thilpuan an suk tawn. Mi pawl an thur lo ding le an thlan haw chia lo ding in a kilveng ding thilri phuntling dawr pawl nih an zuar ko. Pumpak thianhhlimhna hi rian ngahnak le rian himnak caah a biapi khun tawn.

Mathieu cu a rian hruaitu thar nih nifatin tikholh ding le zakkehsii thuh ding in a chimh. Nang Mathieu si law zeitin na khansa lai? Hi bantuk thil hi Mathieu nih zeitindah a hrial khawh lai?

THAZAANG CA A THAMI EIDIN

Thazaang ca a thami eidin a sullam cu pum a ngandam tertu rawl pawl ei hi a si. Rawl ei tawnmi le tam tuk in ei ruangah ngandam lo nak le fak tuk in zawtnak pawl a chuahter asiahcun cu rawl pawl cu rikhih in ei le din zong hi a si. Cini, cite asiloah thaunak (tch., kio mi rawl, a tlum mi le soda) a tam mi eidin pawl zong hi aa tel.

*Ngandamnak caah a tha mi eidin a langhter tu atanglei hmanthlak pawl cu kulh hna. Ngandamnak caah a tha lo mi eidin pawl cu that hna.**

a. Muthai

b. Arsa

c. Thingthei

d. Reu supsap

e. Cawhnuk

f. Chiti

g. Facang

h. A al mi rawl

i. Soda

j. Hanghnah

k. Ti

Ngandamnak caah a tha mi le a tha lo mi adang rawl na ruah khawh mi a um ma? Atanglei ahhin suai hna.

Ngandamnak caah a tha mi rawl

Ngandamnak caah a tha lo mi rawl

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

Atanglei rawl pakan nih hin ngandamnak caah ze rawl pawl dah ei ding a si tikha a langhter.

Cun ngandamnak caah tha tein eidin pinah, buaktlak tein ei, nifatin minute 20 chung lam kal tibantuk caanhman tein cawlcanghnaq tuah te pawl hi thinlung le taksapum ngandamnak caah a biapi ti kha i cinken.

THINGLUNG NGANDAMNAK ZOHKHENHNAK

Thinglung ngandamnak pawl cu na nunnak ah na khansa mi, na kharuah mi le ziaza pawl hi an si. Lungretheihnak pawl zeitindah na tlangtlak ti zong hi aa pehtlai.

Nan ram le na dornak ram pawl ah thinglung ngandamnak pawl cu zeitindah an zohkhenh ning a si tikha ruat hmanh.

- Thinglung ngandamnak kong hi mi pawl nih an ceih ma?
- Thinglung ngandamnak kong cu mi pawl nih mizei sinah dah an ceih?
- Lungretheihnak cu zeitindah an tlangtlak?
- Lungretheihnak pawl an tlangtlak ningcang zeibantuk pawl dah an tambik?

America miphun hna nih lung ngandamnak hi taksapum ngandamnak tluk tein a biapi ah an zumh.

America miphun pawl nih thinglung ngandamnak cu taksapum ngandamnak tluk tein biapi ah an zumh, cun cu a tha mi thlopbulnak ah thinglung ngandamnak thiamsang nih a herh caan ah ngandamnak zohkhenh zong hi aa tel. Ralzaam pawl le a phanthar pawl nih thinglung ngandamnak pawl hi a hlei in tlangtlak an herh tawn, zeiruangahticun a luancia caan ah harnak an ton mi le U.S. ram nun khuasaknak ah mersan an i zuam nak ah lungretheinak fak tuk in an ton tawn caah a si. Nunnak hi a har tuk tiah na ruah le nifatin tuah tawn mi pawl na tuah kho ti lo tiah na ruah asiahcun thinglung ngandamnak zohkhenhna ah na piah ding a si. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih cu riantuan piaknak pawl cu an in kawl piak khawh i na konglam cu biathli ah an in thuh piak lai.

U.S. ram thla 6 chung um hnu ah Namina cu an ram a ngai. Hihi a phung a si ti a hngalh ko nain caan tampi cu ngeihchiat buin rian aa thawh lengmang. Zeidah Namina nih a tuah ding a si? A nuamh le nuamh lo ralrin ding hi zeiruangahticun Namina caah a biapit?

Na thabat caan le na lungretheih caan ah zeidah na tuah tawn tikha ruat hmanh?

- Zeitindah na tlangtlak?
- Adang zeidah na tuah khawh mi an si?
- Mizeidah na chimh lai?

Pakhat khat sinin bawmh hal ningcang na hawihe cinh uh.

- Minung 1: Hi! Nihin na dam ma?
- Minung 2: Tuchung hrawng hi ka dam lem lo.
- Minung 1: Na zeidah ti?
- Minung 2: Keimah ka lo ti lo tiah ka ruah.
- Minung 1: Zeidah na chim duh nak a si?
- Minung 2: Ka nuam lo tuk. Cucu zeitindah ka buah lai ti ka hngal lo. Na ka bawm kho lai ma?

Adang bawmh hal ningcang pawl na hawihe ruat chap uh.

*Na khansa mi pawl a chimzia na thiam lo asiahcun cahmai 226 nak
Betchapmi C: Mithmai Zuk Sullam ah zoh:*

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hika hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirang holh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirang holh a si.*

1. U.S. ram na phak hnu ah ngandamnak na chek lai ma?
 - a. Ka chek lai.
 - b. Ka chek lai lo.
2. U.S. ram ah minung pawl nih zeitindah ngandamnak zohkhenhnak man an liam ning a si?
 - a. Ngandamnak amahkhan (an rianngaitu nih a pek tawn hna)
 - b. Thlahlawh tlawm mi hna caah a cozah nih caan rikhhiah in a liam piak mi a cheukhat ngandamnak lei zohkhenhnak.
 - c. An mah an hlawh mi in.
 - d. Mi viatle caah an ngandamnak zohkhenhnak man liamnak a cozah tlangtlaknak.
 - e. a, b, le c a pathum in.

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Mi pakhat nih fak tuk in ngandam lo nak a ton lawngah lakhruak khan ah a kal ding a si.
 - a. A hman.
 - b. A palh.
4. Atanglei zeibantuk tuah nih hin dah zawtnak pawl kham khawh a si tiah America minung pawl nih an zumh?
 - a. Cawlcanghnak caan hman tein tuah.
 - b. Cini le cite a tam mi rawl ei.
 - c. Zaan ah mitkuh vuai tein ih.
 - d. Thianghlim tein um.
 - e. a, c, le d a pathum in.
5. Na siibawi sinah pakhat khat na chimh tikah na siibawi nih na chungkhar, na hawile le na rianngaitu cu a chimh hna ding a si.
 - a. A hman.
 - b. A palh.

9

Cawnnak Pakuanak PHAISA TAWLRELNAK

U.S. ram nunkhuasak cu a man fak tuk. Mahcacun riantuan kho upa paoh nih a rannak in rian kawl zawk zawk hi a biapi tuk mi a si. Na phaisa kongkau he pehtlai in na ralrin ngai a hau, cun naa phakzo lo tiang in na hmang lai lo. Na hmunhma thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih phaisa tawlrelnak an in tuah pi lai. Phaisa tawlrelnak nih Phaisa zeizatdah na ngeih, zeizatdah na hman khawh le zeizatdah na khon khawh lai tikha an hngalhter lai.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Liam ding pawl tuaktan
- » Thil cawknak hmun
- » Ngunkhuai, Ngunruuk le leiba chamnak tuanbia

Tangka tawlrel nih tangka zeizat na ngeih le, zeizat dah na hman khawh le zeizat dah na khon khawh an hngalhter lai.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. ram phaisa tawlrinak kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>si khawh</i>	afford	<i>Lilith le Abdul nih mawtaw an cawk khawh le khawh lai lo ding an ngunruuk cazin an zoh.</i>
	budget	
	change	
	cheap	
	coins	
	dollar	
	expensive	
	money	
	sales tax	
	wallet	
	How much does it cost?	

Thla fatin khuasak man le a dang hman mi na liam a hau lai.

Cacawn le inn cawk tibantuk hmailei tinh mi na ngeih asiahcun na ngunruuk tangka khonnak ah thla fatin narawn a hau lai.

HMANNING TUAKTANNAK

Thlafatin nunkhuasak man le a dang dang pawl ah na hman a hau lai.

Nan ram silole na dornak ram ah na hman tawnmi liam awk pawl cu zeidah an si?

U.S. ram ah atanglei pawl hi na nunkhuasak man ah a bik in liam ding pawl an si:

INNHLANMAN. Mah hihi thlafatin a tam bik na liam ding a si men lai.

U.S. ram ah inn hlan man a fak tikha Hani nih a theih ko nain a voi khat nak meiman a hmuh tikah a khuaruahhar tuk. Hani nih adang khuasak man a dih ding zeidah a ngeih rih?

TI, MEI LE GAS (UTILITIES). Mah pawl ahhin mei, gas asiloah datsi, ti le hmunthur hlonh man pawl aa tel. Mah pawl chung in a cheukhat cu na inn man ah aa tel chih kho men, asinain pakhat asiloah pakhatnak tam deuh adang tein na liam a hau men lai. U.S. ram hmun tam deuh ahcun khuasik le thaalcaan ah a lum deuh mi le a kik deuh mi na herh tikah na mei man, na gas le datsi man pawl a tam deuh lai.

RAWL (FOOD). A man fawi nak le manthumh in zuarnak eidin dawr pawl ah rawl cawk in phaisa na khon khawh lai.

NAU ZOHKHENHNAK. (Cawnnak 12 ah nau zohkhenhnak konglam tam deuh in zoh te.)

UMKALNAK. Hi pawl ahhin rian kallei le tinlei, dawr kal le ton ding ngeih tikah kal man pawl zong aa tel lai.

TELEFON. Na telefon man thlafatin na liam a hau lai. A hlatnak ramdang chawnh cu a man a fak kho tikha i cinken. U.S. ram in ramleng chawnh ning a tha bik a lam cu nan khua minung pawl sinah hal hna.

KHUALTLAWNNAK LEIBA. U.S. ram na phanh hnu thla 6 hrawngah na khualtlawnnak leiba cham hram na thawk lai i na cham dih hlan tiang thlafatin na pek lai.

NGANDAMNAK ZOHKHENHNAK. Caantling rian na hmuh hnu ah a cheukhat ngandamnak amahkhan phun an in pek khawh men. Asinain hramdomh rian tampi nih a thlakhatnak riantuan mi cu amahkhan an pe tawn hna lo. Nangmah tein na amahkhan na cawk a hau lai.

RAMDANG NA CHUNGKHAR BAWMHCHANH LE PHAISA KHON.

Sianginn kai le inn cawk tibantuk hmailei tinhmi na ngeih asicun thlafatin ngunruuk ah phaisa na khon a hau lai. Nan ram ah a tang mi na chungkhar phaisa kuat zong na duh men lai. Rian na ngeih hnu le thlafatin zeizatdah liam ding na ngeih ti na theih hnu cun thlafatin zeizatdah phaisa khon le kuat ding biachahnak na tuah khawh lai.

Cahmai 110 le 111 nak i nunkhuasak man a bik in liam ding cazin chung in a luancia caan ah na liam mi pawl kulh hna.

Atanglei hi U.S. ram tangka tawltrelnak na tuah tik ah na ruahchih awk a dih ding tahchunhnak an si.

Liam ding a phun pawl	Bia fianhnak le cinkennak ca	U.S. ram ah a dih mi	
		Minung 1	Chungkhar 5
Inn man			
Ti, mei le gas tbk man	Thlafatin a dih ding buaktlak in		
Rawl	Nau pakhat ca a dih ding		
Nau zohkhenhnak	Nau pakhat ca a dih ding		
Umkalnak	mipi umkalnak le pumpak mawtaw ngeih		
Telefon	Ramchung, lam hlat, ramdang		
Khualtlawnnak leiba	Thla 36 chungah cham dih ding		
Ngandamnak Amahkhan	Ngandamnak amahkhan rian in ngah mi le mah tein cawk mi le ngeih lo mi hna		
Adang hman ding	Phaisa khon, ramdang chungkhar bawmhchanh, thilpuan, inn thilri, takpum thianhnak, sianginn thilri		

Adang a dih ding ruah chih ding:

Liam ding a phun pawl	Bia fianhnak le cinkennak ca	U.S. ram ah a dih mi	
		Minung 1	Chungkhar 5
A leng chuah			
Manh caan tuah huammi			
TV/ maivan/ kutput fon			
Adang cawlcanghnak			

Saw Tun cu a fale pathum zohkhenh ding le ramleng an chungkhar tangka kuat dingah rian hnih a tuan. A fale he caan tlawmte umti caan ah a baatuk tawn. Nang Saw Tun si law a dang in ze i pawl tuah dah naa ruah ding a si hnga? Hi bantuk harnak kong hi ahodah na chimh khawh?

Bazaar (Supermarket)
pawl hi mi tampi nih rawl an
cawk bik nak hmun an si.

*U.S. ram ah nangmah le na chungkhar nih cawk nan duh mi thilri a um kho men. Phaisa tawlrelnak caah nan chungkhar nih nan duh mi le nan herh mi cuai nan thlai khawh a hau lai. A cheukhat nan duh mi thilri pawl cu a man fak mi le a herh lo mi an si kho i nan chungkhar nih nan herh mi donkhantu an si kho. Atanglei thilri chungin nan chungkhar nih nan herh hnga ding pawl cu kulh hna. Nan chungkhar nih nan herh theng lo mi nan duh mi pawl cu that hna.**

a. Rian

b. Aa remcang mi thilpuan

c. Mawtaw

d. Fang

e. Takpum thianhhlimhnak thilri

f. Inn ngan

g. Chanthar innkhan asiloah inn

h. Caanhman cawlcanghnak

i. TV

j. Sianghleiruun buaih

k. Hanghnah

l. Ti

*A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi ah a um lai.

THIL CAWKNAK HMUN

U.S. ram i dawr le bazaar pawl nih thilri le riantuan piaknak phun tampi an ngeih.

Nan ram silole na dornak ram ah khuazeiahdah thilri na cawk tawn kha ruat hmanh.

- Khuazeiahdah rawl na cawk?
- Khuazeiahdah sii na lak?
- Khuazeiahdah adang inn thilri a herh mi pawl na cawk?
- Khuazeiahdah thilpuan le kedan pawl na cawk khawh?

Sumitra nih an khua thar i thil cawknak dawr phun phun a cawn. Tangka hman awk a ngeih tikah caan tampi hmang in thil le a man a phutnak dawr phun phun a kawl. Asinain thiltha a man fawinak kawl cu a fawi lo, rian a tuan hnu cun dawr phun phun kal nak caan a ngei ti lo. Sumitra nih zeithil pawl dah a tuah khawh?

Atanglei pawl hi U.S. ram i thil cawknak ding hmunhma phun pawl an si.

BAZAAR. Mah dawr pawl hi rawl cawknak ah an hman bik mi hmun an si. Dawr tam deuh nih thil thiang, tamhnak, mekazin, inn thilri, le siibawi catial piak a hau lo mi sii pawl zong an zuar chih.

SII DAWR. Mah dawr pawl hi sii dawr an si i siibawi nih catial piak mi sii pawl cawknak hmun an si. Dawr tampi nih siibawi catial piak lo sii, tamhnak, mekazin le eidin zong an zuar. Cu eidin pawl cu a man fak tawn i bazaar pawl ah zuar mi eidin tluk in a tling lo.

THILRI DAWR. Mah dawr pawl nih thilpuan, kedan, thutden cabuai, inn thilri, inn le dum hman thilri le eidin a si lo mi pawl an zuar.

INN SAKNAK DAWR. Mah dawr pawl nih inn remhnak le zohkhenhnak thilri a si mi inn saknak thil, thingah le thingram pangpar tbk pawl an zuar.

Miphun rawl dawr pawl ah nan ram rawl pawl na hmuh khawh lai.

U.S. ram ngunkhuai cu mizapi nih hman mi pawl caah an hman.

MANTHUMH DAWR. Mah dawr pawl nih nunphung thilri dawr nak in a man fawi deuh in thil an zuar. Hi bantuuk manthumh dawr tampi nih thilpuan le innthilri leng in seh thilri le eidin pawl zong an zuar chih.

THILHLUN DAWR. Mah dawr pawl nih thutden cabuai, umkheng, le thilpuan hmancia pawl manthumh in an zuar. Hmancia thilri cawk hi America miphun pawl nih an hman ngai mi a si.

MIPHUN RAWL DAWR. Mah dawr pawl cu mipeem le ralzaam hlun pawl nih an ngeih mi le an dirh mi dawr a si. Hi bantuuk miphun rawl dawr ah nan ram eidin pawl na cawk khawh lai.

Fariba cu an ram i chuan a duh tawn mi rawl pawl U.S. eidin dawr pawl ah a hmu kho lo. An ram rawl pawl cu khuazeiahdah a cawk khawh lai? Fariba nih ahodah bawmh a hal ding a si?

HMANCIA INNCHUNG THILRI LE HMANCIA KUDONG THILRI ZUARNAK.

Mah thilzuarnak pawl ah mi nih an inn thilri pawl man fawi tein an zuar. Mah hi hmun pawl ahhin innchung thilri, thutden cabuai le thilpuan cawknak ah cun a tha bik a si.

Hmancia innchung thilri le hmancia kudong thilri zuarnak pawl cu tadinca le sang thawngzamhnak ah thawng an thanh tawn.

Basma cu U.S. ram a phak hlan ah mi hmancia thutden cabuai a hman bal lo. A hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih an pek mi hmancia thutden cabuai cu thlen a duh, asinain a thar cawk nak ding tangka a ngei lo. Nang Basma si law zeitin na ruah? Basma nih zeidah a tuah khawh?

NGUNKHUAI PEKNAK

U.S. ram i ngunkhuai nih ralzaam telh in ramchung khuasa minung zapi caah riantuan piaknak tampi a liam piak hna. Ngunkhuai nih mipi sianginn; lam zohkhenhna; palek, meithat le lakhruak riantuan piaknak; le mipi riantuan piaknak pawl a liam. U.S. ram i khuasa minung pawl nih ngunkhuai phunthum an pek:

Peter Htoo cu ngunkhuai a pe bal lo i zeicaahdah ngunkhuai pek a si ti zong a fiang lo. Zarhfatin a thlahlawh chungin tangka zeizatdah an zuh hnga tiin lungnuam loin a um peng. Ngunkhuai kong he pehtlai in Peter Htoo cu zaidah na chimh khawh?

THLAHLAWH NGUNKHUAI. Riantuan mi paoh nih ram a cozahpi ngunkhuai an pek, cun peng cheukhat khuasa minung hna nih peng ngunkhuai an pek fawn. Mah ngunkhuai pawl hi na rianngaitu nih na hlawh chung in an zuh. Phaisa rikhhiah mi nak tlawm lawng na hlawh asiahcun a cozah nih ngunkhuai na pek mi chung in tlawmpal an in khirh lai.

PUMPAK THILRI NGUNKHUAI. Khuachung a cozah zung pawl nih inn le lo na ngeih mi thilri ngunkhuai an kholh. Na innngaitu nih inn na hlan mi thilri ngunkhuai a pek. A cheukhat hmunhma ah mawtaw caah thilri ngunkhuai an kholh fawn.

CHAWZUAR NGUNKHUAI. Peng tam deuh ah minung hna nih an cawk mi thilri caah chaw ngunkhuai an pek. Chaw ngunkhuai cu a thilri man leng in pek chap mi a si. Peng cheukhat ah rawl le sii tibantuk pawl ah chaw ngunkhuai a um lo. A cheukhat thilri a si mi kuak le zuu tibantuk pawl hi ngunkhuai a tam khun.

America miphun tam deuh nih an tangka ngunruuk ah an chiah, aruang cu U.S. cozah nih a kilhkamh. Asullamcu tangka a tlau le an fir asiahcun U.S. cozah nih a liam lai.

*Atanglei thil chung in U.S. ngunkhuai nih a liam mi pawl cu kulh hna. U.S. ngunkhuai nih a liam lo mi thil pawl cu that hna.**

a. Mipi sianginn

b. Lam

c. Inn remhna

d. Mi mawta

e. Lakruak riantuan piakna

f. Zuu le kuak

g. Thilsukna thilri

h. Mipi riantuan piakna

Nan ram silole na dornak ram ah khuazei ahdah na phaisa na fim?

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

NGUNRUUK

America miphun pawl nih an phaisa cu inn ah chiah loin ngunruuk asiloah leiba zungah an chiah. Ngunruuk ah na chiah mi phaisa cu U.S a cozah nih amah a khan. Cu a sullam cu, ngunruuk in phaisa a tlaw le an fir asiahcun U.S. a cozah nih an liamh lai. Ngunruuk pawl nih tinhnak a phun phun caah ngunruuk cazin a phun phun an ngeih. Ngunruuk cazin a bik in phun hnih a um:

KHONNAK CAZIN. Mah hi phaisa khonnak caah a si. Phaisa na chiah ruangah le na phaisa an hman ruangah ngunruuk nih a karh an in liam lai.

HMANNAK CAZIN. Mah hi phaisa hmannak caah a si. Inn man le adang liam awk pawl hman ding caah ngunruuk nih check timi catlap an in pek lai. Na phaisa hmannak cazin chung i na ngeih mi phaisa nak in a tam deuh catlap cung i tial cu i ralring. Na tial asiahcun ngunruuk nih a man hlei in an in liamter lai.

Check catlap phunsan:

Your full name Your street address Your city, state, zip code	Check number
	Date
Pay to the order of _____	\$ _____ Dollars
Name of bank For _____	
Bank and state routing numbers; your account number	

Atanglei biahalnak pawl hi tuaktan hna?

- Ngunruuk phaisakhon a thathnemhnak cu zeidah an si?
- Zeiruangahdah ngunruuk ah phaisa chiah cu U.S. ah an hman tawn mi a si?
- Zeiruangahdah ngunruuk phaisa chiah cu a him tiah kan ti khawh?

Malyun nih an ram ah a tangka pawl cu an inn ah a thuh tawn. U.S. a phak tikah mi tam deuh nih an tangka khon nak ah ngunruuk an hman cio tikha a theih ko nain a tangka pawl ngunruuk i chiah kha a siarem lo. Malyun cu zeidah na chimh khawh? Zeiruangahdah ngunruuk cu na tangka chiah nak ding caah a him mi hmun a si?

A ba cawknak kad na hman asiahcun tangka na cawi a si i a karh in na cham than lai.

Leiba cazin tha ngeih na duh asiahcun thalfatin na leiba caan hman tein cham.

ABA CAWKNAK KAD LE LEIBA TUANBIA

America mipun pawl nih a man fak mi thil mawtaw le thutden cabuai tibantuk an cawk tikah aba cawknak kad an hman i aba in an cawk tawn. Cu kad le aba in thil cawk nih thilri man cu caankhat te ah liam dih loin caan saupi chungah a tlawm tete in a liamter hna.

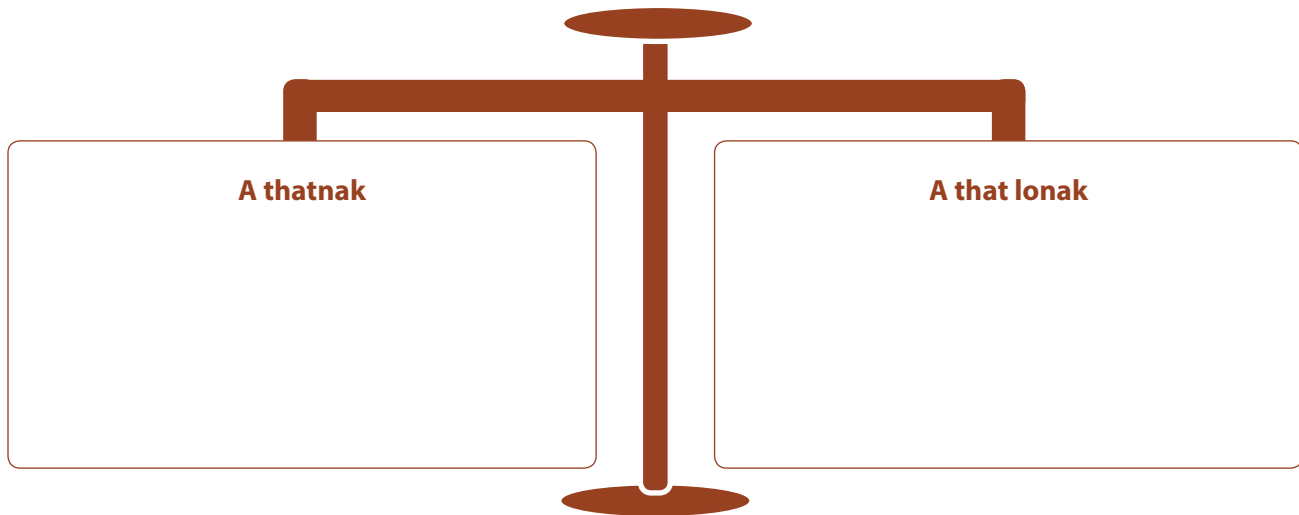
Aba cawknak kad asiloah aba in thil na cawk tikah phaissa na cawi a si. Ngunruuk asiloah kampani nih aba cawknak kad cu na bat mi chungin a karh an lak i thlafatin na liam than hna lai. Leiba cham na tloh asiahcun aba cawknak kad kampani nih phaissa dan an in tat khawh. Leiba cham tam nawn na tloh ahcun dawr nih na cawk mi thilri cu an lak than lai.

Aba cawknak kad tlaih na timh asiahcun ralring tein na hman a hau. Aba cawknak kad hman in leiba tam tuk ngeih sual a fawi tuk. Aba cawknak kad in thil na cawk hlan ah adang na dih mi pawl liam ding leng in thlafatin leiba na cham khawh ding i fiang hmasa.

A ba cawknak kad kampani nih U Myint cu an kampani kad na hman a si cun vanlawng citnak a lak in kan in pek lai an ti caah a cohlan. A ba cawknak kad thar cun a cawk khawh lo ding thil a cawk. Thla khat a rauh hnu ah tangka cawhna (bill) a rak phan. U Myint nih rang tuk in cham ding le a karh tam tuk in cham than ding a si lai tiah aa ruahchan lo. U Myint nih zeitindah hi bantuk hi a hrial khawh lai? A ba cawknak kad hman kong he pehtlai in U Myint cu zeidah na chimh khawh lai?

Atang cuaithlainak ahhin aba cawknak kad a thatnak le a that lo nak zuk in suai hna.

Na hawi he a thatnak le a that lo nak kong cu i ceih uh.

LEIBA TUANBIA

Phaisa na cawi le aba cawknak kad na hman tikah leiba tuanbia na ser a si. Pumpak leiba thawngthanhnak zung nih na leiba tuanbia cazin vialte cu an fim i phaisa na cawi asiloah aba cawknak kad na sok tikah ngunruuk nih leiba cazin cu an zoh.

A THAMI LEIBA TUANBIA. Na leiba cu thlafatin caanhman tein na cham asiahcun na leiba tuanbia a tha lai i ngunruuk ah phaisa na cawi tik le aba cawknak kad na sok tikah lungtling tein an in pek lai.

A CHIAMI LEIBA TUANBIA. Na leiba cham na tloh le na cham than khawh leng tiang in aba cawknak kad na hman asiahcun na leiba tuanbia a chia lai. Cu asullam cu hmailei phaisa na cawi tik le aba cawknak kad na sok tikah a har lai.

**U.S. ram ah leiba cazin
tha ngeih nak ding caah
khualtlawnnak leiba
thlafatin cham hi na caah a
hmasa bik caantha a si.**

*Nan ram asiloah na dornak ram ah na liam ding pawl
caan hman tein na liam lo asiahcun zeidah a cang lai?*

KHUALTLAWNNAK LEIBA

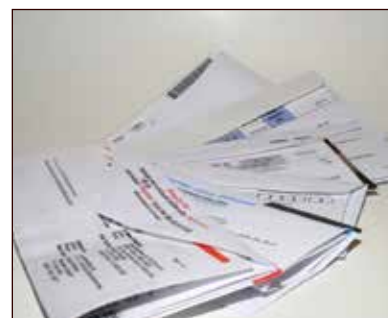
Thlafatin na khualtlawnnak leiba cham ding phaisa adang tein i chiah a biapi. Hihi U.S. ram i leiba tuanbia sernak ding caantha hmasa bik a si. Leiba cham tloh nih leiba tuanbia a chiat ter lai tikha philh hlah. Leiba cham khawh lo ding buaibainak na ngeih asiahcun na hmunhma thialnak tlangtlaknak zung sinah chimh colh hna.

Your Monthly Refugee Travel Visa Statement	
Statement Date	September 1, 2007
Case Number	
Previous Balance	
Amount of Last Payment	
Date of Last Payment	September 20, 2007
New Balance	
Amount Past Due	

Jasmin sinah a khualtlawnnak a voi khatnak leiba chamnak (bill) cu a phan. Caancheu rian lawng a tuan tikah leiba cham ding tangka ka za lai lo tiah a ruah. Leiba cham ding cu tlawmte a si zong ah zeiruangahtdah Jasmin nih a cham ding a biapit?

BILL LIAMNAK

Na inn man le ti, mei man pawl cu thlafatin caan hman tein na liam a hau fawn. Na liam ding na hnut asiahcun hnatlaknak nan tuah mi na buar a si i upadi ning in buaibainak na tong kho. Cu buaibainak pawl cu na leiba cazin ah an lang kho.

Naw Gay le an pa cu Mirang ca an rel thiam lo. Nikhat cu cakuat an si a phan. A chung ah ca a tial mi catlap te a si. A hmaithla ah cakuat dang a phan than. Zarh tlawmpal a rauh hnu ah an inn mei a ra ti lo. Naw Gay nih an kes tlaitu cu a chawnh. An kes tlaitu nih ca cu a zoh tikah Naw Gay nih mei man a rak liam bal lo, cucaah mei an rak phih hna. Naw Gay le an pa nih zeidah an rak tuah khawh? Zeibantuk ruahnak dah na cheuh khawh hna?

Atanglei U.S. ram i bill liamnak le adang a dih mi kong catlang pawl hi peh chap hna.

- A dih mi ka theih mi pawl cu.....
- Bill ka caah a thar mi pawl cu.....
- kong ahhin keimah le keimah ka zum bik.
- Ka thin a ka phanter mi pawl cu.....

U.S. ram i a dih ding pawl cu na hawi he i ceih uh.

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hika hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirang holh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirang holh a si.*

1. Atanglei zeibantuk hi dah innhman liam ding pawl ah aa tel?
 - a. Mei.
 - b. Gas
 - c. Hmunthur hlonh.
 - d. Acung a zapi in.
2. Bazaar pawl ah rawl cawk nak in sii dawr pawl ah cawk cu a man fawi deuh.
 - a. A hman.
 - b. A palh.

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Atanglei zeibantuk pawl hi dah U.S. ram minung pawl nih ngunkhuai an pek mi a si?
 - a. Thlahlawh ngunkhuai.
 - b. Pumpak thilri ngunkhuai.
 - c. Chawzuar ngunkhuai.
 - d. U.S. ram ah minung pawl nih ngunkhuai an pek a hau lo.
 - e. a, b le c a pathum in.
4. America miphun tampi nih khuazeiahdah an phaisa an chiah?
 - a. An inn ihkhun tangah.
 - b. Ngunruuk asiloah leiba zungah.
 - c. An inn a himnak hmun ah.
 - d. An zumh mi chungkhat le hawikom sinah.
5. Na hawi cu a hmasa bik a rian tuan a thawk in thlakhat hnuah aba cawknak kad a ngah. Aba cawknak kad cun thutden cabuai thar, thilpuan thar, le adang thil tampi a cawk hna. An inn man le rawl man a dih mi cu a hlawh khawh ko nain aba cawknak kad in a cawk mi man pawl liam ding cu a zat ti lo. Cuticun aba cawknak kad kampani sinah thlafatin liam ding cu a pe kho ti lo. Zeibantuk leiba tuanbia dah a ngeih lai?
 - a. A chia mi leiba tuanbia.
 - b. A tha mi leiba tuanbia.

Cawnnak Pahrnak NUNPHUNG MERSANNAK LE THLENNAK

An ram kal tak in ramdang ah a rak i thial mi vialte bantuk in na ramthar thialnak ah thingphang le hnabei donghnak in na khansa kho men. Hi bantuk khansa cu a phung an si i caan a rauh tikah an tlau than ko. Na khuathar nunkhuasaknak ah tling tein mersan ding cu kum 2 in kum 5 tiang na herh kho. An bawmtu hna he hmunkhat teah na tuan ve le na lungsau le an cungah na lungthian asiahcun na mersannak a fawi deuh lai. Cun Mirangholh zawk zawk in thiam zong nih na mersannak ah an bawmh lai. Nunphung thar ah nunkhuasak cawn cu a fawi lo nain thilthar le thiamnak thar na cawn tikahcun hmuhtonnak tha an si kho.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Nunphung mersannak
- » Nunphung launak le lungretheihnak ah umthiamnak
- » Chungkhar karlak tuanvo thlennak

Ram thar nun khuasak ning cawn hi caan a rau kho. An bawmchantu hna he tha tein na pehtlai i mirang ca zawk zawk in na cawn asiahcun na mersannak a fawi ter deuh lai.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. ram nunphung mersannak le thlennak kong ceikhkan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>nau zohkhenh</i>	child care	<i>Nau zohkhenh ti cu chun zohkhenhnak le nau umhnak pawl i midang fale zohkhenh tinak a si.</i>
	culture	
	culture shock	
	diversity	
	retirement	
	traditions	
	values	

Ralzaam tampi nih America nun khuasak ningcang cawn pah in an nunphung thing le an sunsak mi an i tlaih khawh.

NUNPHUNG MERSANNAK

Mithar na si bantu in America mip hun an phung le an sunsak mi kong pawl na cawn a hau lai. Asinain mah ruangah hin na nunphung vialte na hlawt di h lai tinak a si lo. A tak ahcun, ralzaam tampi nih America mip hun an lam cawn pah in an phunglam le an sunsak mi pawl an kilven khawh. (Cawnnak 2 nak ah America mip hun nunphung sunsak mi konglam tam deuh in zoh te) Nan khua chungtel pawl sinah na nunphung pawl theihternak caantha zong na ngei kho men.

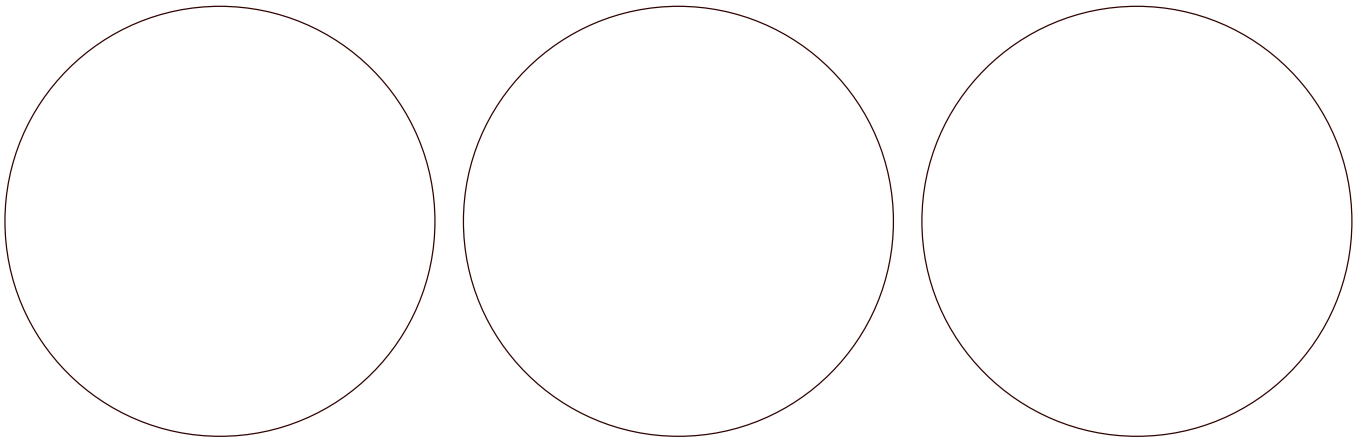

Sabah nih minung pahnih bantu in aa ruah. Rian ahcun pa sinah rian a tuan i a ruahnak zong a chuah tawn. Inn ahcun an phungning in inn rian a tuantu nu a si. Rawl a chuang, inn a thianh, a fale a zohkhenh hna, cun an pa chim mi paoh a lungtling tawn. Nang Sabah si law zeitindah na ruah? Minung pahnih bantu in aa dan ning in ma na um lai asiloah a karlak ah a zatceo in um dah na zuam lai?

Na caah a biapi mi sunsak mi pawl cu ruat hna. Cu sunsak mi pawl ah na fale fimthiamnak cawn, a himnak pawngkam ah um, zalong tein biachim khawh le nan biaknak zuluh khawh te pawl aa tel kho men.

Atanglei a kulh pawl ahhin na caah a biapi in sunsak mi pawl cu tial hna asiloah zuk in suai hna. Tahchunhnak ah, na sunsak mi pawl ah na chungkhar, na ngandamnak le phaisa lei tlamtlinnak kong pawl aa tel kho men.

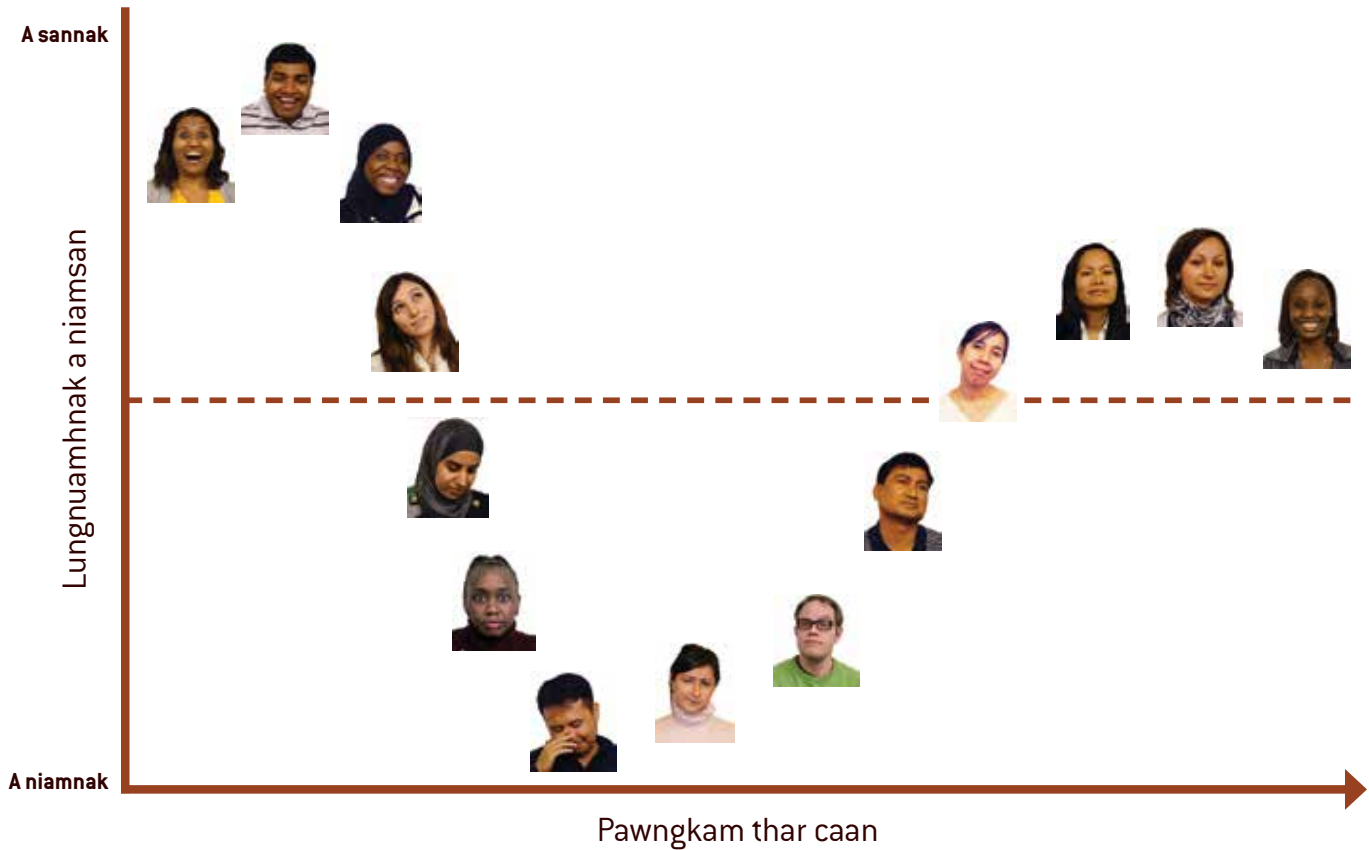
A sunglawituk tiah biapi ngai in na ruah mi pawl cu U.S ram mi nih an sunsak mi cheukhat he cun an i dang kho men. Curuangah sunsak mi phunhnih karlak ah a buaktlak in na zuluh khawh ding hi a biapi tuk.

Myo Myint le Yin Nwe cu nuva an si. U.S. an phak hrawmthawk ah an ram bantuk in an chungkhar khuasaknak ser an i zuam. Asinain Yin Nwe nih rian a hmuh hmasa tikah Myo Myint cu inn ah um in an fale zohkhenh le inn rian tuan a rian ah a cang. Caan tlawmpal a rauh hnu ah Myo Myint nih caancheu rian a hmuh, nain Yin Nwe nih thlahlawh tam deuh a hmuh. Hi bantuk hmunhma ahhin nang si law zeitindah na ruah?

Nunphung thlen lungretheinak le lungnuamh lo cu a phung a si. Hmunmathar a phan mi paoh nih an ton khawh mi a si.

U BANTUK NUNPHUNG MERSANNAK

Atanglei zuk ah minung tam deuh nih hmunthar an tlawn tik le an i thial tikah an ton tawn mi nunphung mersannak a langhter.

THARLAWMH CAAN	NUNPHUNG LAUNAK CAAN	MERSANNAK CAAN	NUNTHIAM CAAN
Zeizong vialte an thar i a that dih lio, i lawmhtuk le lungnuamh tuk lio caan a si. Hi bantuk cu hmunthar phak cangka ah a cang ton.	Aa dannak le i ziak lomi hmun ah a phanthar pawl nun an i zuam tikah thinphang le lungbuai in um lio a si.	A phanthar pawl nunphung launak in an luat i hmunthar ah siarem deuh le mah le mah zumhnak a karh deuh lio a si.	A caan ah harnak caan cu a um rih ko nain nunthar ah siarem ngai in um lio a si.

Tara caah zei zong vialte an tlamtling dih. Rian tuan teah aa hmuh, a fale sianginn ah an i nuam, cun a hawi thar he an i chawnh lengmang tikah a Mirang holh zong a thangcho ngai. Asinain U.S. ram a phak hnu thla 6 hrawng ah Tara nih an ram ngeih hram aa thawk. A fapa nih sianginn ah buaibainak a ton tikah a bawmh awk a hngal lo. U-a kuaimi nunphung mersannak ningah mah dih in zeidah a cang lai? Tara a nuamh deuhnak ding caah zeicandah a rau lai tiah na ruah? Nang Tara si law zeidah na buah lai? Ahodah na chawnh lai?

NUNPHUNG LAUNAK LE LUNGRETHEIHNAK AH UMTHIAMNAK

Nunphung launak na ton tikah na hngalh lomi ram ah nun cu bawmtu ngei lo le hnabei dong in na khansa ko lai. Nunphung launak cu a phung a si ko. Hmunthar ah um mi paoh nih an ton cio mi a si.

Nunphung launak na ton asiahcun atanglei bantuk hin na khansa mi cu a si kho men:

- Thil cawk le mipi umkalknak hman tibantuk a fawite mi hmanh na buah khawh lo ruangah na hnabei dong lai.
- Chun ah thabat asiloah zaan ah i hngilh khawh lo.
- Thinhun asiloah ingchiat.
- Zeihmanh ah lungum lo asiloah ngeihchiat.
- Zeiruangah ti hngal loin lungnuamh lo.
- Rawlei huam lo.

Mary Paw cu a nuam tawn mi le a hliplau tawn mi a si. Asinain U.S. ram thla 4 hrawng a um hnu ahcun a dai i a ngeihchia tawn. Zingka tein thawh i nifatin rian a si mi tangka liam, dawr ah thil cawk le riantuan lengmang kha a harh ngai. Mary Paw nih an ram kir than ding kong lawng te a chim i rawl ei zong a huam ti lo. Mary Paw nih zeidah a buah ding a si? Mizeidah a chawnh ding a si? Mary Paw hi na theih mi asiahcun zeitindah na bawmh khawh lai?

Nunphung thlen lungnuamh lo nak tei khawh nak a lam cu hawikom he lenti, lentecelh asiloah mah le zumhnak le biaknak zulh hi an si.

Acunglei khansa mi pawl hi ruat hna.

- A luancia caan ah zeibantuk pawl hi dah na khansa bal?
- Mah tihin na khansa caan ah zeinhdah an damter deuh?

Hi ruahnak cheukhat hi na hawi he i ceih uh. Adang ruahnak zong na hawi cu hal ve.

Hi bantuk khansa cu a um tawn mi le a phung a si ko, caan tampi ah hi bantuk khansa mi pawl cu caan a rauh tikah an lo dih ko. U.S. ram i a phanthar tam deuh nih mah pawl hi an khansa cio i hi bantuk an ton than tikah an thawng deuh i a umzia an thiam deuh.

Grace a nunthar i a nuamhnak pawl cu lungretheinak le thil an har a ton tikah an tlaw thluahmah. A aipuang tawn i a thinhunnak a chungkhar sinah a chuahpi lengmang. A kes tlaitu a chimh tikah a kes tlaitu nih ruahnak petu sinah a thlah. Ruahnak petu he zarh khat ah voikhat lengmang an i tong tawn. An i tonnak caan a rauh deuh tikah Grace a aipuannak cu a dam deuh. A rauhhlam ah a pawngkam thar ah siarem hram a thawk. Thil cu that lei lam an panh! A aipuan tikah Grace nih zeidah a tuah? A nunphung mersannak he pethlai in Grace nih adang zeidah a tuah khawh? Zeiruangahdah Grace nih bawmhnak a hal ding hi a biapit?

A caan ah nunphung launak i lungretheihnak nih chungkhar i siknak le inn ah buainak a chuah pi kho. Hi bantuk lungretheihnak pawl khansa tikah na theih ding a biapi i a lam kawlaw a ngandam mi umthiam zia cawng.

Na lungretheihnak kha icinken law a tei zia na thiam lai. Thil pahnih hi philh hlah. Pakhat nak ah, nunphung thlen lungnuamh lo cu a phung si. Nangmah bantuk tein midang zong nih an tuar cio. Pahnih nak ah, thil cu a tha deuh ko lai!

Nan ram silole na dornak ram ah na ngeihchiat caan ah zeipawldah na rak tuah tawn?

Nunphung dang le minung dang pawl nih nunphung launak cu a lam dang cio in an umthiam. Nangmah pumpak umthiam zia pawl na ngei cang kho men, cu bantuk pawl cu:

- Tha tein rawlei, cawlcanghnak, le mitkuh vuai tein ih.
- Hawi he lenti asiloah mibu le nunphung puai pawl ah umkal.
- Pumpak timhnak ser.
- Biaknak le thlarua lei ah thazang chuah.
- Huammi tuah le hla ngeih ah i nuamh.
- Nan ram asiloah na miphun pawl sinah i teltum.

Ahmed cu U.S. ram a phak hnuah rang tuk in nunphung lungnuamh lonak nih a den tikah khuaruahhar in a um. A chungkhar le a hawile a ngai hna i zeizong vialte hi a thar le ton bal lomi an lo dih. Tha tein a hngilh khawh ti lo tikah a ba i lungnuam loin a um zungzal. Zarh tlawmpal hnu ah Ahmed nih a kes tlaitu sinah bawmhnak a hal i a kes tlaitu nih ruahnak petu sinah a thlah. A theih bal lomi sinah aa nuamh lonak kong chimh cu a thingphang, asinain caan tlawmpal hnuah ruahnak petu he chawnh cu a siarem deuh i a lung zong a dam deuh ngai. Ahmed nih a sining kong he pehtlai in tlangtlak mi ah zeidah an biapi? Ahmed nih amah tein aa bawmh khawh nak ding adang zeidah a tuah khawh rih?

Nunphung launak pawl na ton tikah a ngandam mi in tei ning pawl tial hna asiloah zuk in suai hna.

Mah kong pawl hi na hawi he i ceih uh.

**Chungkhar karlak tuanvo
i thlen hi hmunhma thar
khuarnak ah lungrethei
bik pakhat a si.**

May Htoo fapa Poe Kyaw cu an phak hramthawk ah sianglairuun (middle school) ah an ap. Poe Kyaw cu a nu nak in Mirang holh a thiam a rang deuh. Poe Kyaw cu a nu herhnak paoh ah Mirang holh in bawmh le Sianginn in ca a phan mi pawl a leh piak tawn. Mah hi sining hi May Htoo nih zeitindah an ruah hnga? Poe Kyaw tah zeitin? Mah thil nih hin an i pehtlaihnak a thleng hnga ma? Zeitin? Nang tah zeitindah na tuah lai?

CHUNGKHAR KARLAK TUANVO THLENNAK

Ralzaam tampi caah U.S. ram i a har bik mi pakhat cu chungkhar tuanvo thlennak hi a si. Pa, nu, mino, kumno ngakchia, le kum upa deuh pawl nih U.S. ram i nunnak nih pakhat le pakhat an i pehtlaihnak a thlen kha an hmuh lai. Mah hihi ramthar thialnak ah a phung a si, nain a hramthawk ahcun harnak tampi a ser lai.

Pradeep cu a fanu le a vapa, an fale pathum he U.S. ram ah an rak phan. Pradeep cu Mirang holh a thiam khawh lo tikah innleng a chuak tuk lo. Pradeep cu a tule nih an mah holh in holh an duh lo mi le amah sin um i an ram tuanbia chimh an ngeih duh lo tikah a ngeihchia. A caan ahcun an nulepa cung hmanh ah an hngal. Pradeep nih zeidah a ton mi cu si? An innchungkhar dirhmun le tuanvo pawl zeidah aa thleng? Nang Pradeep si law zeitindah na tuah hnga?

Atanglei ahhin U.S. ram ah hmunkhat ah a umti hnga ding nan chungkhar zapi (nangmah telhchih in) cu zuk in suai hna asiloah tial hna. Cun a luancia caan le tulio caan chungkhar tuanvo pawl cu ruat hna. U.S. ram i nan um hnu ah chungkhar tuanvo a thleng rih kho ding pawl tuaktan hna.

Chungkhar chungtel:	Na ram ah a tuanvo cu zeidah a si?	Na dornak ram ah a tuanvo cu zeidah a si?	U.S. ram ah a tuanvo cu zeitindah aa thlen khawh?
<i>tch. Nulepa, fale, unau</i>	<i>tch. Siangakchia, chungkhar pawcawmtu, upa bik</i>	<i>tch. Rawlchuang, holhlet, upa bik</i>	<i>tch. Ngakchia nih rian an ngeih, nuva cu ESL an kai</i>
Keimah			

America miphun hna nih nupa thilti khawhnak hi an zumh, nu he pa he an zalonnak hi an sunsak.

PA LE NU

Nu he pa he U.S. ram i nu le pa tuanvo lei mersannak ah harnak an tong men lai. America miphun pawl nih nu he pa

he i tluknak cu an zumh, cun nu he pa he an zalonnak cu an sunsak. Chungkhar tampi ah nupi he va he rian an tuan i fale zohkhenhnak tuanvo an i hrawm.

Chungkhar cheukhat ah va le nak in nupi le nih tam deuh an hlawh. Adang chungkhar ah nupi le nih rian an hmuh i va le cu rian an ngei lo. Hi bantu kong ahhin va le nih an fale sianginn kai lo caan ah zohkhenh ding in ruahchan an si. Hi bantu kong ahhin ralzaam cheukhat nih chungkhar karlak hruaitu sinak kan thlau tiah an khansa men lai. Nu ralzaam cheukhat nih chungkhar herhhai caah phaisa kawl tibantuk tuanvo thar an lak tikah an lungrethei kho men. Nu le va karlak ah pakhat le khat i dirhkamh le lungthiang tein biaruhnak nih lungretheihnak a zawrter lai i pakhat le khat theihthiamnak a ser lai.

Adam le an nu Fatima cu an pahnih in rian an tuan. Asinain Fatima cu a thlahlawh tam deuh pinah an chungkhar ngandamnak thathnemnak zong an pek chih hna. Thaal caan a phak tikah Adam cu inn ah a fale zohkhenh in a caan tam deuh a hmang. Nang Adam si law zeitindah na khansa hnga? Hi bantu sining hi zeitindah na tawlrel lai? Na aipuang sehlaw zeidah na tuah lai?

RALZAAM PAWL KHUARUAHNAK

“U.S. ram rat hi ka tinh mi a si, cucaah ka phanh hi ka nuam tuk.”

“Hika ahhin zeizong vialte an tlamtling dih, an fawi dih tiah zeitikhmanh ah ka chim bal lo’ a si lo. Nunnak cu a fawi lo, nain a him tal na him deuh. Rian ah him tein na kal kho i na tin than kho. Mah hihi thluachuah a si.”

“U.S. ram i nunnak hi zeidah a lawh hnga tiah ka cuanh tikah ka lungre a rak thei....Asinain hika ah caan zeimawzat ka um cang i hika ram sining he ziak hram ka thawk cang.”

“Hika ah, rian kan ngeih le holh ka thiam ahcun nunnak cu a fawi deuh hringhran lai.”

“U.S. ram ah nunkhuasaknak cu a fawi deuh lai tiah [kan] rak ruah. Kan mah ca lawng hmanh ah si loin kan fale ca zongah a tha deuh lai tiah kan rak ruah. Tutiang cu kan tlamtling rih ko.”

“Kan ram ahcun a bu in thil kan tuah, na theithiam ma. A bu in kan ei ti, rian..kan tuan ti, cun kan phun holh kan hmanh. Ka ngai tuk hna. Ka chungkhat unau le ka hawile ka ngai hna. Keimah caahcun America ram i um cu a fawi lo, nain ka chungkhar caah a tha.”

Hmunhma thar khuarnak ah mino hna nih nunphung thar mersannak ah an i harh tuk tawn, aruang cu inn le an pawngkam thar khuasak ning in um khawh an i timh caah a si.

Kum upa ralzaam pawl nih holh thar le nunphung thar cawn an i harh tikah mah lawng um asiloah an lungleng kho men.

MINO PAWL

Hmunthar thial hi mino hna caah a har tuk kho, a bik in tleirawl hna caah hin a har khun kho. Nunphung thar i nunnak ah an i mersan a hau, cu bantuk thiam thiam in inn le an bu sinah an phunglam ning in um ding an ruahchan hna. Tleirawl in mino lei an than pah ah thlennak an ton pah in mah pawl hi hmunkhat ah an tuah a herh fawn.

An nulepa nak in Mirangholh an thiam a ran deuh tikah mino pawl cu an nulepa caah holhlet tuan an fial tawn hna i tuanvo thar an lak ter hna. Cun caankhat te ah sianginn kai pah in rian an tuan chih tawn. An nulepa nih U.S. sianginn kai ningcang an theih mi a tlawm tikah an fale cu kan bawm kho hna lo tiah an ruah tlawm.

Na fale nih an tuar mi kha theihfian izuam, cuticun na bawmh khawh hna lai!

Tleirawl pawl nih an nunnak i lungretheihnak an ton mi pawl cu an nulepa sinah kan chim kho lo tiah an ruah tawn. Cu lungretheihnak cu a ngan tuk tikah mino cheukhat nih an mah le an mah asiloah midang a fahter tu cawlcanghnak ah an i teltum tawn. Sianginn an bau lai, mithalo bu ah an lut lai asiloah rithaisii an hmang men lai. Na fale cu an tuah mi le an khansa mi pawl na sinah an chim ding forhfial hna. Cun sianginn cawlcanghnak a si mi lentecelhnak, asiloah an mah thirual he caan an hman khawh nak bu chung cawlcanghnak ah teltum ding zong forhfial hna. Mah pawl hi an pawngkam thar i an i mersannak ah bawmtu an si lai.

Balaram fapa Bhim cu siangsangruun (high schoo) a kai. Bhim cu hawi tampi a ngei i sianginn ah a tlamting ngai, cun nuamh dawh a si. Asinain nikhat cu, Balaram te innpa Colleen nih Bhim cu buaibainak a chuahpitu ngakchia cheukhat he an tlonglengti tiah Balaram cu a chimh. Colleen nih Balaram sinah Bhim nih buaibainak a chuahpi hlan ah biaruah tiah ruahnak a pek. Nang Balaram si law zeitindah na buah lai?

***Na fale nih bia an in ruah ding forhfial hna.
Tha deuh in na hngalh hna lai!***

KUM UPA PAWL

Tuanvo thlennak cu kum upa hna ca zongah a har, cu hlan an dirhmun a si mi chungkhar le bu chungah theihhngalhnak le hmuhtonnak hrampi an si nak a tlau cang tiah an ruah lai. Holhthar le nunphung thar cawn harnak le taksapum thadernak nih lileng in le mipheu mi ah an i ruah lai. Kum upa pawl nih an mibu chung i upat mi dirhmun an si nak a um ti lo tiah an ruah lai.

Kum upa pawl nih chawva lei harnak zong an ton khawh. Kum upa ralzaam cheukhat riantuan dinh i pensen ei aa tim mi pawl nih rian an tuan a hauh kha an hmuh lai, a bik in kum 65 tang an si ahcun rian an tuan rih a hau. Kum 65 cung ralzaam pawl nih U.S. ram i pensen thathnemnak pawl cu an i ruahchan mi a si lo le, pumtlamtinglo thathnemnak nih an ngandamnak zohkhenh man a liam khawh lo le an chungkhar nih an ram bantu in an dirhkamh khawh ti hna lo kha an hmuh lai.

Kum 61 a si cang mi Alaso cu U.S. ram a fale sin a rak i thial ah kum tampi rian in pensen a la cang mi a rak si. Alaso nih a chungle tangka tampi an ngeih lo kha a hngalh. An herh mi pawl liam ding hmanh tangka an i za fangfang lawng a si. Alaso cu a cozah bawmhnak a ngah khawh lo tikah a kluaruaahhar. A cozah nih rian in a dinh cang kha an hngal lo ma? Nang Alaso si law zeitindah na ruah? Zeidah na buah lai?

Mah harnak vialte nih kum upa pawl cu lungretheihnak le adang thinlung ngandam lonak pawl a ton ter khawh hna. Kum upa pawl cu Mirangca cawn tibantuk cawlcanghnak pawl ah i teltum ding in forhfial hna uh, cuticun an i hliplau lai i mibu sinah kan i teltum ve tiah an ruah lai.

***U.S. ram ah ralzaam upa tampi nih hawikom le chungkhar he
umti le mibu sin iteltum in a nuam mi nunnak ah a hruai hna.***

Nangmah asiloah na chungkhar pakhat khat nih U.S. ram nun thar thlen lungretheih nak an tei khawh lo asiahcun bawmhna hal colh.

Cahmai 135 nak i chungkhar chungtel kong kha zoh than. Kan ceih mi konglam pawl chirchan in U.S. ram ah nangmah le na chungkhar nih tuanvo thlennak a ton hnga ding adang na theih mi a um ma? Mah catlang hi a herh ning in remh than.

Hmunthar thialnak lamthluan ahhin na chungkhar nih pakhat le pakhat zeitindah nan i dirhkamh khawh lai?

BAWMHNAK KAWL

Nangmah asiloah na chungkhar pakhat khat nih U.S. ram nunnak thar i lungretheihnak an intuar khawh lo asiahcun bawmhna kawl colh. Chungkhar tuanvo thar kong cu U.S. ram i Nunphung Cawmpiaknak asiloah na kes tlaitu he i biaceih uh. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih nun thiamnak cawn thancho nak ding le inn i lungretheihnak dam deuh nak ding bawmhna hmun ah an in hruai khawh hna.

Na lungbuai le na hnabei dong caan ah zeitindah bawmh na hal lai tikha ruat tuah. Atanglei cawwnak ahhin na hawi he na ruahnak chim le bawmh hal ning cang cawng uh.

- Minung 1: Hi! Nihin na dam ma?
- Minung 2: Nihin ka dam tuk lem lo.
- Minung 1: Zeidah cang?
- Minung 2: Ka ngeihchia.
- Minung1: Mah ka theih cu ka lungtha lo ngai. Zei nih dah na ngeih an chiat ter?
- Minung 2: Ka chungkhar ka ngai hna.

Na khansa mi langhter na thiam lo ahcun cahmai 226 nak Betchapmi C: Mithmai zuk sullam ah zoh te.

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hi kaa hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirangholh a si.*

1. Na khuathar i tling khirkhiar tein mersannak cu kum 2 in kum 5 tiang a rua kho.
 - a. A hman.
 - b. A palh.
2. Atanglei zeibantuk in dah lungretheihnak le nunphung launak cu umzia na thiam lai?
 - a. Hawikom he rawl ei ti.
 - b. Biakinn ah i pumh.
 - c. Na duh mi hla ngeih.
 - d. Nithum chung na ihnak khan ah i hrenkhumh.
 - e. a, b le c hi lungrethiehnak le nunphung launak i a ngandam mi um thiam ning an si lai.
3. Chungkhar karlak ah lungthiang tein biaruhnak nih mersannak a fawi ter deuh lai.
 - a. A hman.
 - b. A palh.

* A phi hman cu cahmai 221 nak Betchapmi A ah a um lai.

4. Nunphung launak na ton asiahcun zeitindah na khansa lai?
 - a. Thinhun asiloah ingchiat.
 - b. Ngeihchiat.
 - c. Lungnuamh.
 - d. Rawl ei huam lo.
 - e. a, b le d a pathum in.

5. U.S. ram i chungkhar tuanvo thlennak cu mizei nih dah a ton lai?
 - a. Pa le nu.
 - b. Mino.
 - c. Kum upa.
 - d. Acunglei an zapi in.

Cawnnak Hleikhatnak **U.S. UPADI TANG COVO LE TUANVO**

U.S. ram i upadi cu mipi covo kilvennak ding caah ser mi an si, i na covo le tuanvo Phunghram pawl cu na theih ve ding a si.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Na covo le tuanvo
- » U.S. upadi na ralrin ding mi
- » Phungning na dirhmun le rammi sinak

U.S. ram upadi cu mipi covo kilven ding in timhtuah mi an si.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. upadi tang covo le tuanvo kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>biaceih zung</i>	court	
	judge	
	jury	
	law	
	law office	
	lawyer or attorney	
	legal clinic	
	responsibilities	
	rights	
	U.S. Constitution	

Ralzaam nih U.S. ram a um mi zapi he a khat tein covu hrampi an ngeih ve.

U.S ram ahcun upadi na theih lo buin na buar zong ah dantat na si lai.

Na ram silole na dornak ram ah zeibantuk covu pawl dah na ngeih? Na tuanvo pawl cu zeidah an si? Cu covu le tuanvo cheukhat kong cu na hawihe i ceih uh.

NA COVO

Ralzaam dirhmun in U.S. ram i a um mi zapi he a khat tein a hrampi covu pawl na ngeih ve. Cu covu pawl ah zalong tein biachim khawhnak, zalong tein biak khawhnak, le zalong tein bu sernak hna hi aa tel. Ralzaam telh in, U.S. ram i phungning tein khuasa mi paoh nih riantuannak, inn, fimthiamnak, le a covu riantuan piaknak pawl ah aa khat tein covu an ngeih dih.

THLEIDANNAK IN KILVEN

U.S. upadi nih phun, biaknak, le miphun ruangah thleidannak cu nawl a onh lo. Na muisam le an holh ruangah thleidannak le na covu cohlan lonak na ton asiahcun phungning tein lehrulhnak nawl na ngei.

Patricia cu innkhan ngan deuh ah thial ding a duh caah a umnak pawng innkhan ngeitu sinah innkhan kong cu a va hlat. Innkhan ngeitu nih ralzaam na si ruangah na um kho lo tiah a rak ti. Patricia nih zeiruangah tiah a hal tikah inn ngeitu nih a luancia kum ah ralzaam chungkhar he buaibainak kan ton caah a si tiah a leh. Zeiruangahdah mah thlaidannak hi a um? Patricia nih zeidah a tuah khawh?

SUALPHAWT HLAN DINFELNAK

U.S. ram ah soal puh na ton asiahcun soalphawt na si hlan lo midingfel ah ruah na si. Biaceihnak ah sihni hlannak nawl na ngei. Sihni man na liam khawh lo a siahcun biaceihnak zung nih an in liam piak lai.

U.S. ram le nan ram asiloah na dornak ram covo le tuanvo pawl cu cuaithlai hna.

- U.S. ram le nan ram zeibantuk covo pawl dah aa lo?
- Zeibantuk dah aa dang?
- Zeibantuk tuavo pawl dah aa lo?
- Zeibantuk tuavo pawl dah aa dang?

Aa dannak le aa lawhnak pawl cu na hawihe i ceih uh.

NA TUANVO

U.S. ram ah upadi na buar siahcun dantat khawh na si, upadi phung ka buar ti na hngalh lo bu zongah. A cheukhat phungbuar ruang i dantatnak cu na ram ah kuat (kirter) zong a si kho men. Mah ruangah hin upadi kong cawn le zulh hi a biapi tuk.

U.S. ram ah upadi phunthum in a um:

A COZAHPI UPADI, rithaisii phorh le zuar khap tibantuk upadi cu U.S. ram i khuasa mi vialte cungah a pehtlai dih.

PENG UPADI, peng upadi cu peng khat le peng khat aa dang cio. Tahchunhnak ah, peng cheukhat ah kum 16 in mawtaw mawngnahnak laisen ngah khawh a si nain adang peng ahcun kum 18 na tlin a hau.

KHUACHUNG UPADI, khuachung upadi cu khuapi asiloah pengthlang pawl ca lawngah a si.

U.S. ram minung hna nih kum 21 an tlin hlan lo zu an caw lo i an ding lo.

Upa nih umpi loin ngakchia mah lawng in kal tak cu phungbuar a si.

U.S. ram i upadi pawl cu na theih hna an hau, zeiruangah ticun upadi tampi cu nan ram upadi pawl he aa dang. Atanglei hi U.S. upadi cheukhat a biapi mi pawl an si.

Hi upadi he a pehtlai:	Upadi fianhternak:	Nan ram le na dornak ram he aa lo mi upadi a um ma?
 <p>Phungonh lomi rithaisii</p>	<p>Bing rang le kukin (hitnaksii) tibantuk rithaisii cheukhat cawk, zuar, le hman cu phungonh lo a si. Mah upadi hi na buar asiahcun na ram ah kirter than tiang in dantatnak na tong lai.</p>	
 <p>Kuakzuk</p>	<p>A cheukhat mipi hmunhma a si mi puai piahnak le zung pawl le rawl dawr tampi ah kuakzuk cu phungonh lo a si. Kuak a zu mi na si ahcun nan umnak pawngkam upadi kong cu na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung sinah hal hna.</p>	
 <p>Zu</p>	<p>U.S. ram i minung pawl nih kum 21 an tlin hlan lo zu an caw lo i an ding lo kho men. Zu dawr le rawl dawr tibantuk hmunhma tidah lo cun lam cung le inn lengah zu din cu phung nih a onh lo. Cun zurit buin mawtaw na mawng (DUI) asiahcun na mawtaw mawngnak laisen na sung kho i thong zong na tla kho.</p>	
 <p>Mawtaw Mawng</p>	<p>U.S. mawtaw mawngnak laisen na ngeih lo le zurit buin mawtaw na mawng asiahcun phung nih a onh mi a si lo. Cun peng tampi upadi ah mawtaw cit tik ah taisawm sawmh ding zong aa tel. Nulepa hna nih an fale taisawm an sawmh hna ding le bawhte caah sermi thutden zong an hman ding a herh. Mah hihi upa taisawm sawmhnak upadi he a lo.</p>	

Hi upadi he a pehtlai:	Upadi fianhternak:	Nan ram le na dornak ram he aa lo mi upadi a um ma?
 <p>Nupi/va pakhat leng ngeih</p>	<p>Nupi/va pakhat nak tam deuh ngeih (polygamy) cu phungonh lo a si.</p>	
 <p>Taksapum serhset</p>	<p>Na nupi/va asiloah ngakchia taksapum serhset (velh asiloah thuat) cu phungonh lo a si. Ngakchia kilvennak zung nih ngakchia velh a tong mi cu an inn in an lak hna lai.</p>	
 <p>Ngakchia zohkhenhnak</p>	<p>Upa zohkhenhnak um loin ngakchia an mah lawng kaltak cu phungonh lo a si. A chekhat peng tlawm deuh nih cun ngakchia anmah lawng inn ah tantak cu kum ri an khiah ko nain ngakchia kum 12 le kum 12 tang ngakchia paoh cu kaltak khawh a si lo. Ram cheukhat ah upa deuh ngakchia nih ngakchia deuh pawl cu an zohkhenh tawn hna, nain U.S. ram ahcun ngakchia cu upa nih umpi a hau. Ngakchia umpi lo cu daithlanh ah ruah a si i ngakchia kilvennak zung nih ngakchia cu an lak hna lai.</p>	
<p>Kum tling lo he sualti le sualpi duhnak lungput in serhset</p>	<p>Kum tling lo (kum 18 tang a si mi paoh) he sualti cu peng tampi ah phungonh lo a si. Kum tling lo sualpi duhnak lungput in serhset cu thongthlak le kuat than nak tiang a chuah pi khawh.</p>	

Hi upadi he a pehtlai:	Upadi fianhternak:	Nan ram le na dornak ram he aa lo mi upadi a um ma?
 <p>Sualpi duhnak lungput in hnahnawh</p>	<p>Riantuannak ah sualpi duhnak lungput a si mi biafang le ziaza pawl cu phungonh lo a si.</p>	
 <p>Meithal</p>	<p>Meithal cawk le zuar kongkau he a pehtlai mi upadi an um. Mah upadi pawl hi peng khat le peng khat aa dang cio.</p>	
 <p>Ramvaih le ngatlaih</p>	<p>Hmun tampi ah laisen loin ramvaih le ngatlaih cu phungonh lo a si.</p>	
 <p>Pawngkam le tabawah dum pawl</p>	<p>Pawngkam le tabawah dum pawl a kilveng mi upadi an um. Tahchunhnak ah, a cheukhat dum pawl ah meitih le kuakzuk cu phungonh lo a si. Dum kip ah aa din mi pawl nih an tin tik ah hmunthur vialte an i kalpi ding a si.</p>	
 <p>Saram cungah hran</p>	<p>A cheukhat peng ah saram pawl cung puarhrannak in a kilveng mi upadi a um. Nan umnak i upadi kong cu na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung sinah hal hna.</p>	

Acunglei U.S. upadi kong ceihkhan mi pawl cu na hawihe i ceih uh.

- Zei pawl hi dah na caah zulh an fawi lai?
- Zei pawl hi dah na caah zulh an har deuh lai?

Atanglei thilcang pawl hi ruat chih hna:

Othman nih U.S. a rat hlan ah a bek chung ah khat (Khat cu kunya bantuk in kaimi a si) a timh. Ramchung luhnak vanlawngtual a phak tikah khat cu an chuh i Othma cu biahah ding in inn khan pakhat ah an kalpi. Othman nih phung onh lomi rithaisii cu U.S. ramchungah luhpi khawh a si lo kha a hngalh ko nain khat cu U.S. ram ah phung onh lomi a si kha a hngal lo. U.S. ram a phanh hlan in Othman nih zeidah a tuah ding a si?

Nway Meh nih fa pathum a ngeih hna. An inn kam hrawngah an innpa pawl an um tawn tikah Nway Meh nih a fale anmah lawng lente a celhter hna i eidin dawr ah a kal tak tawn hna. Nikhat cu inn a tin lei ah palek pakhat nih a rak hngah. Palek nih na fale cu zeiruangah anmah lawng na kal tak hna tiah Nway Meh cu a hal. Nway cu a lungbuai. An pawngkam ah innpa tampi an um. Zeidah a poi mi cu a si? U.S. upadi ngakchia zohkhenh le daithlanh kong he pehtlai in Nway Meh nih zeidah a zulh ding a herh?

Ebaid nih satil zuatu sin in meheh a cawk i an innkhan ah a rak tinpi. Dum ah a thah i an innpa pawl cu meheh sa ei ding in a sawm hna. Asinain palek an ra i meheh cu dum in hmun dangah thial an fial. Zeidah a poi mi cu a si? Ebaid nih zeidah a palh mi a tuah?

Naw Baw cu an inn he a neihnak tidil ah nga a sio. Palek pakhat nih hika hmun nga tlaih cu phungbuar a si tiah a chimh. A nga tlaihmi cu ti chungah a hlonh piak i tangka liamnak a pek. Naw Baw nih hmailei ah ka tuah ti lai lo, hika tidil ah nga tlaih khawh a si lo kha ka theih lo caah tangka cu ka liam ter hlah tiah a nawl. Palek nih zeitindah a leh lai tiah na ruah?

U.S. ram i a kum khat nak cu ralzaam dirhmun in na um lai.

Ralzaam dirhmun na si lio ah nawlonhnak loin U.S. ramleng na chuak lai lo.

PHUNGNING NA DIRHMUN LE RAMMI SINAK

RALZAAM DIRHMUN

U.S. ram i na kum khatnak cu ralzaam dirhmun na si lai. Hi lio caan ahhin phungning na dirhmun tette caah na I-94 le EAD kad cu a zungzal in i ken. Kad taktak pawl cu a himnak hmunhma ah fim hna. Ralzaam dirhmun in atanglei pawl hi na tuah khawh hna:

- U.S. ramchung khuazei hmun paoh ah khualtlawn. (Na thial asiahcun U.S. rammi le lahwahkah riantuan piaknak ah ni 10 chungah na umnak hmunhma thlennak thawng na thanh hna a hau.)
- Thilri, inn le lo cawk.
- Riantuan.
- Sianginn kai.
- Na nupi/va le kum 21 tang nupi/va ngei lo auh. U.S. ram ah na nupi/va asiloah na fale auh na duh hna asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih zeidah na tuah ding tikha an in chimh lai.

Hi covo kong pawl hi ruat hna. U.S. ram na phak hlan ah na ngeih mi covo pawl he zeitindah aa dan? Acunglei covo pawl chung in nangmah le na chungkhar caah a biapi bik ding cu kulh hna.

RALZAAM DIRHMUN NA SI LIO NA TUAH KHAWH LO MI PAWL

U.S. ramleng chuahnak cauk, ralkap luh, thimfung thlak, le U.S. rammi si a hau mi cozah zung riantuan pawl hi na tuah kho lo. Ralzaam dirhmun na si lio ah lahwahkah nawlIngei cozah zung a si mi U.S. rammi le Lahwahkah Riantuan piaknak nawlonh loin ramleng na chuah ding a si lo. Ramleng na chuah hrim a hauh asiahcun na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih nawlonhna hal ning an in chimh lai. Ralzaam na si lio ah na chuahkehnak ram ah na kir asiahcun U.S. ram lut thannak nawl an in pe ti men lai lo.

Saw Eh Do le rianlei ruahnak petu he an i ton lio ah ruahnak petu nih Saw Eh Do cu zeibantuk rian dah sok na duh tiah a hal. Saw Eh Do nih a pa le a tang bantuk in ralkap tuan ka duh tiah a leh. Rianlei ruahnak petu nih Saw Eh Do cu zaidah a chimh hnga? Saw Eh Do cu U.S. ralkap a lut kho ma? Ralkap cu a lut kho te lai ma?

THIMMI RALKAP

U.S. ram i kum 18 in kum 25 kar pa vialte nih raldoh caan ah pumpak pakhat cio ralkap tuan ding in a au kho tu a cozah zung Thimmi Ralkap ah mincazin an pek dih a hau. Hihi ralzaam a si mi pa pawl cung zongah a pehtlai. Mincazin a pe lomi pa pawl nih zungzal umnak le rammi sinak ngah an i harh lai.

Thom fapa Leonce cu kum 18 a tling cang tikah upa si a ngeih tuk. Leonce nih Thom cu U.S. ram upa pakhat nih a ngeih mi cova pawl cu a chimh. Nang Thom si law Leonce nih a ngeih mi zeibantuk tuanvo pawl dah na chimh lai?

U.S. ram kum khat na um hnu ah phungning zungzal umnak nawl(LPR) na sok a hau.

ZUNGZAL UMNAK

U.S. ram i kum 1 na um hnu ah, phungning zungzal umnak (lawful permanent resident [LPR]) asiloah Kad Hring a tlah mi (Green Card) si ding in na sok a hau. Zungzal umnak nawl ngei mi pawl nih

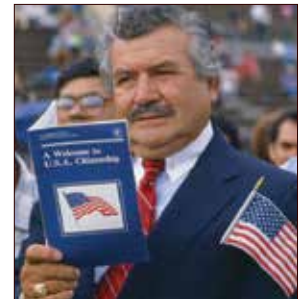

ramleng an tlawng kho (asinain ramleng ah kum 1 leng um cu a tha lo), cun U.S. ralkap chungtel an si kho, nain U.S. thimfung thlaknak le U.S. rammi si a hau mi cozah rian pawl an tuan kho lo. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih zungzal umnak zeitindah ngah ningcang cu an in chimh lai.

Leyla cu U.S. ram a phak nak thla 9 hrawng a si cang i zungzal umnak nawl sok ka hau cang tikha a hngalh. Asinain zeitindah ka sok lai tikha a hngal lo. A sok ningcang he pehtlai in tam deuh theih a duh asiahcun Leyla nih ahodah a hal ding a si?

RAMMI SINAK

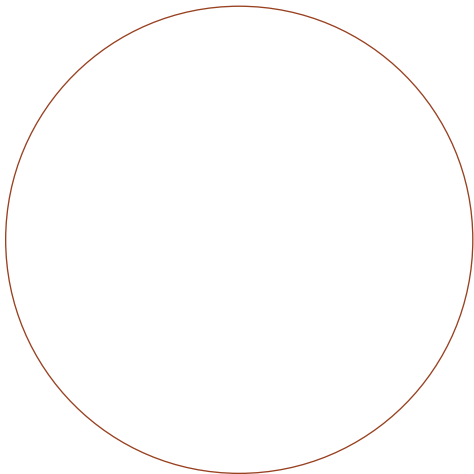
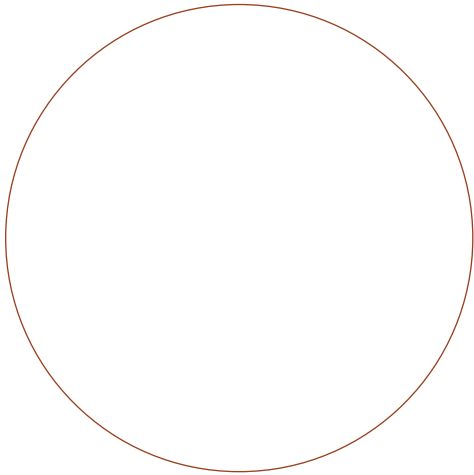
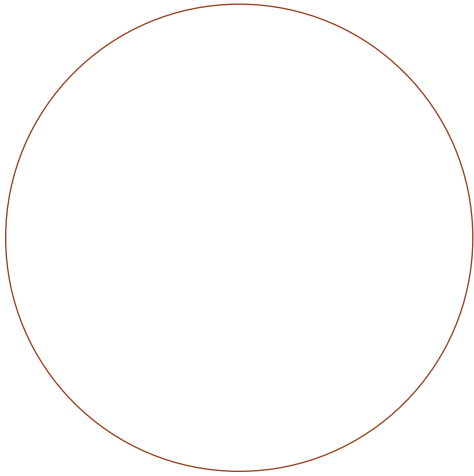
U.S. ram i kum 4 le thla 9 na um hnu ah rammi sinak na sok khawh. USCIS le na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih zeitindah rammi si ningcang cu an in chimh khawh lai. Adang a herh mi cu, ziazaa tha na ngeih le Mirangca le U.S. tuanbia le cozah kong tlawmpal tal cu na theih a hau. Rammi a ngah mi mipeem le ralzaam pawl nih U.S. ram i a chuak mi pawl he aa khat tein covo le a hleikhun thathnemnak an ngeih ve.

Khatlei cahmai i a kulh pawl ahhin ralzaam dirhmun in U.S. ram ah covo na ngeih mi cheukhat cu tial hna asiloah zuk in suai hna. A kulh pawng kuang ahhin tuanvo na ngeih mi cheukhat pawl cu tial hna asiloah zuk in suai hna.

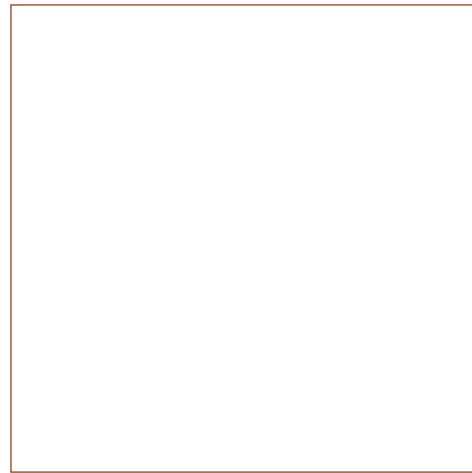
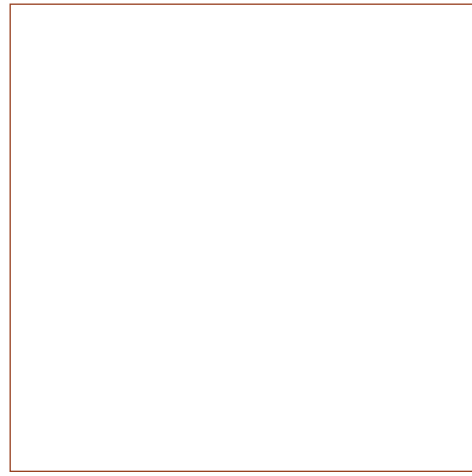
COVO:

Thleidannak in kilvennak le U.S. ramchung khuazei hmun kip khualtlawnnak tibantuk.

TUANVO:

Upadi kong cawn le zulh asiloah kum no ngakchia pawl umpi tibantuk.

LAHWAHKAP DIRHMUN CUNG HNGATCHAN IN COVO LE TUANVO*

Atanglei le khatlei cahmai catlang pawl ahhin U.S ram i lahwahkah dirhmun phundang cio cung hngatchan in covo le tuanvo pawl cu langhter hna.

	Ralzaam	Phungning Zungzal umnak (LPR)	Rammi
Ngah caan	U.S. phak cangka in	Kum 1 tlin hnu sok mi	Kum 4 le thla 9 tlin hnu sok mi
Catlap	I-94	I-551 asiloah Kad Hring	U.S. ramleng chuahnak cauk
COVO			
Chungkhar ton thannak caah sok ding			
Mipi bawmhnak caah sok ding			
Sianginn kainak le riantuannak ding			
U.S. ramchung zalong tein khualtlawnnak ding			
Nawlonhnak he U.S. ramleng khuatlawn nak ding			
Thimfung thlknak ding			

* A phi hman cu cahmai 222 nak Betchapmi A ah a um lai.

	Ralzaam	Phungning Zungzal umnak (LPR)	Rammi
TUANO			
Upadi theih le zulh nak ding			
Ngunkhuai peknak ding			
Kum 18 in kum 25 kar pa si ahcun thimmi ralkap ah mincazin pek nak ding			
Midang covo upatnak ding			
Biaceih zungah biaceihbu tuannak ding			
Ngakchia dirhkamh le cawm			

BIATLANG KOMH*

*A hman ma a palh dah? U.S. ram thialnak kong zeitlukdah na theih tiah na ruah? Atanglei catlang pawl in na theihhngalhnak pawl cu i san. Hi catlang pawl hi rel hna law a hman tiah na ruah ahcun **A Hman** cu kulh law a palh tiah na ruah asiahcun **A Palh** cu kulh.*

1.	Ralzaam dirhmun in U.S. ram i a ummi zapi he aa khat mi covo hrampi na ngei.	A hman	A palh
2.	U.S. ram ahcun na theih lo mi upadi in dantat na tong kho.	A hman	A palh
3.	Mi zapi tlonlennak inn kip ah kuakzuk khawh a si.	A hman	A palh
4.	Hmun tampi ah ramvaih le ngatlaih nak ding laisen na ngeih a hau.	A hman	A palh
5.	Caan khat teah nupi pakhat nak tam deuh ngeih cu U.S. ram ah nawlonh a si.	A hman	A palh
6.	U.S. ram i kumkhat hnuah hi ram i um aa thim mi ralzaam pawl nih phungning zungzal umnak cu an sok a hau.	A hman	A palh
7.	Thimmi Ralkap ah mincazin a pe lo mi kum 18 in kum 25 karlak pa pawl nih zungzal umnak le rammi sinak sok an i harh lai.	A hman	A palh
8.	U.S. ram i kum 2 um hnu ah rammi sinak sok khawh a si.	A hman	A palh

* A phi hman cu cahmai 222 nak Betchapmi A ah a um lai.

Cawnnak Hleihnihnak RIAN

Rian kawlnak hi U.S. ram na phak hnu na tuah mi vialte lak ah a biapi bik pakhat a si lai. America mipahun pawl, upa a si mi paoh nih cun an mah le an chungkhar dirhkamhnak ding caah rian an tuan a hau i cozah phaisa bawmhnak an i hngatchan ding a si lo tiah an ruah. Zeiruangah ti cun a cozah bawmhnak cu a caan le zeizat tikha rikhih a si caah rian a ran khawh chung rang in kawlnak hi a biapi tuk.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Rian kawlnak
- » Hlawh
- » Rian ah hlawhtlin

A cozah bawmhnak cu caan rikhih asicaah zawk zawk tein rian na kawlnak a hau.

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S. rian kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>rian soknak ca</i>	application	<i>Yi Yi nih gunroom ah rian hmuh dingah a rian soknak ca cu a ap dih.</i>
	career	
	employee	
	employer	
	employment	
	full-time job	
	job	
	part-time job	
	résumé	
	salary	
	volunteer	

A voikhatnak rian ngah nak ding ah a zarh asiloah a thla in a rauh khawh ruangah a hmasa bik an in pek mi rian cohlan hi a biapi.

Mirangholh cawn nih rian ngah nak ding an bawmh lai.

Ralzaam tampi cu hramdomh rian in tuan an thawk.

RIAN KAWLNAK

Rian na kawl tikah atanglei pawl hi na lungah chia zungzal:

- A pakhatnak na rian ngahnak ding hi ni tlawmpal te lawng a rau kho asiloah thla tlawmpal zong a rau kho fawn. Hi ruang ahhin atu tein rian kawl thawk hi a biapi tuk.
- A hmasa bik an in pek mi rian cu hlawh sangpi pek lomi le nan ram ah na tuan tawn mi rian a si lo zongah na tuan a hau.
- Mi tampi nih rian khat cu an sok cio tawn caah rian hmunthar ah rian tuan duh hi a biapi.
- Rian na ngeih ding cu a cozah le na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih aamahkhan a si lo.
- Ralzaam rian kawl piaknak nih rian kawl cu an in bawmh ko lai nain nangmah tein na kawl lo cun rian na hmu lai lo.
- Riantuan a duh lomi ralzaam pawl cu a cozah thatnemnak pawl an sung kho men.
- Mirangca cawn nih rian kawlnak ah an bawmh lai. Rianngeitu tampi nih Mirang holh, rel le catial a thiam mi pawl an kawl tawn hna.

Gori Maya nih a hmasa bik a hmuh mi rian cu a tuan. A rian cu a duh lo nain Mirang holh a cawn i hawikom tha a ser hna. Kum 2 a rauh hnu rian a sok tikahcun Gori Maya nih Mirang holh in biahalnak a tuah khawh i a duh mi rian zong aa thim khawh cang. A hmasa bik rian tuan nih Gori Maya cu zeitindah a bawmh?

RIAN A PHUN PHUN

Aluancia caan ah rian le na rak tuan mi rian kong cu ruat hmanh.

- Zeibantuk rian pawl dah an si?
- Cu rian tuannak ding caah zeibantuk thiamnak dah na ngeih a hauh?

U.S. ram ah buaktlak in rian phun thum an um: thiamnak ngeih lo rian, thiamnak ngeih rian, le thiamsang rian an si.

Kehlei kam i rian phun pawl le orhlei kam i a dik bik mi fianhternak cu an mah zawn cio in chia hna.

1. Thiamnak ngeih lo rian asiloah hramdomh rian

- a. Hi bantuk rian pawl cu a tlawmbik ah sianghleiruun buaih, Mirangca a sang mi cawn le rian thiamnak sang ngeih a hau. Hi bantuk rian pawl cu laisen le lehmah a hau tawn. Hi bantuk rian tam deuh cu suimilam in hlawh pek siloin a kum asiloah a thla in hlawh an pek tawn.

2. Thiamnak ngeih rian

- b. Hi bantuk rian pawl cu cawnnak tlawmte kai le rian tuan hmuhtonak ngeih a hau. Hi bantuk rian pawl cu suimilam in hlawh pek an si i Mirangca tampi thiam a hau lo. Ralzaam tampi nih Mirangca cawn pah in le thiamnak dang dang cawn pah in hi bantuk rian hi an tuan tawn.

3. Thiamsang rian

- c. Hi bantuk rian pawl cu Mirangca tam deuh cawn le rian thiamnak sang ngai ngai ngieh a hau. Hi bantuk rian pawl cu suimilam in le zarh in hlawh an pek tawn i hramdomh rian tampi nak in hlawh a sang deuh, cun cheukhat thiamsang rian nak hmanh in hlawh a sang deuh.

U.S. ram ah nu he pa he rian an tuan ti i nu nih a caan ah an hruai tawn hna.

Atanglei biahalnak pawl hi ruat hna:

- Rian phun dangah tuan cu zeitindah na khansa?
- Zeibantuk rian pawl dah na caah ngah a fawi deuh lai? Zeibantuk rian pawl dah ngah a har deuh lai?
- Ralzaam tam deuh i a pakhatnak an rian cu hramdomh rian a si nak kong he pehtlai in zeitindah na khansa?
- Na rian cu a har tiah na ruah asiahcun mizeidah na chimh lai? Zeidah na tuah lai?

Mohammed cu U.S. a phanh tlawmpal ah rianlei ruahnak petu Claire he an i tong. Claire nih Mohammed cu innthianh rian sok a fial. Mohammed nih innthianh rian cu tuan a duh lo caah a sok duh lo. Thla thum a rauh hnuah Mohammed cu rian a hmuh khawh rih lo ruangah Claire a va ton. Innthianh rian cu mi an pek cang hna caah Claire nih rian dang a lawngmi ka theih sicun kan chimh te lai tiah Mohammed cu a leh. A voi khatnak a lawngmi rian tuan hi zeiruangahdah a biapit? Zeibantuk rian paoh tuan ding in timhcia si ding hi zeiruangahdah a biapit?

RIAN AH NU LE PA

U.S. ram ahcun nu he pa he rian an tuan. Nu pawl nih rian a cheu tluk cu thazaang an chuah i pa tluk in rian an tuan kho, cun a caan ahcun pa pawl zong an hruai tawn hna.

Khin Myint nih rian biahalnak (interview) a tuah mi cu a tlamtling ngai tiah a ruah, cun rian nih an rak chawnh i rian an pek tikah aa lawm ngai. Asinain a cung rianhruaitu (supervisor) cu nu a si lai tiah a ruahawk a hngal lo. Aluancia caan ah pa lawng he rian an rak tuanti tawn. Nang Khin Myint si law zeitindah na ruah? Khin Myint nih zeidah a tuah ding a si?

Nu le pa hmunkhat ah riantuanti nak kong cu ruat hmanh.

- Nan ram le na dornak ram ah nu le pa riantuanti cu a phung a si tawn ma?
- Nu le pa hmunkhat ah riantuanti nak kong cu zeitindah ka khansa lai tiah na ruah?
- Cu bantuk cu na caah mersan a har lai ma?
- Cu bantuk cu na caah mersan a har mi asiahcun mizeidah na chimh lai?

Aisha cu inn in a leng ah rian a tuan bal lo mi a si. Eidin dawr ah thilfun rian a tuan. Asinain nifatin pa dang dang he rian an tuanti tawn mi cu a siarem lo ngai. Nang Aisah si law zeitindah na tuah lai? Mah nupa sinak a khat lomi he riantuanti cu zeitindah na ruah?

RIAN AH NGAKCHIA

U.S. ram ah ngakchia kum 14 hrawng le upa deuh pawl cu caancheu rian an tuan kho men, nain an tuan caan suimilam zat le an tuan khawh mi rian phun pawl cu rikhih a si lai. U.S. ram i mino tampi cu sianginn tin hnu, zarhte/zarhpi le sianginn khar caan ah caancheu rian an tuan tawn.

U.S. ram ah na chungkhar chung in atanglei minung pawl hi rian tuan hna seh law zeidah a lawh hnga?

Chungkhar chungtel:	Amah hi rian tuan seh law chungkhar tuanvo zeitindah a thlen hnga?
Nangmah	
Na nupi/va	
Na fale	
Na nulepa	
Na unau	

Ngakchia zohkhenhnak nih nulepa, asiloah nufakhuasa a si mi hna rian an tuan tikah an fale an umh tawn.

A cachimtu saya nih Dinesh cu sianginn ca a thiam deuh nak hnga thaal ca cawnnak ah kai ding in a fial. Asinain Dinesh nih a chungkhar bawmh ding in thaal rian tuan a duh. Hi bantuk hi zeitindah na tawlrel lai? Nang Dinesh i nulepa si law zeidah na chimh lai? Dinesh caah zeidah tha deuh – rian maw asiloah sianginn ca thiam dah? Zeiruangah?

Zeibantuk mersannak pawl dah na mersan a hau lai?

- Na chungkhar chung in mizeidah hi thlennak pawl hi aa harh lai?
- Chungkhar rian cu zeitindah thlen a hauh lai?
- Holh le chawnhnak ah mizeidah tam deuh in zuum a hau lai? Zeitindah nan chungkhar nih hihi nan tlamtlinh lai?

NGAKCHIA ZOHKHENHNAK

America chungkhar tampi ah ngakchia te te an nulepa an pahnih in rian an tuan.

Hi nulepa hna nih rian an

tuan kar ah an fale zohkhenhtu minung an herh hna. Ngakchia zohkhenhnak pawl nih hin cu bantuk cu an tuan. Ngakchia zohkhenh man cu a lak in a si tawn lo. Pumpak pakhat cio nih an inn ah ngakchia zohkhenhnak an tlangtlak khawh.

Ubah le an pa Abdullah nih bawhte le kum 2 a si mi fa pahnih an ngeih hna. Ubah cu zaan ah chungkhar ngandamnak thathnemnak a pe mi caantling rian a tuan. Abdullah cu chun ah caancheu rian a tuan. Abdullah nih zaanlei tuanmi chanceu rian a tuan khawh chap. Cu rian a tuan a si ahcun an chungkhar caah tangka tam deuh an hmuh lai nain an fale nau umh (child care) man pek a hau ding a si. Ubah le Abdullah nih biachahnak an tuah tikah zeidah an ruah a herh? Nang zei ruahnak dah na pek lai?

Nan ram le na dornak ram ah ngakchia pawl cu aho nih dah an zohkhenh tawn hna cu kong cu zuk in suai asiloah tial.

Na fale asiloah na tule cu nan chungkhar a silomi midang nih zohkhenh hna seh law zeitindah na khansa lai? Cu bantuk hna cu:

	Mah lam i a thathnemnak cu zeidah a si?	A thathnem lonak pawl cu zeidah an si hnga?
Nan pawng ummi chungkhat		
Chun nau zohkhenhnak		
Inn nau zohkhenhnak		
Nan inn ah pakhat nih zohkhenhnak		
Kum 3 in a cung lei ngakchia caah mucu		

- Nangmah na duh mi ngakchia zohkhenhnak cu zeibantuk dah a si?
- Zeibantuk nau zohkhenhnak hi dah a man fawi bik lai?
- U.S. ram i riantuan na thawk tikah zeibantuk nau zohkhenhnak hi dah na caah a si kho bik ding lam a si lai?

Na hmunhma timh piaknak bu nih riantuannak lam an in kawl piak lai.

Rian sok biahlnak ah caan hman tein phak a biapi.

Rian sok tik biahlnak ah biahaltu cu a mit ah zoh, hmaipanh tein zoh law a kuttlai.

RIAN KAWL NINGCANG

Nan ram le na dornak ram ah mi nih zeitindah rian an kawl ti kha ruat.

- Khuazeihmun ah dah rian cu na kawl?
- Rian sok ning zeibantuk dot pawl dah na karhlan?

Rian kawl an bawm ding a tha bik mi cu nangmah le nangmah hi na si. Asinain a lam dang in an bawmtu ding adang zong an um ko:

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG LE RALZAAM RIAN KAWL

PIAKNAK. Hi zung pawl hi riantuantu pawl nih ralzaam tampi cu U.S. ram i a pakhatnak an rian kawl an bawmh hna. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu nih ruahnak an in pek mi cu ngai hna. Ralzaam pawl rian kawl bawmh ah hmuhtonnak a ngei mi an si.

- CHUNGKHAT LE HAWIKOM.** Na hawikom le na chungkhat hna cu an riantuannak kampani le an tuannak pawngkam kampani dangah rian a lawng mi a um a si cun rak ka chim uh tiah hal hna.

THAWNGPANGCA, MAIVAN, LE MIPI RIAN KAWL PIAKNAK.

Kampani tampi nih rian lawng an ngeih mi cu thawngpangca le maivan in thawng an thanh tawn.

Cheukhat kampani pawl cu mipi rian kawl piaknak sinin mi cu rian an pek tawn hna. Rian kawl piaknak nih tangka an in hal i rian kan i hmuh piak lai tiah bia an kamh mi cu i ralring.

Aluancia caan i rian na kawl tikah cahmai 168 in rian kawl ningcang na hman mi cu kulh hna.

Atanglei biahalnak pawl hi ruat hna:

- U.S. ram i rian kawl na harh tikah mizei sinah bawmh hal ding cu na siarem?
- Mah minung sinah bawmh hal cu zeiruangahdah na siarem?
- Hmailei bawmh hal ding caah tah mizeidah na hal lai?

Alberto nih casual in thawng an zamhmi rian tuan a duhmi a hmuh. A kes tlaitu sinah thawngzamhca cu a rak put, i a kes tlaitu nih rian soknak ding ca tial a bawmh. Zaan tlawmpal hnu zaanriah hrawm lio ah Alberto nih cu rian kong cu a hawipa sinah a chimh. Alberto a hawi nih cuka rian ah ka theihmi a tuanmi a um tiah a ti, i cu pa nih cun Alberto caah biatha pawl a chim piak. Alberto nih rian a hmuh nak ding caah zeitindah amah le mah aa bawmh? Rian na hmuh nak hnga ding caah zeipawldah tuah na timh ve? Rian na hmuh nak hnga ding caah ahodah bawmh hal ding in na siarem mi a um?

RIAN SOK BIAHALNAK AH HLAWHTLINNAK LAM

Rian sok biahalnak ah kampani minung nih rian kong cu an chimh lai. An kampani ah riantuantu tha na si lai le si lai lo theih nak ding caah a luancia na riantuan hmuhtonnak kong cu an hal lai i bia an ruah lai. Rian sok biahalnak hi a biapi tuk. An lung na tlinh hna asiahcun rian ngah nak ding a lam tam deuh. Atanglei pawl hi an lungtlinh khawh nak caah na tuah khawh mi pawl an si:

- CAANHMAN TEIN PHANH.** America miphun hna caah caan hi a biapi tuk. Rian sok biahalnak ah na hnut asiahcun rianhruaitu nih riantuan tikah nifatin na hnu lai tiah a ruah lai.
- THIANG TEIN LE RIAN HE AA TLAK MI THILPUAN I HRUK.** Na rian ruahnak petu nih zeibantuk thilpuan hrukeih ding cu an chimh khawh lai.
- RIAN SOKNAK BIAHALTU CU A MIT IN ZOH, PANH TEIN A KUTTLAI.** America miphun pawl nih mit in zoh hi lungthiannak a langhter tiah an zumh, cun hmaipanh le kutlaih nih mah le mah zumhnak ngeih le rian ah thinlungput tha ngeih nak a langhter tiah an zumh fawn.

Rian pakhat pek hlan ah rian biahalnak tam nawn kal hi a phung a si.

- RIAN AH ZEIDAH NA TUAH DING A SI TIMI BIAHAL.** Hi nihhin riantuan na duh nak cu a langhter.
- MIRANG HOLH TLAWMPAL NA THIAM AHCUN CHIM.** Mirangholh tlawmte lawng na thiam zongah na holh asiahcun mah le mah zumhnak na ngei tikha a langhter. Hi nihhin Mirangca cawn na duh nak kha a langhter i rian tha deuh ngah nak ding a lam tam deuh.
- ZAANGDAM TEIN UM.** Mizeipaoh rian sok biahalnak ah an thingphang cio ko. Nangmah lawng na si lo tikha philh hlah.

Na hawihe cinh uh:

- Nan mit in pakhat le pakhat i zoh uh.
- Nan mithmai panh uh.
- Nan kut i tlai uh.
- Mirangholh in tlawmpal chim uh (“Hello” tibantuk a si zongah)
- Zaangdam tein um uh.

Na hawihe rianngaitu nih biahal mi leh ningcang cawng uh, cu bantuk hna cu:

- Nangmah kong na ka chim kho lai ma?
- Mah rian hi zeiruangahdah tuan na duh?
- A hlan zeibantuk hmuhtonak nih dah mah rian ahhin an bawmh lai?
- Zeitik ah dah riantuan na thawk khawh lai?

Atu cu biahal ningcang cinh cang uh, cu bantuk hna cu:

- Mah rian hi caantling rian ma si caancheu rian dah?
- Zei caan ah dah riantuan thawk a si?
- Zeibantuk rian dah ka tuan lai?
- Ahodah ka rianhruaitu a si lai?
- Rian na pek mi nih zeitikahdah riantuan a thawk lai?

Rian pakhat na ngah hlan ah rian sok biahalnak tam nawn na kal a hau men lai. U.S. ram i rian kawltu pawl caah hihi a phung a si ko. A voikhatnak rian sok biahalnak ah rian an in pek lo sicun na thachia men lai, nain na lungsau ko. Thazaang pek na herh asiahcun an chungkhar le na rian ruahnak petu sinah hal hna.

A thatnak leiin cohlang! Na chungkhar le rian ruahnak petu sinah thazaang la.

Ganga cu a rian biahalnak kal ding in ti aa kholh i thil thieng aa hruk. Mirang holh a thiam chunte a hman, rianhruaitu kut a tlaih i a mit in a zoh. Ganga nih biahalnak a tuah mi cu a tlamtling ngai tiah a ruah ko nain an chawn than ti lo. Zeiruangahdah a si hnga tiah na ruah? Ganga nih zeitindah a khansa hnga? Rian na kawl lio ah na lungthawn nak ding caah zeidah na tuah lai?

A THA MI NA SANTLAIHNAK

*Riangeitu tampi nih rian sok biahlnak ah a tha mi santlaihna
kong pawl an hal tawn hna. Atanglei hi riantuannak kong he
a pehtlai mi minung pakhat i a tha mi santlaihna pawl an si.
Santlaihna na ngeih mi chung in a cung bik pathum in thim hna.*

Hakha Chin in	Santlaihna	Mah hi na caah a sullam zaidah a si tikah zuk in suai asiloah tial hna.
	Honest	
	Dependable	
	Flexible	
	Hard worker	
	Good work ethic	
	Cooperative	
	Motivated	

Hakha Chin in	Santlaihna	Mah hi na caah a sullam zaidah a si tikah zuk in suai asiloah tial hna.
	Fast learner	
	Reliable	
	Positive attitude	
	Good listener	
	Punctual	

Hmailei na rian sok biahalnak caah na ngeih mi santlaihna pawl cu Mirangholh in chim cu na hawihe cinh uh.

Na rian ah a tlawm bik thla 6 tel cu tuan ding a si.

Rian na ngah khawh hlan i rian na kawl lio ah thinlung thawwnak ding caah a tha mi thil zei pawl dah na tuah khawh. Atanglei thil cheukhat pawl chungin nangmah na lung an damtertu ding pawl cu kulh hna.

Miphun puai pawl ah kal

Cawlcanghnak

Na fale sianginn ah i teltum

Na ngeih tawn mi hla ngeih

Na mirangholh cinh

Rian thiamnak cawwnak kai

Nan biaknak le na bu thlarau lei hruaitu he biaruah

Na ruahnak kong pawl cu na hawikom le na chungkhar chim hna

Nan khuachungah zaanghleicawi

Rian na kawl lio i thinlung thawn nak ding caah adang a tha mi thil zaidah na tuah lai?

RIANTUANNAK TUANBIA

Atu lio na rian le aluancia caan ah na rak tuan mi rian kong cu ruat hmanh.

- Inn ah ma na tuan, asiloah a lengah dah?
- Zeibantuk rian dah na tlaih?
- Na tlaih mi rian caah zeibantuk thiamnak dah a herh? Inn i na rian caah zeibantuk thiamnak dah na herh?

Atanglei ahhin aluacia caan na riantuan hmuhtonak i na tlamtlinh mi pawl kong cu zuk in suai hna asiloah tial hna.

Poe Hser cu hotel rian a sok hnu ah biahalnak tuah ding in an auh. Inn in a leng ah rian a tuan bal lo nain a chungkhar caah thil a suk le inn a thianh nak kong tha tein a chim khawh. Zarh khat a rauh hnu ah Poe Hser cu rian an pek. Poe Hser cu a luancia caan a hmuhtonmi nih zeitindah rian hmuh ding a bawmh? Thiamnak na ngeihmi cheukhat nih zeitindah an bawmh khawh ve lai?

U.S. ramchung i riantuan tuanbia caah a pakhatnak na rian hi a biapi mi dot khatnak a si lai. A pakhatnak na rian cu tuan na duh lo mi rian a si zongah a tlawmbik thla 6 tel cu tuan khawh i zuam. Hmailei na riangeitu pawl nih rian an in pek hlan ah cu rian i na tuan mi pawl cu an zoh lai.

Masood le Ali cu rian a khatmi an sok ti. A luancia kum ah Masood nih rian pakhat lawng a tuan lio ah Ali cu rian phun li a tuan cang. Rian ngeitu nih ahodah rian a pek lai tiah na ruah? Zeiruangah? Rian hmunkhat lawng ah tuan nih mi pakhat kong hi zeitindah a langhter?

Mirang holh thiam deuh hi rian tha deuh le lahkah sang deuh ngah nak ding a lam pakhat a si.

Pakhat khat na fian lo asiahcun hal colh.

RIAN TINHMI

Nangmah caah rian tinhmi na ngeih ve ding a si i cu rian tuan khawh nak ding caah zeidah tuah a hau lai tikha theih khawh i zuam.

Rian na tinhmi kong cu ruat hmanh. Atanglei a kulh pawl ahhin rian na tinhmi pawl cu zuk in suai hna asiloah tial hna. Atak tak in tuah khawh i zuam!

**Thla
1 nak na rian
tinhmi:**

**Thla
6 nak na rian
tinhmi:**

**Kum
1 nak na rian
tinhmi:**

**Kum
5 nak na rian
tinhmi:**

Rian tha deuh le hlawh sang deuh kai khawh nak ding caah Mirangholh na thiam deuh le thiamnak thar na cawn a hau. Nan ram ah thiamsang rian na rak tuan asiahcun U.S. ram ah cu bantuk hmun ahcun na tuan kho men lai, nain cawnnak kai chap i lehlmah na ngeih hmasa a hau. Na tinhmi ngah khawh nak ding cu caan a rau lai cucaah na lungsau a hau. Mah vialte chung in U.S. ram cu aa zuam mi pawl caah caantha hmuhnak ram a si tikha i cinken zungzal.

U.S. ram thla 8 leng um hnu ah Arzu nih a riantuan tinhmi kong a ruat than. Aa timh ning in thil an can lo tikah a lungrawk ngai. Nang Arzu si law zeitindah na khansa hnga? Zeidah na tuah lai? U.S. ram i a hmuhtonmi kong he pehtlai in Arzu cu zeitindah thinlung thawng in a um khawh lai?

HLAWH, SUIMILAM LE THATHNEMNAK

Rian an in pek tikah riangeitu nih hlawh, riantuan caan suimilam le thathnemnak kong pawl an in chimh lai. Atanglei hi an in chimh hnga ding cheukhat an si:

- Zeizatdah hlawh pek a si lai.
- Suimilam hlawh ma asiloah a kum hlawh in dah hlawh pek na si lai.
- Zeitik caan ah dah hlawh pek na si lai.
- Zarhkhat ah suimilam zeizat chung dah na tuan lai.
- Riantuan caan pawl cu zeitindah an si lai.
- Zeibantuk thathnemnak pawl dah a um lai.

Na fian lomi a um asiahcun hal hna.

Rian i a herh mi le dikthlir konglam pawl hal ningcang cu na hawihe cinh uh, cu pawl cu:

- Mah rian hi zarhkhat ah suimilam zeizat chung dah tuan a si lai?
- Suimilam zeizat in dah riantuan thawk a si lai?
- Zeitik caan ah dah hlawh pek ka si lai?
- Zeibantuk thathnemnak pawl dah a um?

Nangmah tein biahalnak pawl rak chuahpi chap!

Caan hman tein hlawh pek na si lai, hlawh pek caan cu zarh khat ah voikhat, zarh 2 ah voikhat, asiloah thla khat voi khat tiin a si lai. Hlawh peknak catlap asiloah cazin tial in pek na si lai. Hlawh peknak catlap cu nangmah fim awk caah a si. Phaisa na chuah tik le na rawn tikah ah i fim.

U.S. ram ah ngunkhuai pek hi a biapi.

Rian tuan lio ah chungkhar, hawikom le riantuanti hawi he biaruah le pumpak kong ah phone chawnh hrial.

Rian thar na ngah hlan ah na rian in chuak hlah.

PHAISA FANG IN HLAWH A PEMI RIAN

Phaisa fang caah riantuan i cozah sinah ngunkhuai na pek lo asiahcun U.S. ram ah upadi a ralkah mi a si. Na rianngaitu nih phaisa fang in hlawh an pek i hlawh mi zapi, ngunkhuai zuh mi, le zuh dih hnu

hlawh a langhter mi hlawh peknak catlap in an pek lo asiahcun nangmah he na rianngaitu he upadi nan zulh lo a si. Upadi na zulh lo asiahcun phaisa liam asiloah thong na tla kho.

Claudia nih inn thianh rian a hmuh. A tuanmi cu phaisa fang in an pek, i a caan ah phaisa fang cohlanman (tip) zong a ngah tawn. Ngunkhuai pek nak kong he pehtlai in Claudia cu zeidah na chimh khawh? Zeiruangahdah ngunkhuai a pek ding a si?

Ngunkhuai kong he pehtlai in atanglei biahalnak pawl hi ruat hna:

- U.S. ram ah ngunkhuai pek cu zeiruangahdah a biapit?
- Ngunkhuai na pek lo asiahcun zeidah na cang kho?

RIAN AH HLAWHTLINNAK LAM

- RIAN AH CAAN HMAN.** Rianngaitu pawl nih riantuanti pawl caan hman tein an tuan ding cu an i ruahchan, cun caan hman tein na tuan zungzal asiahcun an lung tha tuk in na tlinh hna lai. Rian na hnut asiahcun na hlawh an in zuh lai. Rian tu le tu na hnut asiahcun na rian na sung lai.
- NA ZAWT TUK LAWNGAH DAM LO KHUNH HAL.** Cun na chungkhar chungtel (nupi/va siloah ngakchia) an dam lo i siibawi sin kalpi a hauh asiahcun khunh na lak a hau lai. Mah hi a can asiahcun na rianhruaitu cu hlankan tein theih ter.

RIAN NA TUAN KHAWH LO DING ASIAHCUN CHAWN HNA. Zeiruang paoh ah rian na hnut ding le na bau ding asiahcun na rianhruaitu cu chawn zungzal. Mi ton ding ni le caan khiah mi na ngeih asiahcun hlankan tein na rianhruaitu cu chim law rian bau asiloah hnut ding nawlonhnak hal hna.

HAWI KOMHNUAM MI SI. Chuncaw ei caan le dinh caan pawl hi riantuanti pawl he theihhngalhnak tuah ding caan tha a si. Riantuannak hmun ah biaruah tawn mi pawl cu khuacaan, zarhte/zarhpi cawlcanghnak, rawl le lentecelhnak kong pawl an si. Na riantuanti pawl he na nunphung kong chimh nak caan tampi na ngei ve lai, a bik in nunphung zungkhaw caan pawl ahhin chimh caan tampi na ngei lai.

RIAN TLAMTLINH MI SI. Riantuan lio caan ah chungkhar, hawikom, le riantuanti pawl he pumpak kong biaruah le fon chawnh cu hrial hna.

BIAHAL. Pakhat khat na fian lo asiahcun hal colh hna. Rian tha deuh in na tuan lai i cawn le thancho na zuam caah na riangeitu nih an upat lai.

RIAN THAR CAWN LE NA SI KHAWH CAAN PAOH AH TUANVO LA. Tuanvo tam deuh in lak duhnak na langhter khawh asiahcun rian tha deuh ah na kai kho lai.

NA PHUAK HLAN IN THEIH TER HNA. Rian dang tuan ding in rian na chuah tak tikah zarh hnih hlankan tein na riangeitu thing cu theihter. Rian thar na ngah hlan in zeitikhmanhah na rian in i phuak hlah.

Rian hlawhtlinnak ding a lam pawl chung in a hlan na hmuhtonnak he aa dang mi cu kulh hna.

Atanglei biahalnak pawl hi ruat hna:

- Zeibantuk a lam hi dah na caah zulh a fawi lai?
- Zeibantuk a lam hi dah na caah zulh a har lai?
- Rian i na hlawhtlin khawh nak ding caah zeidah tuah na zuam lai?

Sanaa cu a rian thar ah a zuam ngai ko nain a caan ah zeidah ka tuah ding a si ti a hngal tawn lo. Sanaa nih Mirang holh tampi a thei lo, cucaah a rianhruaitu sinah a tuan ding a theih lomi cu a chim lo. Sanaa nih a rian cu zeitindah tha deuh in aa fian khawh lai? Nang Sanaa si law mah hi bantu ahhin zeitindah na tlangtlak lai?

Rian a himnak le ngandamnak he a tlakmi pawngkam ah tuan ding covo na ngei.

Boris cu U.S. ram a phak hnu thla tlawmpal ah riantuan a thawk. Mirang holh tampi a thiam lo nain a felmi le hawikomh a thiammi a si tikah a riantuanti hawi le a rian hruaitu nih a duh ngai. Thla 16 hnu ah, Boris nih ahohmanh chimh loin a hmasa a rian cu a chuah tak i rian dang a sok. Rian thar a sok mi cu a hmuh lo tikah a khuaruahhar ngai. Ahnu ah a theih than mi cu a hmasa a rianngaitu nih dirhkamhna tha rak pek lo caah a si. Boris nih zeidah tuah a palh? Boris nih adang deuh in zeitindah a rak tuah khawh?

RIAN HMUN COVO

Ralzaam dirhmun in America rammi hna he aa khat tein rian hmun covo na ngei ve. Na rianngaitu nih ralzaam dirhmun na si ruangah an thleidan ding a si lo, cun na kum, pum tlamtlin lo, nupi/va ngeih le ngeih lo, miphun asiloah ramdang mi, phun, biaknak, nu/pa asiloah nu/pa sinak lawh lo ruangah rian pek lo le rian kaiter lo khawh a si lo. Asinain cheukhat rian cu U.S. rammi pawl ca lawngah on a si.

Rian upadi nih rian hmun humhim lonak in riantuantu pawl a kilven hna. Rianngaitu nih rianhmun cu a himnak le ngandamnak caah a tha mi hmun a si ding in an tlangtlak ding a si. Rian upadi nih rian hmun nupa sualpi duhnak lungput in hnahnawh pek ziaza pawl in riantuantu pawl cu a kilven fawn hna. Nupa sualpi duhnak lungput in hnahnawh pek cu sualpi duhnak lungput in mi sivang le siarem lo in a umter mi zeibantuk ziaza paoh hi an si.

Sangita a rianngaitu cu mitha, mi bawmhchanh a hmanhmi le hawikomh a duh ngaimi pa a si. Asinain a caan ah a rianngaitu nih Sangita cu a chawnh tikah a liang in a tlaih tawn. Cu nih cun Sangita cu a siarem ter lo ngai. Zeidah a poi mi si? Sangita nih zeidah a tuah ding a si?

Rian hmun i U.S covo pawl kong cu ruat hmanh.

- Cu covo pawl cu aluancia caan na hmuhtonnak he zeitindah aa lawh?
- Cu covo pawl cu aluancia caan na hmuhtonnak he zeitindah aa dan?
- Cu dannak pawl cu zeitindah na ziak khawh lai?

BIATLANG KOMH*

*A hman ma a palh dah? U.S. ram thialnak kong zeitlukdah na theih tiah na ruah?
Atanglei catlang pawl in na theihhngalhnak pawl cu i san. Hi catlang pawl hi rel hna
law a hman tiah na ruah ahcun **A Hman** cu kulh law a palh tiah na ruah asiahcun **A
Palh** cu kulh.*

1. A pakhatnak na rian ngah ding cu ni tlawmpal in thla tampi tiang a rau kho.	A hman	A palh
2. A cozah asiloah na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih rian an in kawl piak hrim ding a si.	A hman	A palh
3. Mirangca cawn nih rian ngah nak ding an bawmh lai i rian ngah ding caantha tam deuh a karhter lai.	A hman	A palh
4. Ralzaam tampi cu hramdomh rian in riantuan an i thawk.	A hman	A palh
5. U.S. rian hmun ahcun nu nih pa hi an hruai tawn hna.	A hman	A palh
6. Rian sok biahalnak ah na hnut asiahcun rianngaitu nih rian an pe lai lo, zeiruangah ticun rian zongah na hnu lai tiah a ruah lai.	A hman	A palh
7. Rian kawl ding in a bawm kho tu bik cu nangmah le nangmah hi na si.	A hman	A palh
8. Ralzaam nih U.S. cozah sinah hlawh mi ngunkhuai an pek a hau lo.	A hman	A palh

* A phi hman cu cahmai 222 nak Betchapmi A ah a um lai.

Cawnnak Hleithumnak MIRANGCA CAWNNAK

Holhthar cawn cu caan a rau i tampi i zuam a hau.
America miphun pawl nih thil thar cawn dingah mi
pakhat hi a no tuk le a upa tuk ti a um lo tiah an zumh.
Mirangca cawn nih rian ngah nak ding an bawmh lai,
rian ah na hlawhtling lai, America miphun pawl he nan
i chawn kho lai, i U.S. ram na nunthar ah rang deuh in
na mersan khawh lai.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Mirangca cawn a biapitnak
- » Mirangca cawn ningcang
- » Holhthar cawn cu zeitindah caan a rauh i zuam a hauh

**Mirang holh cawn nih rian ngah ding
le U.S. ram i na nun thar ah rang deuh
in mersan an bawmh lai.**

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S ram i Mirangca cawnnak kong ceikhkan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>Zaangfah tein chim than.</i>	Please say that again.	<i>Zaangfah tein chim than. A voikhatnak kha ka fiang lo.</i>
	Can you repeat that?	
	What does _____ mean?	
	Can you speak more slowly?	
	I don't speak English.	
	I don't understand...	
	Can you understand me?	

Holh cawn duhnak na lungput a thawn ahcun Mirang holh rang deuh in na thiam lai.

Midang he bia i chawnh khawh santlaih nak kong cu ruat hmanh.

Ze i holh dah na hman? Atang ahhin tial hmanh:

Nan ram le na dornak ram ah mah holh hi khuazeiah na hman lai tikha na hawihe i ceih uh. Na hman nak ding pawl cu inn ah, bazaar ah, ka khat khat bus citnak ah, tbk pawl aa tel lai.

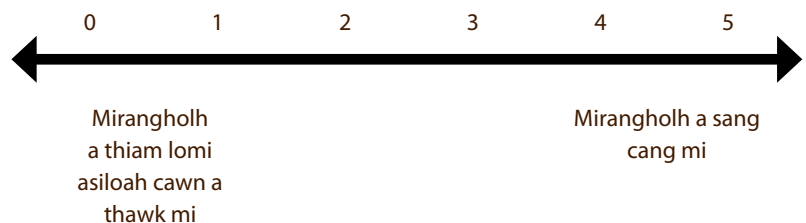

Atanglei biahalnak pawl hi ruat hna:

- Atu na hman mi holh hi zeitindah na rak cawn?
- Nangmah holh a hmang lomi midang he zeitindah nan i chawnh lai? Tahchunhnak ah, Mirangholh na thiam hlan ah America mipfun pawl he zeitindah nan i chawnh lai?
- Atu hi Mirangholh zeitlukdah na thiam cang?

Atanglei catlang ahhin Mirangholh na thiam mi cu a rikhiah tuah. 0 cu Mirang ca cawn a thawk mi (asiloah Mirangholh a thiam lomi), le 5 cu Mirangca a sang mi a cawng cang mi.

MIRANGCA CUAITHLAINAK

Mirangca cawnnak na kai hlan ah Mirangholh na thiam lo zongah na thingphang hlah. Cawnnak thawk hlan ah cuaithlainak an in tuahter lai. Cuaithlainak cu sannak bantu khi a si. Mirangca cawnnak nih a thawk kaa in a sang cang mi tiin a niamsan phun phun an ngei, i cuaithlainak nih zeitluk niamsang na si kha a langhter lai. Mah cuaithlainak cu biaruhnak asiloah catial sannak a si kho men.

Mirangca cawnnak cu an chimh mi Mirangca a phun cio in aa dang. A cheukhat cawnnak nih a fawimi, a phanthar pawl nih an i chawhlehnak ah an hman hnga ding – dawr ah thil cawk ningcang, bus kalcan rel ningcang, le rian kawl ningcang pawl an chimh hna. Adang nih rian cheukhat ah hman a herh mi – tahchunhnak ah, hotel asiloah siizung te pawl i hman mi Mirangca an chimh hna. Sianghleiruun kai aa tim mi siangkchia pawl caah Mirangca cawnnak zong a um. Hi bantu cawnnak pawl cu carel le catial ah caan tam deuh an hman.

MIRANGCA CAWN A BIAPITNAK

U.S. ram a phak hramthawk ah Nadia nih siibawi a ton fatin holhlet a herh peng. Zarh khat chungah nu holhlet cu Nihnihni lawngah a um tikah a caah a har ngai. Atu kum 3 hnu ahcun, Nadia nih amah tein ton awk a ngeihmi ni le caan a tuah khawh i holhlet a herh ti lo. Zeitik ni paoh ah siibawi a ton khawh cang. Mirang holh cawn nih Nadia cu zeitindah a bawmh? Zeibantuk lam pawl in dah Mirang holh cu na cawn lai?

Holh thiam duhnak na lungput a thawn deuh paoh ah Mirangholh na thiam a rang deuh lai. Atanglei pawl hi Mirangca cawn abiapit nak aruang cheukhat an si:

- Rian ngah nak ding.
- Rian ah hlawhtlinnak ding.
- Na fale le na tule chim mi theih nak ding.
- Na fale cachimtu pawl he bia chawnh khawh nak ding.
- Zalon khawh nak ding: mipi umkalknak hman le nangmah le chungkhar caah thilcawk khawh nak ding.
- Na innpa chawnh khawh nak ding.
- TV, thawngca, le maivan in vawleicung ah zeidah a cang ti theih khawh nak ding.
- U.S. rammi sinak sannak ding, cuticun U.S. rammi na si kho lai.

**Mirang holh a cawng mi
le holh a thiam cang mi
hna sinah holh cawng.**

Naw Ku cu a riantuannak in Mirang holh a cawn nain an pa Soe Thu cu Mirang holh tlawmte lawng a thiam. An fale sianginn i nulepa-cachimtu tonnak ah an kalti tikah bia an chimmi cu Naw Ku nih Soe Thu cu a leh piak tawn. Cucu Naw Ku le Soe Thu caah aipuang ngai a si. Kum 2 hnu ah, Soe Thu cu Mirang holh a thiam deuh ngai cang i nulepa-cachimtu tonnak ah an pahnih in an holh kho cang. Mirang holh cawn nih Soe Thu cu zeitindah a bawmh? Zeibantuk a lam pawl in dah Soe Thu nih Mirang holh a cawn hnga?

U.S. ram ah Mirangca cawn cu zeiruangahdah thahnem santlai a si lai. Atanglei ahhin aruang cheukhat cu zuk in suai hna asiloah tial hna.

Bhampa cu kum upa Mirang holh thiam a harhmi pa a si. A fapa le an nu cu an pahnih in rian an tuan, cun a tule zong sianginn an kai dih tikah amah lawng a um tawn. Mirang holh a thiam deuh nak ding caah Bhampa nih zeitindah a tuah khawh?

MIRANGCA CAWN NINGCANG

Mirangca cawn ningcang a lam tampi an um. Atanglei hi tahchunhnaek cheukhat an si:

MIRANGHOLH CAWNNAK KAI (ESL asiloah Holh hnihnak caah Mirangca tiin an uah tawn). ESL cawnnak ah kum aa dang mi, fimthiamnak, le miphun aa dang mi nu le pa pawl hmunkhat ah an cawngti. ESL a thawkka mi ah siangakchia pawl nih an khuachung khuasak nak le rian hmun ah an herh mi pawl an cawng tawn. A sang deuh cawnnak ah siangakchia pawl nih Mirangca tialning, rel le catial hi biapi deuh in an cawn.

Faadumo cu Mirang holh cawn a thawk cang ko nain a riantuannak ah midang he chawnh a harh peng rih. Faadumo nih Mirang holh a cawn lio ah midang he zeitindah an i chawnh khawh lai?

ZAANGHLEICAWI CACHIMTU HE CAWN. Mah hi America miphun pawl nunphung le phungphai pawl cawnnak ding lam tha a si lai. Zaanghleicawi pawl he pehtlahi ding in na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung cu hal hna.

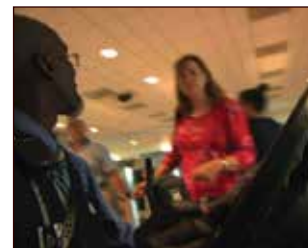
MIRANG VIDEO ZOH, tv piah mi, asiloah Mirangholh in radio thlah mi pawl ngai.

MIDANG HE MIRANGHOLH CINH. Mirangholh a cawng lio mi le a thiam cang mi pawl sinah cinh.

MIRANGCA TAR REL. Mirangca cu na pawngkam ah a um di: rawl bawm ah, lam catar ah, thawngzamhnaek ah, bus ah, ca chuah ah le thawngca pawl ah an um ko.

RIAN AH MIRANGHOLH CAWN. Rian na ngah tikah cu rian caah santlai mi Mirang biafang pawl le chim ningcang pawl na cawn lai. Mirangholh a thiam mi riantuanti na ngei lai i Mirangholh a hman mi mileng asiloah thilcaw pawl zong na ngei kho mi a si. Anmah he bia i chawnh nih na Mirangholh a thanchoter lai.

**U.S. ram ah vawlei cung
ram kip in miphun kip
Mirang ca an cawngti.**

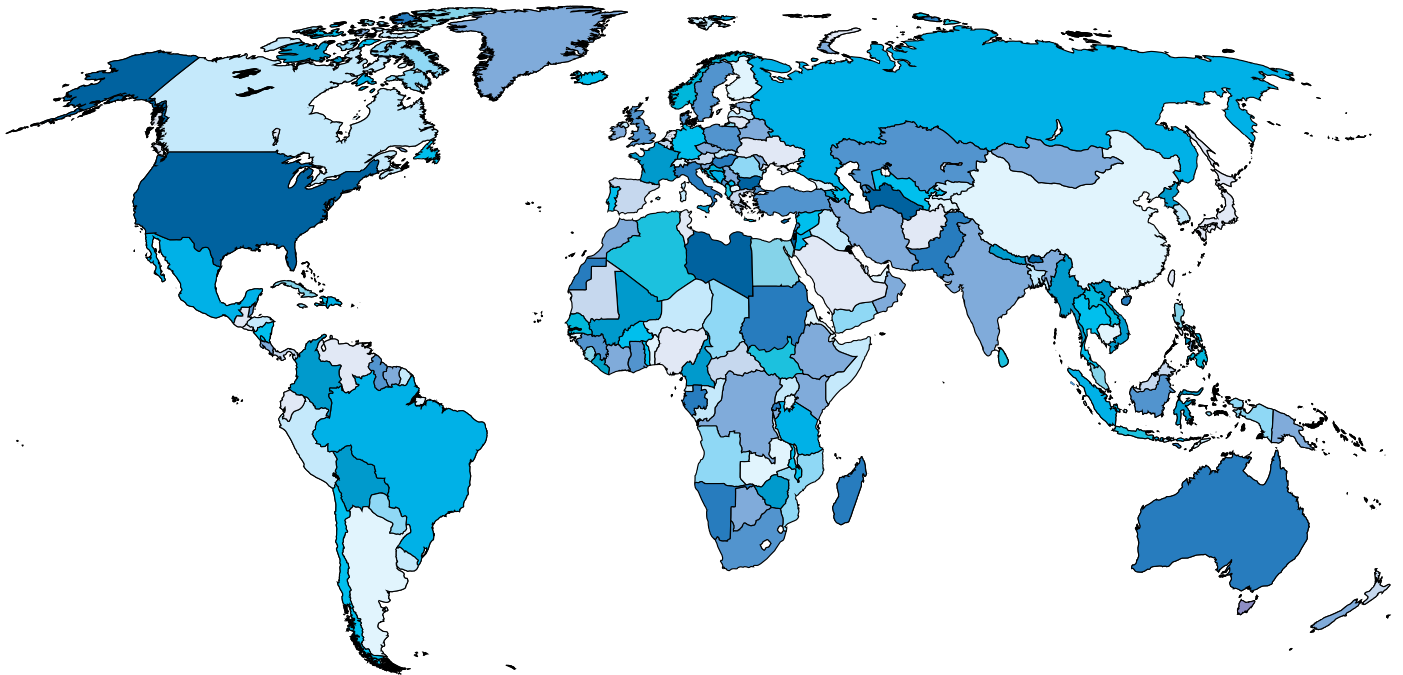
**Mirang ca a cawng mi
siangngakchia hna cu a
ratnak a dang cio ko nain
an duh mi cu aa khat dih,
cucu Mirang ca cawn a si.**

ESL CAWNNAK AH MIPHUN TLINNAK

Na ESL cawnnak ah nangmah he a cawng timi nu le pa pawl cu vawleicung ram kip in a ra mi an si kha na hmuh lai. Nangmah he nunphung aa khat lomi le holh dang a hmang mi pawl he i ton cu a nuam ngai lai.

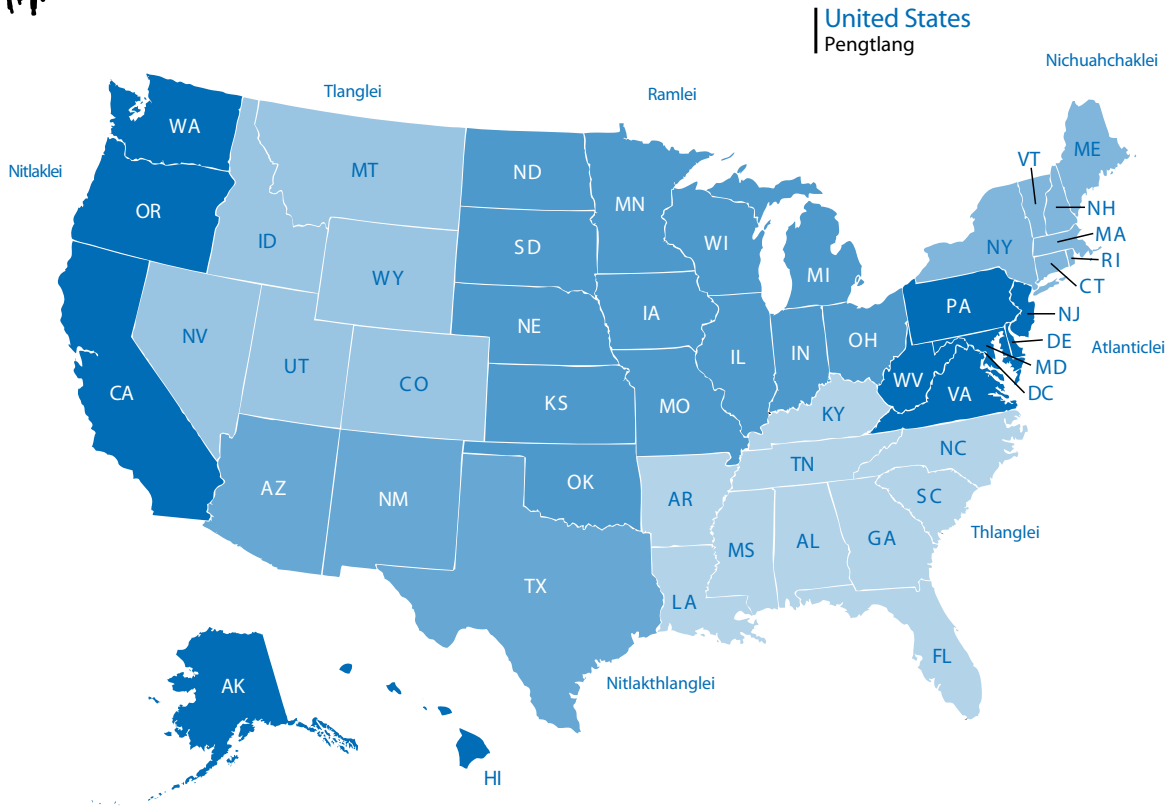

Atanglei vawleicung zuk hi zoh hmanh. Nan ram cu kulh.

U.S. ram i na phak nak ding hmun cu kulh.

Atanglei biahalnak pawl cu ruat hna:

- Na khuathar i mipeem pawl khuazei ram in dah an rat cio hnga tiah na ruah?
- Nan cawnnak i midang kong zeibantuk pawl dah cawn na duh lai?

Mah mipun tlinnak hi cachimtu le adang siangngakchia caah harnak a si kho. Siangngakchia phun phun nih fimthiamnank phun dang cio an rak ngeih lai i Mirangholh cawn duhnak tinhmi dang an ngei kho men. Cheukhat siangngakchia cu sianghleiruun kainak ding caah Mirangca cawn aa tim mi mino pawl an si lai, cun adang cu anmah tein dawr ah thilcawkhawh ding le siibawi sin kal khawh dingah Mirangca a rak cawng mi tar pawl an si kho men. Cheukhat siangngakchia cu caantling rian a tuan i rian ah Mirangholh thiam deuh aa zuam mi le an fale cachimtu he i chawnh khawh nak ding caah a rak cawng mi upa pawl an si lai. Asinain an ratnak cu zeibantuk hmanh si ko sehlah siangngakchia nih an duh mi cu aa khat dih, cu cu Mirangca cawn hi a si.

Priscilla cu Mirang holh cawn ding in a nikhatnak ni aa thawh ah miphundang tam tuk a hmuh hna tika a khuaruahhar. Miphundang tampi he aa cawh bal lo mi a si. Nang Priscilla si law zeitindah na ruah hnga? Priscilla nih cacawn pah in a cacawngti hawi sinin an i dannak zeipawldah a hmuh hnga tia na ruah? Nang Priscilla cacawnnak ah cawng ve law na siarem ding in zeidah na tuah lai?

A nikhatnak na Mirangca cawnnak kong cu ruat hmanh. Mah tluk miphung aa dang mi hna sinahcun zeitindah mah le mah theihternak na tuah lai? Mah tihin na chim lai:

I come from _____.
_____ in ka ra.

SUDAN

I speak _____.
_____ holh ka hman.

ARABIC

My family has _____ members.
Ka chungkhar cu minung _____ kan si.

8

I have been in the United States since _____.
U.S. ram ah _____ thla in ka rak um cang.

JUNE

I would like to learn about _____.
_____ cawn ka duh.

BUYING FOOD IN THE UNITED STATES AND TAKING THE BUS

MIRANGHOLH HMANNNAK

Zeitikkaan ah dah Mirangholh na hman, khuazei ah Mirangholh na hman, zaidah na rak chim, le zeitindah a tlamtlin timi kong pawl cu tial hna. Na hlawhtling ma? Na harh mi a um ma? A hmasa pahnih cu tahchunhna ah kan in tuah piak cang.

Ni; caan	Hmun/sining	Zeidah ka rak chim	A phichuak
<i>Nikhatni, March 19, 2012, suimilam 4:30 p.m.</i>	<i>Ka fapa kanan cachimtu he kan i chawn.</i>	<i>A si, March 20 ni, Nihnihni, suimilam 4:15 p.m. ah sianginn tonnak ah ka ra kho lai.</i>	<i>Cachimtu nih 4:50 p.m. Ka hngah a hau lai. A poi lo tiin ka chim tiah a ruah.</i>
<i>Nihnihni, March 20, Suimilam 3:30 p.m.</i>	<i>Bus kal caan ka rel</i>	<i>Suimilam 3:05 p.m. ah bus sianginn lei a kal i suimilam 3:59 p.m. ah a phak than ka hmuh</i>	<i>Bus ka cit i sianginn ah caan hman tein ka phan</i>

Holh thar cawn cu caan a rau, pakhat cio nih an thiam caan aa dang cio.

Nifatin caan zeimawzat Mirang holh in holh asiloah ngai tawn.

HOLHTHAR CAWN CU CAAN A RAU

A hramthawk ahcun Mirangholh cawn cu na harh lai i na aipuang lai. Mah tiin khansa cu a phung a si ko. Minung pakhat cio nih thil an thiam caan le an cawn ningcang aa dang cio. Mi cheukhat nih midang nak in rang deuh in an thiam. Adang minung hna nih ngeihnak in le relnak in an thiam. Mi cheukhat cu an holh hlan ah tlawmpal hngah an duh. Adang nih an thiam mi biafang le catlang pawl chim colh an duh. Asinain mi zapi caah holhthar cawn cu caan a rau i thazaang chuah a hau.

Mirang ca cawn hi a har i a caan rau kho, nain cinh peng ko!

Mirangholh na cawn lai ningcang cheukhat cu ruat hmanh. Mah cucu na hawihe i chim uh.

Holhthar cawn a tawhfung cu nifatin cinh hi a si. Nikhat minit 10 te lawng radio na ngeih le tv na zoh hmanh hi santlai tuk. Caan a rauh tik le na cinh lengmang tikah Mirangholh in chim cu na siarem deuh thluahmah ko lai.

Reza cu U.S ram a phak hramthawk in Mirang ca cawnnak ah aa ap colh. Cacawnni cu Nihnihni le Nilini zaanlei fatin a si. A cawnmi cu a tlamtling i Mirang holh zong tampi aa chap. Cun Reza cu rian an pek. Riantuan caan cu Nikhatni in Zarhteni tiang zaanlei sumilam 4 in zaantim tiang tuan ding a si. Zeidah a poi mi a si? Reza nih zeidah a tuah ding a si tiah na ruah?

Mirangholh cawn kong he na aipuan asiahcun a tha lei in holh cawn khawh nak ding a lam cheukhat cu zeidah an si? Atanglei chung in na tuah men ding pawl cu kulh hna.

- Mirangholh a hmang mi pawl he mirangholh cinh.
- Mirangholh in thlah mi tv zoh le radio ngeih.
- Mirangca cawnnak kai.
- Nan khuachung minung hna he cinh.
- Nan holh cawn duh mi Mirangholh a hmang mi sinah cinh.
- Zarhfatin ca a tak a si mi tinhnak i chiah.
- Na thiam mi biafang thar pawl cu i tial hna.
- Na pawngkam, lam cung catar, bus cungah, dawr thlalang cungah na hmuh mi Mirangca pawl cu rel hna.

Mirangholh cawnnak ah mah le mah zumhnak an pe kho tu adang zeidah an um?

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hi kaa hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih ze holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirangholh a si.*

1. Mirangholh cawn cu a rang i a fawi.
 - a. A hman.
 - b. A palh.
2. Mirangholh cawn cu zeiruangahdah a biapit tuk?
 - a. Rian ngah nak ding caah.
 - b. U.S. rammi sinak sannak awn nak ding caah.
 - c. Zolon nak le mah tein i hngatchan khawh nak ding caah.
 - d. Na fale le na tule nih Mirangholh in an chim tikah theih khawh nak ding caah.
 - e. Acung a zapi tein.

* A phi hman cu cahmai 222 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. Mirangholh cawn ningcang tawhfung cu zarhkhat ah voihnih voithum hrawng cinh lengmang hi a si.
 - a. A hman.
 - b. A palh.
4. Atanglei zeibantuk hi dah Mirang holh cawn nak ding a lam cheukhat an si?
 - a. Mirangca cawnnak kai.
 - b. Mirang video le tv piah mi pawl zoh.
 - c. Mirangholh a cawng ve mi ralzaam dang pawl he cinh.
 - d. Acung a zapi tein.
5. Caan a rauh le na cinh lengmang tikah Mirangholh in biachawnh cu na siaremh deuh thluahmah ko lai.
 - a. A si, ka siarem lai.
 - b. A si lo, ka siarem lai lo.

Cawnnak Hleilinak FIMTHIAMNAK

U.S. ram ah mi ngandam le mi ngandam lo, nu le pa, phun, biaknak, nu le pa dannak, asiloah mirum le misifak zeibantuk hmanh an si zongah fimthiamnak cu mizapi caah a si. Amreica miphun tam deuh nih fimthiamnak cu rian tha deuh ngah nak ding le nun khuasak thancho nak ding a lam a si tiah an hmuh.

Atu cawnnak nih a langhter mi cu

- » Ngakchia fimthiamnak
- » Upa fimthiamnak

BIAPI MIRANG BIAFANG FIANHNAK

A tanglei langtermi Mirang biafang pawl hi U.S ram i fimthiamnak kong ceihkhan tikah hman tawnmi pawl an si. Hi biafang pawl cawn hi na caah bawmtu an si lai.

Mirangca in biafang cu rel. Cun biafang pawl cu nan ca in tial. Cun biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser. A pakhatnak cu kan in tuah piak cia cang.

Hakha Chin In	Mirangca In	Biafang cu zuk in suai law a sullam tial asiloah catlang ah ser.
<i>kainak</i>	attendance	<i>Kainak ti a sullam cu sianginn le meting tibantuk hmunhma ah rak chuah le kai khi a si.</i>
	book	
	certificate	
	class	
	degree	
	diploma	
	education	
	math	
	reading	
	school	
	science	
	teacher	

**Mipi sianginn cu a lak an si.
Kum 6 in 16 kar ngakchia
vialte sianginn kai hrim ding.**

**Na fale cu a tuanh khawh
chung tuan ah sianginn ap hna.
Na hmunhma timh piaknak
bu nih an in bawmh lai.**

*Nan ram silole na dornak ram mipi sianginn cu
zeibantuk dah a si kha ruat hmanh.*

- Sianginn kaiman a um ma?
- Nan umnak le sianginn cu zeitlukdah a hlat? Na fale zeitindah sianginn an kai?
- Siangngakchia nih sianginn ah zeidah an i ken?
- Zei cawnnak pawl dah an cawn?
- Sianginn kaini cu ni zeizatdah a si?
- Upa tah sianginn an kai ma?

*Nan ram silole na dornak ram i sianginn kong cu zuk
in suai hna asiloah tial hna.*

*Na suai mi le na tial mi kong cu na hawihe i ceih uh.
Nan ram le na dornak ram i sianginn kong pawl cu
U.S. ram ah pakhat khat chimh na duh te hna lai,
cucaah mah hihi cinh ding caan tha a si.*

NGAKCHIA FIMTHIAMNAK

Mipi sianginn cu a lak in kai a si. Kum 6 in kum 16 kar ngakchia vialte sianginn kai hrim hrim ding a si. Mipi sianginn cu ngakchia kum 5 in kum 18 tiang pawl caah a si. Nulepa hna nih an fale cu pumpak sianginn ah an ap men hna lai, nain mah sianginn kaiman pawl cu a fak.

Atanglei biahalnak pawl hi ruat hna:

- Nan ram le na dornak ram ah zeitik in dah sianginn kai an thawk i zeitik ah dah sianginn an khar?
- Ngakchia cu sianginn an kai hrim hrim a hau ma?
- Ngakchia vialte caah a man lo sianginn a um ma?

America sianginn pawl ah miphun dang, phun le holh aa dang mi siangngakchia pawl cu ca an cawng ti i lente an i celh ti. Sianginn tam deuh ah nu le pa hmun khat ah ca an cawng ti. Taksapum le thinlung a tlamtling lomi ngakchia zong ngakchia dang nih an ngeih mi covo cu aa khat tein an ngeih ve.

Arale nih fanu pahnih le fapa pakhat a ngeih hna. A fapa cu a tlamtling lomi le lengkethutden a hmanmi a si. Arale te an ram ahcun a tlamtling lomi ngakchia le nu tam deuh cu sianginn an kai lo. Arale nih U.S. ram ahcun ngakchia vialte sianginn an kai dih a hau tikha a theih tikah a khuaruahhar. Nang Arale si law zeitindah na ruah lai? Na ruahnak he pehtlai in ahodah na chimh lai?

Na fale cu sianginn ap zawk zawk hi a biapi. Ngakchia pawl cu an umnak he aa naih nak sianginn ah an kai tawn. Sianginn tam deuh nih na fa zawtkham siichunh le ngandamnak cazin hmuh an duh lai. Mah pawl tuahnak ah an hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih an in bawmh lai. Na fa nih ngandamnak cazin a ngeih mi vialte cu U.S. ram ah i ken dih.

14 FIMTHIAMNAK

Siangakchia nih sianginn an bau tikah nulepa nih ca in a kai khawh lo nak aruang tial ding.

U.S ram i ngakchia caah fimthiamnak cu phunli in an then.

MUCU

Mah a dot hi cu ngakchia kum 3-5 kar pawl caah a si. Upadi nih kai ding a ti mi cu a si lo, cun kaiman hi a lak in a si tawn lo.

SIANGNIAMRUUN

Mah a dot cu Tangcheu (kum 5) in aa thawk i Tang 5 asiloah Tang 6 (kum 12) tiang an kai.

SIANGLAIRUUN

Mah a dot cu Tang 6 in Tang 8 (kum 12 in kum 14) tiang aa tel tawn.

SIANGSANGRUUN

Mah a dot cu Tang 9 in Tang 12 (kum 14 in kum 18) tiang aa tel tawn. Mah a dot a dih mi siangngakchia pawl nih siangsangruun awnnak lehmah (high school diploma) an ngah.

SIANGINN KAI CAAN

Sianginn kai caan cu August asiloah September in an thawk i May asiloah June thla ah an dih tawn. Ngakchia tam deuh cu nikhat ah suimilam 6 chung, Nikhatni in Ningani tiang ca an cawng. Ca a tei lo mi siangngakchia pawl cu June le July thla thaal sianginn khar caan ah an kai a hau lai.

KAINAK

Sianginn kainak hi a biapi tuk. Siangngakchia nih sianginn an bau tikah nulepa nih kai khawh lo nak ca an tial an hau, cun siangngakchia nih an bau ni sianginn ca vialte an tuah dih a hau.

Isabel fanu cu sianginn ah buaibainak a tong. Nikhat cu Isabel nih a fanu cu inn ah a dinhter. Cu zingka hnu deuh ah a fanu sianginn kai lo nak kong sianginn nih an rak chawnh tikah Isabel cu a lungbuai. A fanu cu inn ah ka dinhter tiah sianginn cu a chimh hna. Zeiruangaedah sianginn nih an chawnh? Isabel nih a fanu inn ah a dinhter mi cu zeiruangaedah a poi? Hi bantuk thil a hrial khawh nak hnga Isabel nih zeidah a tuah ding a si?

SIANGINN – PEHTLAI IN A DIH MI

Mipi sianginn kaiman cu a lak sihmanhsehlaw nulepa hna nih cheukhat a dih mi sianginn thilri le cawlcanghna man pawl an liam a hau lai. Ngakchia pawl nih sianginn rawl dawr ah man tlawm tein rawl an cawk khawh asiloah inn in chunchaw an i ken khawh.

Arjun i kum 10 a si mi a fanu Sonam nih a nu Arjun nih sianginn ken awk chuncaw a serh piakmi cu a hawile ken mi chuncaw he aa dan tikah a duh lo. Sonam hawile cheukhat nih a chuncaw ken mi cu an nihsawh tawn. Cucaah Sonam nih sianginn rawleinak ah rawl cawk a duh. Nang Arjun si law zeitindah na ruah? Hi kong he pehtlai in zeitindah na tuah lai?

Nan ram silole na dornak ram ah mipi sianginn caah a dih mi zeidah chungkhar nih an liam?

**Acheukhat
siangngakchia
cu ke in kai
khawh nak
sianginn he
a naihna
ah an um.**

**Sianginn tampi
nih Mirang
holh an thiam
tuk lomi
siangngakchia
caah Mirang
ca cawna
na ngei.**

UMKALNAK

Cheukhat ngakchia cu sianginn ah ke in kai khawh nak a naihna ah an um. Nan fale ke in sianginn kai ding in nan inn le sianginn cu a hlat tuk asiahcun sainginn nih umkalnak a lak in an timhtuah piak hna lai. Sianginn nih a lak in umkalnak caah sianginn in a hlatnaih cu bia an chah lai.

CA CAWN DING

U.S. ram ah ram ca cawn ding ser mi a um lo. Peng, khuachugn sianginn, asiloah an mah le sianginn pakhat cio nih ca chimh ding cu bia an chah. Siangngakchia tam deuh nih Mirangca, Kanan, mipi kong cawna le Taihpan an cawn. Cawna a hlei a si mi art, hla, taksapum cawna le ramdang holh pawl zong an chimh chih hna.

AMERICA MIPHUN CA CHIMH NINGCANG

U.S. ram ah cachimtu pawl nih ngakchia pawl cu khuaruahnak, tuaktannak, biahlnak, le ceihkhannak le cawlcanghnak pawl ah teltum in cawn cu an forhfial hna.

Hanah cu a fanu le a fapa nih an sianginn thar kong an chimh tikah a lungbuai. Zeibantuk fimthiamnak dah a fale nih an cawn? Cachimtu nih tlawmte lawng an chim i ngakchia cu bia tampi hal le anmah tein an ruahnak an chuah ding kha an ruahchan hna. Ngakchia nih an cachimtu le an cawmmi ukpi cu lungtlin loin an um kho! Cun cachimtu ngeih loin an hawile he caan tampi cu ca an tuah ti. Nan ram cachimtu nih ca an chim ningcang le ram thar cachimtu nih ca an chimh ningcang zeidah aa dang? Aa lawhnak tah zeidah an si? Zeiruangaahdah America cachimtu pawl nih hibantuk cachimh ningcang hi an hman? Hanan nih a fale cacawn ningcang tha deuh in a theih khawh nak hnga zeidah a tuah khawh?

MIRANGCA CAWN

Sianginn tampi nih a phanthar pawl caah a hlei in Mirangholh cawna an ngei. Adang sianginn nih Mirangca a hlei in cachimtu pawl hmang in an chimh hna.

Nikhat cu sianginn nih Victoria cu a fapa Joseph cu sianginn voi tam tuk a hnu tiah an rak chawnh. Joseph cu inn a rak tin tikah sianginn nih zeitindah dan an in tat tiah Victoria nih a hal. Joseph nih an sianginn ukto sinah ka kal i zeiruangaedah ka hnutnak a si ti kha a va chimh tiah a leh. Victoria cu a lungbuai tuk. A fapa cu dan an tat lo tiah a ruah. Na ram ah siangngakchia cu zeitindah dan an tat hna, cun ram thar ah tah zeitindah dan an tat hna ning a si? Nang Victoria si law mah hi kong hi zeitindah na ruah? Zeitindah na tlangtlak lai?

MERSANNAK

A phanthar siangngakchia tam deuh cu an i mersan nak dingah caan a rau lai, a bik in a kum khatnak an sianginn kai ah hin a si lai. A hramthawk ahcun ngakchia cu a lileng lai, nain Mirangholh an thiam deuh tikah hawikom an ngei lai i sianginn ah an siarem deuh ko lai.

Na fale kong he pehtlai in atanglei biahalnak pawl hi ruat hmanh:

- U.S. ram i sianginn ah na fale nih an i mersannak ah zeibantuk harnak dah an ton lai tiah na ruah?
- Cu harnak pawl na fale nih an tei khawh nak dingah zeitindah na bawmh khawh hna lai?

NINGCANG LO AMERICA SIANGNGAKCHIA ZIAZA

A phanthar siangngakchia le nulepa tampi cu America siangngakchia pawl hi ningcang lo ziazaa le thilpuan hrukeih pawl ruangah an kuaruahhar tawn. America mipi sianginn nih siangngakchia pawl cu zalong tein thimnak nawl an pek hna, asinain sianginn phunglam pawl zulh ding cu an ruahchan ve hna. Phunglam an zulh lo asiahcun siangngakchia pawl cu sianginn tin hnu ah an tang ta lai asiloah sianginn in ni tlawmpal an bar hna lai. Taksapum dantat hi U.S. sianginn ah nawlonh a si lo.

Nan ram silole na dornak ram i ngakchia ziaza kong cu ruat hmanh.

- Zunifom an i hruk ma?
- Bia an hal ma, a phu in ca an tuah ma, asiloah nikhat chung caan tam deuh cu cachimtu chim mi dah an ngeih?
- Siangngakchia cu an i thial tawn ma, asiloah nikhat chung caan tam deuh cu an thutnak ah dah an thut ko?

U.S. ram i cachimtu saya te nih ngakchia cacawnnak ah nulepa iteltum ding hi an zumh.

SIANGINN HARNAK

Sianginn cheukhat ah, a bik in khuapi sianginn pawl ah mino misualbu le miphun dang bu karlak i velhnaq ruangaq buaibainak an ngei. Cheukhat hmunhma ah rithaisii a hmang mi le hriamnam ken a hmang mi siangngakchia ruangaq buaibainak an ngei. Cu bantuk minung sin in tlerkhonnak a tong mi siangngakchia nih mah hna cu an hrial ding hna a si i sianginn cachimtu le ruahnak petu pawl sinah an chimh colh hna ding a si.

Na fale nih sianginn ah buaibainak an ton mi ruangaq bawmh an herh tiin na ruah ahcun sianginn ah pakhat khat va chawn hna!

Acung U.S. siangniamruun ca cawnnak hmanthlak hi na hawihe i ceih uh.

- Nan ram silole na dornak ram ca cawnnak le U.S. ca cawnnak aa lawhnaq zeidah na hmuh?
- Aa dannak tah zeidah na hmuh?
- Cu aa lawhnaq le aa dannak nih U.S. ram i na fale mersannaq ding kongah zeitindah na ruah?

NGAKCHIA FIMTHIAMNAK AH NULEPA TELTUMNAK

U.S. ram i fimchimtu pawl nih ngakchia fimthiamnak ah nulepa an i teltum ding a si tiah an zumh, zeiruangah ticun mah nih hin sianginn ah ngakchia hlawhtlinnak ding a bawmh an ti. Sianginn nih nulepa hna cu an fale fimthiamnak an lungfiannak ding an bawmh hna, cun Mirangholh an thiam lo mi nulepa hna caah sianginn tampi nih ngakchia fimthiamnak konglam pawl zong an timhtuah piak hna.

Nan ram silole na dornak ram i nulepa tuanvo kong cu ruat hmanh.

- Zeibantuk a lam in dah nulepa pawl cu an i teltum?
- Nulepa pawl cu sianginn ah an kal ma?
- Cachimtu asiloah sianguktu pawl he biaruah hi a hman tawn mi a si ma? Cachimtu pawl he tah tonnack an tuah ma?

NULEPA-CACHIMTU TONNAK

Sianginn nih na fale thanchonak kong cachimtu he ceih dingah nulepa-cachimtu tonnack cu an in timh piak lai. Asinain biahal ding le lungretheihnak na ngeih asiahcun na fale cachimtu he ton ding in zeitik paoh ah na hal khawh hna.

14 FIMTHIAMNAK

**America
miphun
tampi nih
fimthiamnak
cu nunchung
cawn ding
ah an ruah.**

Atanglei hmanthlak pawl chung in na fale fimthiamnak ah na teltum nak ding cu kulh hna.

Bus hngahnak asiloah sianginn ah fale he kal

Na fale an innca tuahipi

Fale khualeng chuahti

Nulepa-cachimtu tonnak ah kai

Na fale sianginn kong chim mi le an biahalnak ngeih

Na fale ca cawnnak le chuncaw einak le dinhnak ah zaanghleicawi

Cachimtu asiloah sianginn hruaitu he biaruah

A hlei cawnnak cawlcanghnak asiloah lentecelhnak pawl ah bawmh

Na fale ca cawnnak ah nan ram kong chim

Nulepa-cachimtu Bu (PTA) ah luh asiloah sianginn tonnak pi ah kai

Nisunglawi, cawlcanghnak, asiloah phaisa kawlnak pawl ah i teltum

Acunglei vialte hi na fale fimthiamnak ah i teltum ding lam tha pawl an si.

Na fa sianginn kainak ah zeidah na teltum khawh lai tikha cachimtu saya te he va ceih!

U.S. ram sianginn kong na cawn mi cu ruat hna. Nan ram silole na dornak ram le U.S. sianginn karlak an i dannak kong cu zuk in suai hna asiloah tial hna.

UPA CAAH FIMCAWNNAK

America mipun tam deuh nih fimcawnnak cu an nunchung vialte an i nuamhpi khawh dingah an ruah, cun upa tampi cu cawnnak pawl ah an i ap tawn. Caantling rian an tuan i zaan asiloah zarhte/zarhpi ah cawnnak an kai.

Ralzaam pawl zong rian an tuan pah in an fimcawnnak an peh kho. Na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih nan khua ah a ummi fimcawnnak caantha a si mi Mirangca cawnnak, siangsangruun awnnak in rian kong cawnnak le thiamsang cawnnak pawl cu an in kawlpai lai. Siangsangruun leng in lehhmanh asiloah diploma pawl ngah ding in kai hi a tha.

Farah nih an khua mipi sianginn kai ding in tangka aa khon. Asinain kai a duh mi cacawnnak cu zaanlei rian a tuan caan he a khat. Farah nih zeitindah a tuah ding a si?

14 FIMTHIAMNAK

Fimthiamnak a sang deuh mi cu cawn man a fak tawn.

Atanglei pawl hi nan khua ah na hmuh khawh ding upa fimcawnnak caantha tlawmpal an si.

MIRANGHOLH LE CA CAWNNAK.

Mah cawnnak pawl nih hin Mirangholh thiamnak ding an bawmh lai.

ADANG UPA FIMCAWNNAK PAWL.

Upa fimcawnnak pawl nih mipi kong buaktlak cawnnak phun phun an chimh hna. Cu cawnnak pawl ah cauk fim ningcang, phaisa cazin tuak ningcang, catial thiamnak, computer thiamnak, le ramdang holh pawl aa tel.

BUAKTLAK FIMCAWN THANCHONAK (GED) ONG LEHMHMAH THIMHTUAHNAK

PAWL. Mah cawnnak hi siangsangruun a cawng dih lo mi upa pawl siangsangruun ong lehhmah ngah nak caah tuah mi a si. An ram ah siangsangruun a kai bal lomi asiloah siangsangruun awnnak a ngei lomi ralzaam pawl nih GED ong lehhmah caah cawn khawh a si.

RIAN KONG LE SEH KONG CAWNNAK SIANGINN. Mah sianginn pawl nih riantuannak a si mi mawtaw sernak, computer sernak, le ngandamnak le haa siibawi bawmtu tibantuk pawl an chimh hna. Mah sianginn pawl nih diploma pek loin awnnak lehhmah tu an pek hna.

Moe Win cu an ram ah mawtaw remhtu a si. U.S. ram ahcun a hmasa bik a hmuh khawh mi dawr thil ser rian a tuan. Moe Win nih mawtaw remh cawnnak kong cu a theih, nain cawn pah in caancheu rian tuan pah a hau. Nang Moe Win si law biachahnak na tuah tikah zeipawldah ruahchih ding an si?

COLLEGE LE SIANGHLEIRUUN. U.S. ram ah fimcawnnak a sang deuh mi phun hnih a um: pengtlang college (kum 2 cawnnak) le kum 4 college le sianghleiruun an si. Sianginn luhnak cohlanak cu a buaibai kho, phaisa a dih tuk kho, cun a caan a rau. Pengtlang college pawl cu a man fak tuk lo, asinain kum 4 sianghleiruun cu a man fak tuk kho. College le sianghleiruun tam deuh nih phaisa bawmhna a herh mi siangngakchia pawl bawmhna konglam pawl chimhna zung an ngei. Sianghleiruun siangngakchia tam deuh nih an khuasak man an i liam a hau lai.

Cahmai khatlei i upa fimcawnnak caantha pawl chung in nan chung pakhat khat nih kai an duh ding a um si cun kulh hna.

U.S. ram i fimcawnnak caatha cheukhat nih zeitindah nangmah le na chungkhar cu thatnemnak an pek hna lai?

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hi kaa hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih ze holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

*U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b.
Mirangholh a si.*

1. U.S. ram i ngakchia ca mipi sianginn cu a lak in kai a si ma?
 - a. A si.
 - b. A si lo.
2. Atanglei zeibantuk hi dah America buaktlak cachimh ningcang an si.?
 - a. Biahalnak.
 - b. Ceihkhannak.
 - c. Saupi chimh.
 - d. a le b a pahnih in.

*A phi hman cu cahmai 222 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. America i mipi sianginn vialte ah siangngakchia pawl nih zunifom an i hruk a hau.
 - a. A hman.
 - b. A palh.
4. Na hawikom nu cu Mirangholh a thiam lo ruangah a fa sianginn i nulepa-cachimtu tonnak ah kai cu a ningzak. Zeitin a si zongah tonnak ah cun a kai ding a si ma?
 - a. A si lo, a fa cachimtu pawl an ton hna hlan ah Mirangholh a cawn hmasa ding a si.
 - b. A si, tonnak kai dingah Mirangholh tampi thiam a hau lo, zeiruangah ticun sianginn tampi nih Mirangholh a thiam lo mi nulepa caah a konglam pawl an timhtuah piak ko hna.
5. America miphun pawl nih na kum no lio lawngah ca cawn ding a si tiah an zumh.
 - a. A hman.
 - b. A palh. America miphun pawl nih thilthar cawn dingah na tar tuk bal lo tiah an zumh.

15

Cawnnak Hleinganak PEHZULH LAMTHLUAN

Ralzaam tampi caah hmunthar thialnak cu caan a rau i harnak tampi ton a si, nain lungsau tein le thinlungput tha he na khuathar ah siarem mi le a tha mi nunnak na ngei ko lai. Zeizong vialte kaltak in U.S. ram ah aa thawk than mi ralzaam tampi an um ko. Mirangholh zong an thiam cang, inn an ngei cang i chaw an let cang. Hmailei ah harnak tampi a um ko lai nain na caah caantha tampi a um lai tikha philh hlah.

Cawnnak 1 nak ah, U.S ram i nunnak kong cheukhat na theih bal mi pawl na rak chuahpi. Mah pawl cu an hman ma? An hman lo dah? America nunnak kong he zeidah na chim khawh cang?

Cahmai 8 nak ah kir than law catlang pawl cu tuah than hna.

Na hmuh bantuk in ruah ding le tuaktan ding tam tuk an um: na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung pawl he tuan ti le mipi ca riantuan piaknak pawl hman, Mirangca cawn, nangmah le na chungkhar dirkamhnak ding caah rian kawl, nunphung thar i cawn, na fimcawnnak pehzulh, ngandamnak zohkhenh ningcang lungfian le hman, nangmah tein chawhvah, a himnak le siaremnak inn le khua ah um, U.S. ram kong cawn le na covo le na tuanvo kong cawn...tibantuk tuah ding an tam ko.

Na caah thil thar le lungnuamhnak caantha tampi a um lai!

Atanglei catlang a laifang zawn ahhin biahalnak pawl i na ruahnak le bialehnak pawl cu zuk in suai hna asiloah tial hna.

	Nihin cu ni zeizat ni dah a si? _____	Hika i na rak tial hnu thla 6-12 ah, nihin cu ni zeizat ni dah a si? _____
1. U.S. ram i a thlakhatnak na tinh mi le biapi ah na chiah mi cu zeidah an si?		
2. U.S. ram i thla 6 hnu na tinh mi le biapi ah na chiah mi cu zeidah an si?		
3. U.S. ram i a kum 1 nak na tinh mi le biapi ah na chiah mi cu zeidah an si?		
4. U.S. ram i kum 2 hnu na tinh mi le biapi ah na chiah mi cu zeidah an si?		
5. Hmailei caah na tinh mi tah zeidah an si?		

Atu in thla 6 asiloah kum khat hnu ah, khatlei cahmai i catlang cu rak zoh than te. Zei dirhmun dah na phak cang tiku zoh law orhleikam tlang ah khan tial hna. Cun atanglei pawl hi ruat hna?

- Na tinh mi cu zeitlukdah aa thlen?
- Khatlei catlang na tial pah in hmunthar thialnak kong cu zeitindah na khansa?
- Atu tah zeitindah na khansa?
- Hmunthar thialnak kong he na khansa mi zeipawldah aa thleng?

Atanglei bia pawl hi na lungah i chiah hna law na hmunthar thialnak hmuhtonnak a that ter deuh lai:

- MAH LE MAH I HGATCHAN.** Na hmunthar thialnak ah hliplau ngai in cawlcanghnak nih na mersannak a that ter deuh lai.
- MIRANGCA CAWNG.** Mirangholh thiam nih na pawngkam minung pawl he chawnh nak ah an bawmh lai i bawmhna na herh mi riantuan piaknak pawl zong na hal khawh lai.
- A HMASA BIK AN IN PEK MI RIAN CU TUAN.** Na tuan tawn mi rian a si lo zongah rian ngeih nih phaisa hlawh le khonnak ah an bawmh lai i nangmah le na chungkhar a ran khawh chung in na dirhkamh khawh hna lai.
- NA HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK ZUNG HE TUAN TI.** Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung nih nangmah hlan in ralzaam tampi an khuathar ah hlawhtlin ding in an bawmh hna. Ralzaam pawl he riantuan ti nak kong theihngalhnak le hmuhtonnak an ngei, cucaah an in chimh mi cu ngai law na lungretheih mi le na ruahchannak cu chim ve hna.

Na hlawhtlin ding hmuh an duh mi minung tampi na pawngkam ah an um. Mah hna cu na chungkhar, nan khua chung minung pawl, le na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung an si.

Mi tampi sinin bawmhchanhnak tampi na hmuh lai. Na hlawhtlin ding an duh!

Atanglei catlang ahhin na hmunthar thialnak lamthluan cu zuk in suai hna.

<p>Kan ram ka ngakchiat lio..</p>	<p>Kan ram ka upat hnu...</p>
<p>Ka dornak ram....</p>	<p>U.S. ram i a thlakhatnak...</p>
<p>U.S. ram i a kum khatnak...</p>	<p>U.S. ram i a hmasa kum nganak....</p>

BIATLANG KOMH*

*A tanglei biahalnak pawl hi a hman mi thim in a tha bik a phi hman thim hna.
Hi kaa hin tahchunhnak kan langhter.*

U.S. ram ah minung tam deuh nih zei holh dah an hman?

- a. Tuluk holh.
- b. Mirang holh.
- c. Germany holh.

U.S. ram ah minung tam deuh nih Mirangholh an hman, cucaah a phi hman cu b. Mirangholh a si.

1. Zeitindah mah le mah aa hngatchan mi na si khawh lai?
 - a. Rian kawl.
 - b. Pakhat khat na theih lo tikah biahal.
 - c. Nan pawngkam hmunhma a si mi bazaar le caruuk tibantuk kawl.
 - d. Acung a zapi tein.
2. Atanglei pawl hi Mirangholh na cawn khawh ding a lam cheukhat an si. Zeibantuk a lam khi dah a fawi bik lai?
 - a. Mirangca cawnnak kai.
 - b. Zaanghleicawi mi he cawn.
 - c. Mirang tv asiloah video zoh.
 - d. Nikhat ah minute 10 chung Mirangca chim, rel asiloah ngeih.

*A phi hman cu cahmai 222 nak Betchapmi A ah a um lai.

3. A hmasa bik an in pek mi rian tuan cu zeiruangahdah a biapit?
 - a. Adang rian an pe mi an um colh lai lo.
 - b. Na chungkhar dirhkamh dingah.
 - c. Na dih mi pawl liam dingah.
 - d. Acung a zapi tein.

4. Atanglei pawl hi na hmunthar thialnak tlangtlaknak zung he hmunkhat teah riantuan ti khawh nak ding a lam cheukhat an si. Zei hi dah a biapi bik tiah na ruah?
 - a. Ton ding ni le caan khiah mi ah caan hman tein phak.
 - b. Biahah.
 - c. Hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu chimh mi tha tein ngeih.
 - d. Na lungretheihnak, na tihnak le na ruahchannak cu hmunthar thialnak tlangtlaknak zung riantuantu chimh ve.

BETCHAPMI A

A PHI HMAN

CAWNNAK 1

- » BIATLANG KOMH, cahmai 12 nak: 1. A hman 2. A hman 3. A palh 4. A hman
5. A hman 6. A palh 7. A hman 8. A palh 9. A hman 10. A hman
11. A hman 12. A hman

CAWNNAK 2

- » BIATLANG KOMH, cahmai 23 nak: 1. b 2. e 3. e 4. c 5. b

CAWNNAK 3

- » AMAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 34 nak: 1. c 2. a 3. b
- » BIATLANG KOMH, cahmai 41 nak: 1. a 2. b 3. e 4. b 5. d 6. b

CAWNNAK 4

- » BIATLANG KOMH, cahmai 55 nak: 1. A hman 2. A palh 3. A palh 4. A hman
5. A hman 6. A palh

CAWNNAK 5

- » INN PHUN KONG, cahmai 59 nak: 1. b 2. d 3. a 4. c
- » INN HUMHIMNAK KONG, cahmai 63 nak: 1. d 2. 3. a 4. e 5. b
- » BIATLANG KOMH, cahmai 66 nak: 1. d 2. a 3. d 4. d 5. b

CAWNNAK 6

- » LAKHRUAK RIANTUAN PIAKNAK AN MAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 73 nak:
1. c 2. a 3. b
- » LAKHRUAK THILSINING, cahmai 74 nak: 1. A si, meithat au uh. 2. A si lo. Nute i
nulepa auh asiloah an inn ah kalpi i a konglam ceihkhan pi ah a tha bik lai.
3. A si, siizung mawtaw au uh. 4. A si lo. Na chek dih hnuah mei a kang mi na
hmuh lo asiahcun na meikhu ralrinnak bettari na thlen a hau lai.
5. A si, palek au uh. 6. A si lo. Hika tahchunhnak bantuk in inn ah him tein na tlop
khawh asiahcun 911 auh a hau lo.
- » BIATLANG KOMH, cahmai 77: 1. d 2. b 3. b 4. a 5. a

BETCHAPMI A

CAWNNAK 7

- » LAMMEI ANMAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 85 nak: 1.c 2.e 3.b 4.a 5.d
- » BIATLANG KOMH, cahmai 88 nak: 1.e 2.a 3.d 4.a 5.e

CAWNNAK 8

- » NGANDAMNAK KONGKAU AN MAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 95 nak:
1.b 2.a 3.b 4.a 5.c 6.c
- » NGANDAMNAK KONGKAU AN MAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 96 nak:
1.b 2.c 3.a
- » NGANDAMNAK ZUK AN MAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 97 nak:
1.f 2.a 3.d 4.b 5.c 6.e
- » AMAHKHAN AN MAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 98 nak: 1.b 2.a 3.a
- » NGANDAMNAK RAWL KONGKAU, cahmai 102 nak:
Ngandamnak caah a tha mi rawl (kulh mi): b c e g j k
Ngandamnak caah a tha lo mi raw (thah mi): a d f h i
- » BIATLANG KOMH, cahmai 106 nak: 1.a 2.e 3.a 4.e 5.b

CAWNNAK 9

- » HERH MI LE DUH MI KONGKAU, cahmai 114 nak:
Na chungkhar nih a herh men ding (kulh mi): a b d e g h k l
Na chungkhar nih an herh lo mi, nain an duh men ding (thah mi): c f i j
- » NGUNKHUAI KONGKAU, cahmai 118:
Ngunkhuai pek ding (kulh mi): a b e h
Ngunkhuai pek lo ding: c d f g
- » BIATLANG KOMH, cahmai 124: 1.d 2.b 3.e 4.b 5.a

CAWNNAK 10

- » BIATLANG KOMH, cahmai 141: 1.a 2.e 3.a 4.e 5.d

BETCHAPMI A

CAWNNAK 11

- » LAHWAHKAH DIRHMUN COVO LE TUANVO KONGKAU, cahmai 156:
 - **COVO:**
 - Chungkhar fonhthannak caah a pehtlai: (Ralzaam, LPR, rammi)** Zapi
 - Mipi bawmhnak caah a pehtlai:** Zapi
 - Sianginn kai le riantuan:** Zapi
 - U.S. ramchung zalongte khualtlawn:** Zapi
 - Nawlonhnak hau loin U.S. ramleng khualtlawn:** LPR le rammi
 - Thimfung thlak:** Rammi
 - **TUANVO:**
 - Upadi theih le zulh:** Zapi
 - Ngunkhuai pek:** Zapi
 - Rammi Pa kum 18 in kum 25 kar siahcun thimmi ralkap ah mincazin pek ding:** Zapi
 - Midang covo upat:** Zapi
 - Biaceihnak ah biaceih bu tuan:** Rammi
 - Fale dirhkamh le cawm:** Zapi
- » BIATLANG KOMH, cahmai 158 nak:
 - 1. A hman 2. A hman 3. A palh 4. A hman 5. A palh 6. A hman 7. A hman
 - 8. A palh

CAWNNAK 12

- » RIAN PHUN PHUN AN MAH LE ZAWN IN CHIAH, cahmai 163 nak: 1. b 2. c 3. a
- » BIATLANG KOMH, cahmai 181 nak:
 - 1. A hman 2. A palh 3. A hman 4. A hman 5. A hman 6. A hman
 - 7. A hman 8. A palh

CAWNNAK 13

- » BIATLANG KOMH, cahmai 194 nak: 1. b 2. e 3. a 4. d 5. a

CAWNNAK 14

- » BIATLANG KOMH, cahmai 210 nak: 1. a 2. d 3. b 4. b 5. b

CAWNNAK 15

- » BIATLANG KOMH, cahmai 217 nak: 1. d 2. A zapi 3. d 4. A zapi

BETCHAPMI B

HMUNTHAR THIALNAK AH HMAN TAWNMI BIAFANG HRILHFIAH

Atanglei biafang pawl hi U.S. ram i ralzaam hmunthar thialnak he a pehtlai mi biafang pawl an si:

MAWTAW AMAHKHAN (CAR INSURANCE): Mawtaw mawngtu le amahkhan kampani karlak ah phaisa kongkau biahrennak a si. Biahrennak ah, mawtaw mawngtu nih amahkhan kampani sinah phaisa zeimawzat thlafatin pek ding in a hnatla, cun amahkhan kampani zong nih mawtaw mawngtu khondennak a ton tikah a dih mi vialte liam ding an hnatla. Peng tam deuh ahcun mawtaw mawngtu nih mawtaw amahkhan cu an cawk a hau.

KES TLAITU (CASE MANAGER [OR CASEWORKER]): Ralzaam nih an herh mi bawmhak ngah ding a bawmtu mipi ca riantuan piaknak zung i pumpak riantuantu.

NUNPHUNG CAWNPIAKNAK (CULTURAL ORIENTATION [CO]): U.S. ram nunnak kong cawnnak a si. Mah cawnnak hi ramdang in aa thawk i U.S. zongah pehzulh a si.

NGANDAMNAK LE MINUNG CA RIANTUAN PIAKNAK ZUNG (DEPARTMENT OF HEALTH AND HUMAN SERVICES [HHS]): Ngandamnak le minung riantuan piaknak caah tangka a chuahtu cozah zung, a bik in an mah tein aa zohkhenh kho lo mi hna caah a si.

RAM COZA ZUNGPI (DEPARTMENT OF STATE): U.S. ralzaam cohlanak a tawltrehtu cozah zung, donnak le hmunhma timh piaknak (Reception and Placement [R&P]) zong aa tel.

ZURIT BUIN/ RITHAISII RIT BUIN MAWTAW MAWNGH (DRIVING UNDER THE INFLUENCE [DUI]/DRIVING WHILE INTOXICATED [DWI]): Zu

le/asilaoh rithaisii rit lio ah zeibantuk mawtaw paoh mawng khi a si.

LAKHRUAK RIANTUANNAK (EMERGENCY SERVICES): Meikangh, sualnak, le fak tuk in le ruahlo piin ngandam lo lio ah mi a bawmtu riantuan piaknak a si. Lakhruak riantuan piaknak a tam bik mi cu palek, mei zung le siizung mawtaw an si.

RIANTUAN NAWLONHNAK CATLAP (EMPLOYMENT AUTHORIZATION DOCUMENT [EAD] CARD): Lahwahkah dirhmun cheukhat in um lio ah U.S. ram i riantuannak nawl a petu cozah chuah mi kad a si. Mah EAD kad hi a caan ah riantuan nawlonhna tiah an auh tawn.

MIRANGHOLH CU HOLHNIH NAK TIAH CAWNNAK (ENGLISH AS A SECOND LANGUAGE [ESL] CLASS): An nuhrin holh ah Mirangholh a si lo mi upa le ngakchia pawl caah Mirangca cawnnak a si.

MIPHUN HRAMBUNH IN DIRHMI BU (ETHNIC COMMUNITY-BASED ORGANIZATIONS [ECBOs]): An umnak khua ah a rak phanthar mi pawl caah riantuan piaknak tlangtlak ding in ralzaam le mipeem thing hna nih miphun hrambunh in dirhmi bu a si.

RAWL CAWKNAK (FOOD STAMP PROGRAM): Thlahlawh tlawm chungkhar pawl an rawl man liam awk ah a bawm mi cozah bawmhak a si. Phungning tein a min cu Thazaang caah a thami Eidin Bawmhak (Supplemental Nutrition Assistance Program [SNAP]) tiah a si.

BETCHAPMI B

BUAKTLAK FIMCAWNNAK THANCHONAK

(GENERAL EDUCATIONAL DEVELOPMENT [GED] DIPLOMA): Siangsangruun awnnak he aa khat in cohlan mi upa siangsangruun awnnak a si.

KAD HRING (GREEN CARD): USCIS (USCIS a sullam cu cahmai 225 nak ah zoh) nih chuah mi kad a si i rammi a si lo mi pawl U.S. ramchung ah phungning tein um khawhnak tette piahnak kad a si. Zungzal um khawhnak kad (Permanent Resident Card) ti zong in an auh. Mah kad aa tlai mi pawl cu Phungning tein Zungzal Umnak nawl a ngeimi (Lawful Permanent Resident [LPR]) tiin an auh hna.

NGANDAMNAK AMAHKHAN (HEALTH INSURANCE): Zawtnak le hmaput ruangah thlopbul man a dih mi vialte a liam piak tu biahrennak a si. Ngandamnak amahkhan caah a dih mi cu rianngaitu le pumpak pakhat cio nih, asiloah an pahnih in an liam.

MIPEEM (IMMIGRANT): Ramdang ah zungzal um ding in aa thial mi minung khi a si.

MIPEEM CAAH VAWLEICUNG PUMPI RIANTUANNAK BU (INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION [IOM]): Minung pawl phunning tein ramkip thialnak le minung dirhmun a cawisang mi vawleicung pumpi riantuannak bu a si.

MEDICAID (MEDICAID): Thlahlawh tlawm minung (a ngah ding a tlingtlak mi an si ahcun) hna caah ngandamnak amahkhan a liam piak mi cozah riantuan piaknak a si.

MEDICARE (MEDICARE): Kum 65 cung minung pawl le kum 65 tang pumtamtling lomi pawl caah ngandamnak amahkhan a liam piak mi cozah riantuan piaknak a si.

RALZAAM HMUNTHAR THIALNAK

ZUNG (OFFICE OF REFUGEE RESETTLEMENT [ORR]): Ralzaam le adang mibu cheukhat anmah le a lam ning cio in bawmhnak a petu Ngandamnak le Minung caah riantuan piaknak zung (Department of Health and Human Services) kuttang a cozah zung.

NUPI/VA PAKHAT LENG NGEIH

(POLYGAMY): Caan khat teah nupi/va pakhat nak in tam deuh ngeih khi a si. Nupi/va pakhat leng ngeih cu U.S. ram ah upadi nih nawlonh lo mi a si.

RAMCHUNG LUHNAK (PORT OF ENTRY):

Minung pakhat nih ramchung ah phungning tein a luhnak hmunhma a si.

BIAKAMNAK CA (PROMISSORY NOTE):

Minung pakhat nih midang bu sinah tangka zeimawtzat liam ding in biakamh nak caltap a si. Biakamnak ca cu leiba chamthannak caah a si tawn.

DONNAK LE HMUNHMA TIMH PIAKNAK

(RECEPTION AND PLACEMENT PROGRAM):

A phanthar ralzaam pawl nih khuathar an i thialnak thawk ding in an herh mi a biapi mi riantuan piaknak le bawmhnak pawl a timhtuah piak mi Ram Cozah Zungpi riantuan piaknak a si.

RALZAAM (REFUGEE): Hremnak in luat ding ah an ram a kaltak mi minung a si. UN Ralzaam Zung nih ralzaam a sullam a hrilhfiah ning ahcun “miphun, biaknak, phun, mibu cheukhat asiloah ramkhel kong ruahnak dang a ngeimi chungtel si ruangah hrem mi si cu tih ruangah an ram lengah a um i cu ram i kilven ding si a duh ti lo mi” tiah a si.

RALZAAM PHAISA BAWMHNAK (REFUGEE

CASH ASSISTANCE [RCA]): Nupi/va ngeilo

pumpak le fa ngei lo nupi/va ngei pawl caah chikhat phaisa bawmhnak a timhtuah mi a cozah riantuan piaknak a si.

HMUNTHAR THIALNAK (RESETTLEMENT):

Ram pakhat khat ah zungzal um ding in thialnak khi a si.

HMUNTHAR THIALNAK TLANGTLAKNAK

ZUNG (RESETTLEMENT AGENCY): Ralzaam pawl nih an tinco mi a hrampi Donnak le Hmunhma timh piaknak a tlangtla mi zung an si. Mah zung pawl nih a hlei in riantuan piaknak pawl zong an ngei men lai.

HMUNTHAR THIALNAK DIRHKAMHNAK

ZUNG (RESETTLEMENT SUPPORT CENTER [RSC]): U.S. ram hmunthar thialnak caah ralzaam sok a bawm mi zung an si. RSC nih kal hlan cawlcanghnak pawl a si mi Nunphung Cawnpiaknak zong an tawltre.

THIMMI RALKAP (SELECTIVE SERVICES):

Ral caan ah ralkap rian tuan ding in pumpak pakhat cio a au kho mi a cozah zung a si. Kum 18 in kum 25 kar pa a si mi paoh nih Thimmi Ralkap ah mincazin an pek hrim a hau.

RIANTUAN PIAKTU (SERVICE PROVIDER):

Mi caah riantuan piaknak pakhat asiloah riantuan piaknak tampi a timhtuah mi zung asiloah bu an si.

NU/PA SUALPI DUHNAK LUNGPUT IN

HNAHNAWH PEK (SEXUAL HARASSMENT):

Mi pakhat sivang le siarem loin a umter mi cohlan lomi nu/pa sualpi duhnak umtu ziaza a si mi paoh khi a si.

MIPI HUMHIMNAK KAD (SOCIAL SECURITY

CARD): Pumpak pakhat cio caah Mipi Humhimnak nambar tial mi a cozah chuah mi nambar a si. Mipi Humhimnak Kad cu a biapi tuk, zeiruangah ticun mah nambar cu

riantuannak, le cozah thathnemnak pek mi le riantuan piaknak cheukhat ngah nak ding caah a si.

A HARMI CHUNGKHAR CHIKHAT

BAWMHNAK (TEMPORARY ASSISTANCE TO NEEDY FAMILIES [TANF]): Fa a ngei mi nulepa pawl caah chikhat phaisa bawmhnak a pe mi cozah riantuan piaknak a si.

UN RALZAAM ZUNG (THE UN REFUGEE

AGENCY [UNHCR]): Vawleicung pumpi huap in harnak a tong mi ralzaam pawl riantuan piak le kilvennak a pe mi vawleicung pumpi riantuannak zung an si.

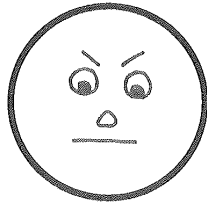
U.S. RAMMI LE LAHWAKAH

RIANTUANNAK (U.S. CITIZENSHIP AND IMMIGRATION SERVICES [USCIS]): U.S. ram ah ramdang mi luh khawh nak ding phungning lahwakah riantuannak a cozah zung a si. USCIS nih a phanthar pawl caah Phungning tein Zungzal Umnak nawl a ngeimi (Lawful Permanent Resident [LPR]) le rammi an si khawh nak ding caah a herh mi thilri le konglam pawl zong a timhtuah piak hna.

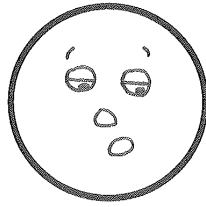
BETCHAPMI C

MITHMAI ZUK SULLAM

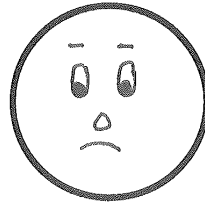
A caan caan ah na khansa mi langhter na harh caan a um lai. Atanglei mithmai pawl hi hmunthar thialnak lamthluan ah na hmuhtonmi na khansa mi cheukhat langhter ding in an bawmh lai.

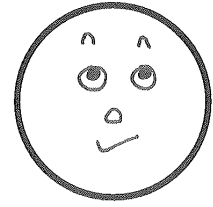
Thinhun

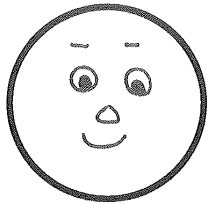
Nor

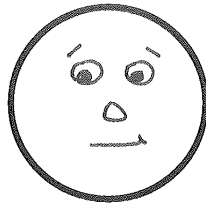
Lungbuai

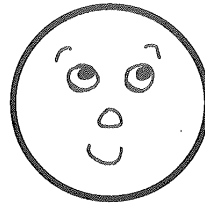
Theih duh tuk

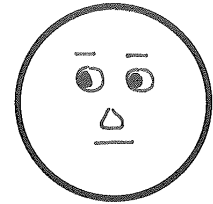
I ngeih tuk

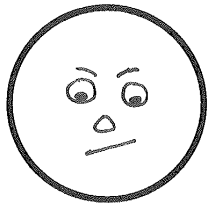
A tha

Lungnuamh

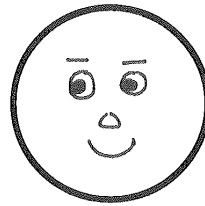
Lungsau lo

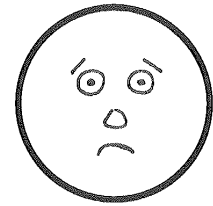
Serhsat in

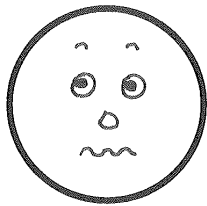
Thinphan

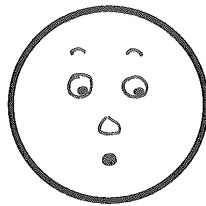
Hmaiingal

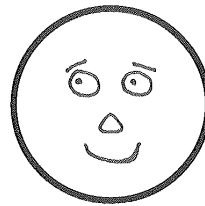
Ngeihchiat

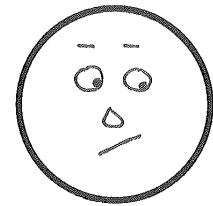
Tih

Khuaruahhar

Lunglawmh tuk

Lungretheih

UNITED STATES in kan in don

United States in kan in don: *Ralzaam Lamhruaitu Cauk* chungah hin ralzaam pawl United States an phak hramthok thla tlawmpal chung bawmh dingah a biapi mi konglam pawl aa tel. Hi cauk nih ralzaam hna an inn thar ah siseh, rian kawlnak ah siseh, mithar tonnak le America miphun Nunphung le zatlang chung hmunhmatar an khuarnak ah zeibantuk dah an i ruahchan ding kha a langhter. Tlangtar hna cu:

Hmunthar Thialnak Lamthluan	Ngandamnak
United States le America miphun Nunphung	Phaisa Tawlirenak Nunphung Mersannak le Thlennak
United States lei Khualtlawnnak	U.S. Upadi Tang Covo Le Tuanvo
Hmunthar Thialnak Tlangtlaknak Zung	Rian
Inn	Mirangca Cawnnak
Mipi Ca Riantuannak	Fimthiamnak
Umkalnak	Pehzulh Lamthluan

Hi lamhruitu cauk chung ahhin cawlcanghnak, mah tein cuaithlainak, le hman tawn mi Mirang ca le holh pawl aa tel.

